

СПЕЦТЕМА: ЯКА ІДЕОЛОГІЯ ПОТРІБНА КРАЇНІ

Тиждень
український www.tyzhden.ua

КАМІЙ МАНЬЯР
ПРО
КРИВОРІЖСТАЛЬ
ЯК ВТІЛЕННЯ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

№ 20 (185) 20 – 26 ТРАВНЯ 2011 р.

ЕКСКЛЮЗИВНЕ ІНТЕРВ'Ю

ЮРІЙ ЛУЦЕНКО:

**«ВЛАДІ ВАЖЛИВО ПЕРЕКОНАТИ СУСПІЛЬСТВО
В НЕДОЦІЛЬНОСТІ БОРОТЬБИ»**

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

НОВИЙ OUTLANDER XL

www.mitsubishi-motors.com.ua

КРЕДИТ
0%
2 роки*

Від **26 900** у.о.

Поєднуючи прекрасну динаміку, справжню ефективність та перевірений комфорт з надзвичайним дизайном та позашляховими можливостями, Outlander XL просто не вписується в рамки звичних категорій.

Оновлена лінійка двигунів витримує точний баланс між потужністю та паливною економічністю. Просторе місце водія надає відчуття неперевершеного комфорту, а якісний мультимедійний LCD-дисплей підкреслює інноваційні риси автомобіля. Справжнім відкриттям для пасажирів стане зручний ергономічний салон, що перетворює подорож на суцільне задоволення. Outlander XL – все найкраще в одному автомобілі. Відтепер за максимально привабливою ціною.

NIKO
ТОРГОВИЙ ДІМ – NIKO
ОФІЦІЙНИЙ ІМПОРТЕР
MITSUBISHI MOTORS В УКРАЇНІ

**MITSUBISHI
ASSISTANCE
PACKAGE**

Інформаційна лінія Mitsubishi Motors:
0 800 50 03 50
(безкоштовно в межах України зі стаціонарних телефонів)

Технічний партнер
Mobil 1

ІНІГО

СТРАХОВИЙ ПАРТНЕР
*%_AE_2011.02_2011.04
2011.02_2011.04_10.10.10
Важко зрозуміти, що це означає

Фото тижня
Королівська шана

4

Псевдопротест
Чому 14 травня в Україні не відбулось анонсованої революції

6

Шляхами КДБ
Що дивує в галасі навколо вислання чеських дипломатів

10

Хороші та погані вбивці
Коли на Заході зникне пієтет до «правильного» тоталітаризму?

12

«Ми для них антитіла, які треба ізолювати і знищити»
Юрій Луценко про розуміння справедливості українською Фемідою

14

ВПРИТУЛ

Неоптимальна рівновага
Чому Україні конче потрібна політична сила, яка спиратиметься на середній клас і правоцентристську ідеологію

18

В'ячеслав Дарпінянц
про комплекс високовартості

22

Буржуазний націоналізм
Досвід європейських країн, які зробили ставку на середній клас і виграли

28

Потреба самовираження
Що таке український середній клас і чого він прагне

30

Містифікація Стросс-Кана
Чи виправдають генерального директора МВФ

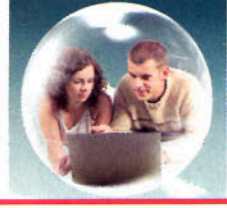
34

Офсайд
Пора визнати порушення у FIFA й виставити право проведення мундіалу на eBay

36

Нова хай-тек-бульбашка
Чи можливий черговий крах доткомів

38

«Криворіжсталь – це віддзеркалення сучасної України»
Французький журналіст Камій Маньяр про те, чому колишній генеральний директор меткомбінату не витримає української дійсності

40

І мертві заплатять
Як чиновники та бізнес наживаються на смертях киян

42

МИ

НАВИГАТОР

Вільний в ув'язненні
Моральний імператив Валерія Марченка

44

Вивести з анабіозу
Радикальне мистецтво: між епатажем і творчим жестом

48

На нерві часу
Олекса Манн про українську рекламу та мистецтво

52

Дива на берегах
Режисер четвертих «Піратів Карибського моря» Роб Маршалл про класичне пригодницьке кіно

60

У гості до Богдана
Чи стали Чигирин і Суботів важливими туристичними об'єктами

62

Кілька слів від журналістів ТИЖНЯ

66

Тиждень

№20 (185) 20–26.05.2011
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Ростислав Павленко, Наталія Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко,
Андрій Дуда, Алла Лазарева
Редактори Жанна Без'ячук, Дмитро Лубенко,
В'ячеслав Дарпінянц, Роман Кабачій, Дмитро
Кривиненко, Ігор Кручик, Андрій Лаврик

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Завгородня,
Олександр Михельсон, Аліна Пастухова,
Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Ермоленко
Дизайнери Ганна Ермакова,
Тимофій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменюв,
Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопліс
Літературні редактори Юрій Бедрик,
Лариса Міщенко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андреева
e-mail: andreeva@ut.net.ua
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця
03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,
Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 114494
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 18.05.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі
та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р», від рубрикою «Трибуна» та на сірому тлі, публікуються на комерційній основі

КОРОЛІВСЬКА ШАНА

Після здобуття Ірландією незалежності від Великої Британії 1921 року жоден монарх Сполученого Королівства не здійснив візиту в сусідню республіку. Останнім вінценосцем Туманного Альбіону, який її відвідав, був Георг V – іще 1911-го. 17 травня 2011 року королева Єлизавета II прилетіла в Дублін і навіть поклала квіти до пам'ятника солдатам, які воювали за незалежність (проти британців). У самій Ірландії візит сприйняли неоднозначно. Прихильники республіканців вийшли на масові протести. Напередодні в передмісті столиці знайшли і знешкодили вибуховий пристрій, про який попередив телефоном поліцію невідомий.

Фото: REUTERS

12 травня

Мюнхенський суд оголосив вирок Іванові Дем'янюку: п'ять років умовно за причетність до 16 масових убивств у роки Другої світової війни

13 травня

Теракт у Пакистані. Загинули 80 осіб. Акція могла бути помстою за смерть бен Ладена

14 травня

Фінал Євробачення. Переміг азербайджанський дует Ell & Nikki, українка Міка Ньютон посіла четверте місце

Псевдопротест

Автор:
Олександр Михельсон

14 травня в Україні мала відбутись революція. За планами організаторів «Дня гніву», в найбільших містах держави повинні були початись одночасні масові акції протесту, які відтоді тривали б безстроково. У Києві обіцяли зібрати 135 тис. мітингувальників. Саме така цифра впливала з поданих до міськкадміністрації заявок семи громадських та політичних організацій, головну роль серед яких відіграла «Спільна справа». Що цифра завищена, сумнівів не викликало. Але того, що сталося в реальності, не чекав ніхто. До полудня 14 травня на заявлене місце біля Верховної Ради зібралось неповні три сотні людей, або майже

у 500 разів менше, ніж обіцяли. Судячи з того, що на «охорону правопорядку», за офіційними даними столичного ГУ МВС, виділили аж 1400 співробітників міліції, такої мізерної кількості «борців із режимом» не чекали навіть правоохоронці. Тим легше було їхнє завдання – «забезпечити громадський спокій» у спосіб неухильного виконання ухвали Окружного адміністративного суду, який напередодні задовольнив скаргу КМДА й заборонив проводити біля стін парламенту будь-які акції аж до 14 червня. Із твердістю, якої, на жаль, не спостерігалось у їхніх колег тижнем раніше під час відомих провокацій у Львові, бійці «Беркута» оточили нечисленну групу активістів, відібрали

Тиждень в історії

20 травня 1961 року

За створення Української робітничо-селянської спілки **Левка Лук'яненка засуджено до смертної кари**

21 травня 1831 року

У Харкові побачив світ перший літературно-фольклорний «Українский альманах»

22 травня 1861 року

Тараса Шевченка перепоховано на Чернечій горі в Каневі

15 травня

Сутічки між християнами та мусульманами в Єгипті. 65 осіб постраждали

16 травня

Суд не задовольнив позову Тимошенко – порушення проти неї «газової» справи визнано законною

17 травня

У Києві зірвано голосування за найкращий проект музеєфікації Десятинної церкви – втрутилося лобі УПЦ МП

18 травня

15-тисячний мітинг кримських татар у Сімферополі

підготовлені для «безстрокової акції» намети й інше причадалля.

Облаштуватись на місці акції якщо не в наметах, то бодай у спальних мішках маніфестантам так і не вдалося. Уже в неділю координатор «Спільної справи» Олександр Данилюк заявив, що «наступний етап» протесту відбудеться 19 травня, в рамках опозиційної ініціативи «Вперед!», яку теж заплановано як всеукраїнську.

Згідно з квітневим опитуванням Центру імені О. Разумкова, українці готові протестувати насамперед проти різкого погіршення життя (53,9 %). Проте кожен п'ятий згоден виступити проти беззаконня влади, а кожен десятий – уже зараз вимагати на вулиці відставки президента Януковича. За цих умов «День гніву» з участю лише кількох сотень людей бачиться не більше, ніж карикатурою на протест. І досить злою.

Нахненників акції можна зрозуміти в їхньому прагненні постійно нагадувати про себе: як показує досвід Майдану-2004, передбачити революцію неможливо, але готовим до неї хоче бути кожен опозиційний політик чи громадський діяч (до речі, Олександр Данилюк – один із координаторів зимового податкового Майдану, й інші тодішні організатори в приватних розмовах не раз звинувачували його саме в прагненні потрапити в політику під виглядом захисту прав громадян). Але поки що «розгнівані» мають більше шансів закріпитися в масовій свідомості успішною дискредитацією самої ідеї вуличних виступів.

Влада, яка щосили намагається переконати суспільство у недоцільності боротьби, за допомогою лояльного телебачення вже вповні скористалася наданою 14 травня можливістю закріпити «безперспективність» протестів у свідомості електорату. Який вигляд матиме акція 19 травня, читач цих рядків, напевне, вже знає. Але можна спрогнозувати, що дуже схожий. Як сказано на сайті «Спільної справи», «День гніву-2» буде проведено «проти псевдореформ і псевдореформаторів», а серед його вимог – «скасування всіх нормативно-правових актів, які звужують або обмежують соціальні, економічні й політичні права та свободи громадян» і «негайне проведення виборів президента та Верховної Ради» за нормами Конституції-1996. Важко утриматись від зауваження, що такі абстрактні й, кладучи руку на серце, нереалістичні вимоги теж потребують префікса «псевдо-».

Дволике законодавство

● **ВЕРХОВНА РАДА УХВАЛИЛА ЗАКОН, ЯКИЙ ДОКОРИННО ЗМІНЮЄ СИСТЕМУ ДЕРЖЗАКУПІВЕЛЬ.** Головна інновація – виведення фінансових потоків держпідприємств із-під регулювання нормами прямої дії. Ціна питання надзвичайно велика: 2010 року, за даними Держкомстату, тендерний обіг держави становив 172 млрд грн, із яких (!) 132 млрд витратили саме фірми. З урахуванням того, що значні частки в багатьох державних компаніях належать фінансово-промисловим групам, неважко здогадатися, чиї структури виграватимуть тендери (процес регулюватиме Кабмін). Ще одним сумнівним нововведенням є відмова від обов'язкового отримання дозволу в Мінекономіки на здійснення закупівлі за спеціальною процедурою – «в одного учасника». **Трансформована система держзакупівель стає менш прозорою і відкриває нові можливості для корупційних зловживань (докладніше про нові тендерні правила Тиждень писав у №10/2011).**

● **ВЕРХОВНА РАДА ЗМІНИЛА ЗАКОН ПРО БОРТЬБУ З КОРУПЦІЄЮ,** поданий Віктором Януковичем іще в грудні як «невідкладний» і ухвалений лише на початку квітня. **Депутати зробили «важливе уточнення»: вони та чиновництво звітуватимуть за покупки на суму від 150 тис. грн., а не від 50 тис., як було передбачено раніше.** Як пояснив голова фракції ПР Олександр Єфремов, представників антикорупційного об'єднання країн FATF, що роками вимагало від Києва реальної протидії корупції, сума в 150 тис. цілком влаштовує. Тим самим парламентарій яскраво підтвердив, що боротьба з корупцією вітчизняних чиновладців цікавить лише тоді, коли їх примушує «рука Заходу».

● **У ПАРЛАМЕНТІ ЗАРЕЄСТРОВАНО УРЯДОВИЙ ЗАКОНОПРОЕКТ ЩОДО РЕФОРМИ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ.** У документі врахували чимало побажань, висловлених спрощенцями торік під час акцій протесту (докладніше – в найближчих числах Тижня). Проте водночас уряд намагається створити нормативне підґрунтя для контролю над будь-якими операціями купівлі-продажу, що їх здійснюють фізособи. Зокрема, шляхом зарахування всіх українців до категорії «платників податку із придбанням короткотермінового свідоцтва». Цей документ суворой звітності вручатимуть фіскальні органи під особистий підпис, і діятиме він упродовж 15 днів. Заяву на його отримання пропонують подавати за п'ять днів до початку продажу й долучати до неї банківську квитанцію про сплату збору в обсязі 1% мінімальної зарплати. **У разі імплементації ініціативи податківці зможуть контролювати навіть віртуальну торгівлю.** Недотримання правил передбачає адміністративну відповідальність.

ФОТО: PHL, ОЛЕКСАНДР ЧЕРКЕНЬОВ

23 травня 1953 року

Масові арешти й депортації литовських селян, які не вступили в колгоспи (загалом 37 тис. осіб за 48 годин)

Народився Олександр Богомолець, вітчизняний патофізіолог, президент Академії наук України (1930–1946)

25 травня 1996 року

У Києві відновлено пам'ятник княгині Ользі, зруйнований 1919 року

26 травня 1648 року

Військо Хмельницького розгромило польські сили Потоцького в битві під Корсунем

700 стратегічних підприємств На 200 тис. осіб

хоче виставити на продаж Фонд держмайна. Серед найпривабливіших – пакети обленерго

поменшало за рік населення України. Дані Держкомстату

182 млн грн

такою є сукупна сума коштів, розкрадених командою Черновецького, якщо виходити зі звинувачень, висунутих прокуратурою

5 ОБЛИЧ

ІЛЛЯ ЄМЕЦЬ
у відставці

Міністра охорони здоров'я звільнили, бо йому, за словами президента, «не вдалося налагодити роботу... на належному рівні».

ЄВГЕН СУЛИМА
шокував

Заступник Табачника зі згоди Міносвіти видав книжку, де широко цитує Каддафі та бен Ладена й підкреслює особливу роль Росії.

АНАТОЛІЙ БЛИЗНЮК
вмив руки

Губернатор Донецчини пропонує жителям області скидатися ремонт доріг, позаяк у бюджеті бракує коштів.

МИТРОПОЛИТ ПАВЛО (ЛЕБІДЬ)
має новий Mercedes

Намісникові Києво-Печерської лаври (УПЦ МП) на 50-річчя подарували авто вартістю \$100 тис.

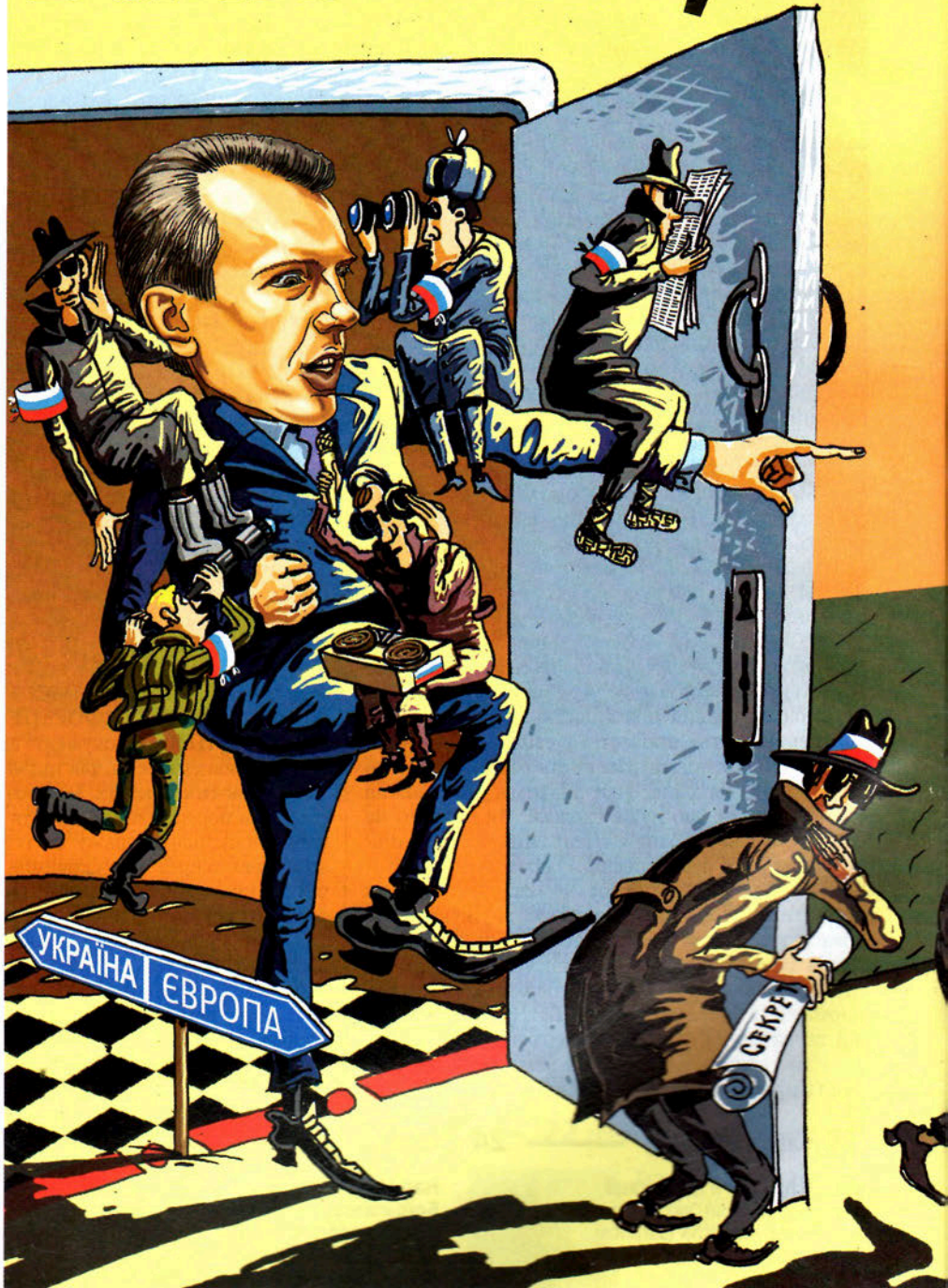
ДОНАЛД ТРАМП
зійшов із дистанції

Можливий кандидат у президенти США відмовився від участі у виборах і віддав перевагу бізнесу.

МАЙЖЕ СЕРІОЗНО

Бачили очі, ког

\$6 млрд кредиту

хоче отримати Білорусь від Росії, натомість Кремль відправляє Аляксандра Лукашенка до МВФ

\$2,8 млн

таку суму, а також віллу вартістю \$741 тис. готове віддати в держвласність Єгипту подружжя Мубараків

О висилали?

Двоє співробітників військового аташату посольства Чехії в Україні намагались вивідати секрети виробництва танків та літаків. Принаймні так твердить СБУ, чия робота полягає саме в тому, щоб протидіяти шпигунам. Але те, що ухвалу про оголошення їх персонами нон грата розтиражували так демонстративно, – це вже політика. Як і публічна «образа» вітчизняного МЗС на дії чехів, які, за прийнятим у світовій практиці «принципом взаємності», попросили на вихід двох співробітників посольства України. Насправді контррозвідка кожної держави знає своїх потенційних «клієнтів» в іноземних посольствах, і коли з країни А висилають агента країни Б, там відповідають аналогічно. Але публічні скандали – рідкісна річ. Пригадується, що Київ зараз прагне (принаймні на рівні декларацій) угоди про асоціацію з ЄС і що єврокомісар з політики сусідства й розширення ЄС Штефан Фюле – чех... Чи могло бути так, що СБУ, впіймавши шпигунів на гарячому, захищала не тільки український національний інтерес?

Продовження теми на стор. 10

КОРОТКО**Реприватизація-2**

Київський апеляційний господарський суд 17 травня за позовом Генпрокуратури повернув державі 68,01% акцій Запорізького алюмінієвого комбінату у зв'язку з невиконанням власниками ЗАЛКу інвестзобов'язань. Підприємство фактично простоювало у складі об'єднаної компанії «РусАл» (підконтрольна російському мільярдеру Олєгу Деріпасі), яка вимагала пільгових тарифів на електроенергію.

Територія беззаконня

Правозахисна організація Amnesty International констатує погіршення ситуації з правами людини в Україні. У її звіті зазначено про катування та інші види жорстокого поводження в наших тюрмах. Також правозахисники наголошують на порушеннях прав нацменшин і біженців.

Чужий суддя

Як повідомив перший заступник голови парламентського Комітету з питань правосуддя Юрій Кармазін, на посаді судді Апеляційного суду Харківської області шість років працював Михайло Бородин, який є громадянином Росії.

Цензура прогнозу погоди

Національна радіокомпанія України відмовилася від прямих включень з УкрГідрометцентру після того, як синоптик Людмила Савченко почала прогноз зі слів «чудесна казкова весна, можливо, є компенсацією Україні за ті безлади і бардак у країні». Факт цензури обговорюватимуть у ВР.

В Ірландію за британськими візами

Ірландія має намір дозволити українцям в'їзд у країну за короткостроковою візою Великої Британії з 1 липня. Ця програма реалізуватиметься на експериментальній основі до кінця жовтня 2012 року.

Розправа

Колишнього кандидата у президенти Білорусі Андрія Саннікова засудили до п'яти років позбавлення волі. Дещо менші строки отримали кілька тамтешніх опозиціонерів та журналістів, які також проходили у справі щодо заворушень 19 грудня 2010 року в Мінську. Європейські правозахисники вимагають негайного звільнення всіх білоруських політв'язнів.

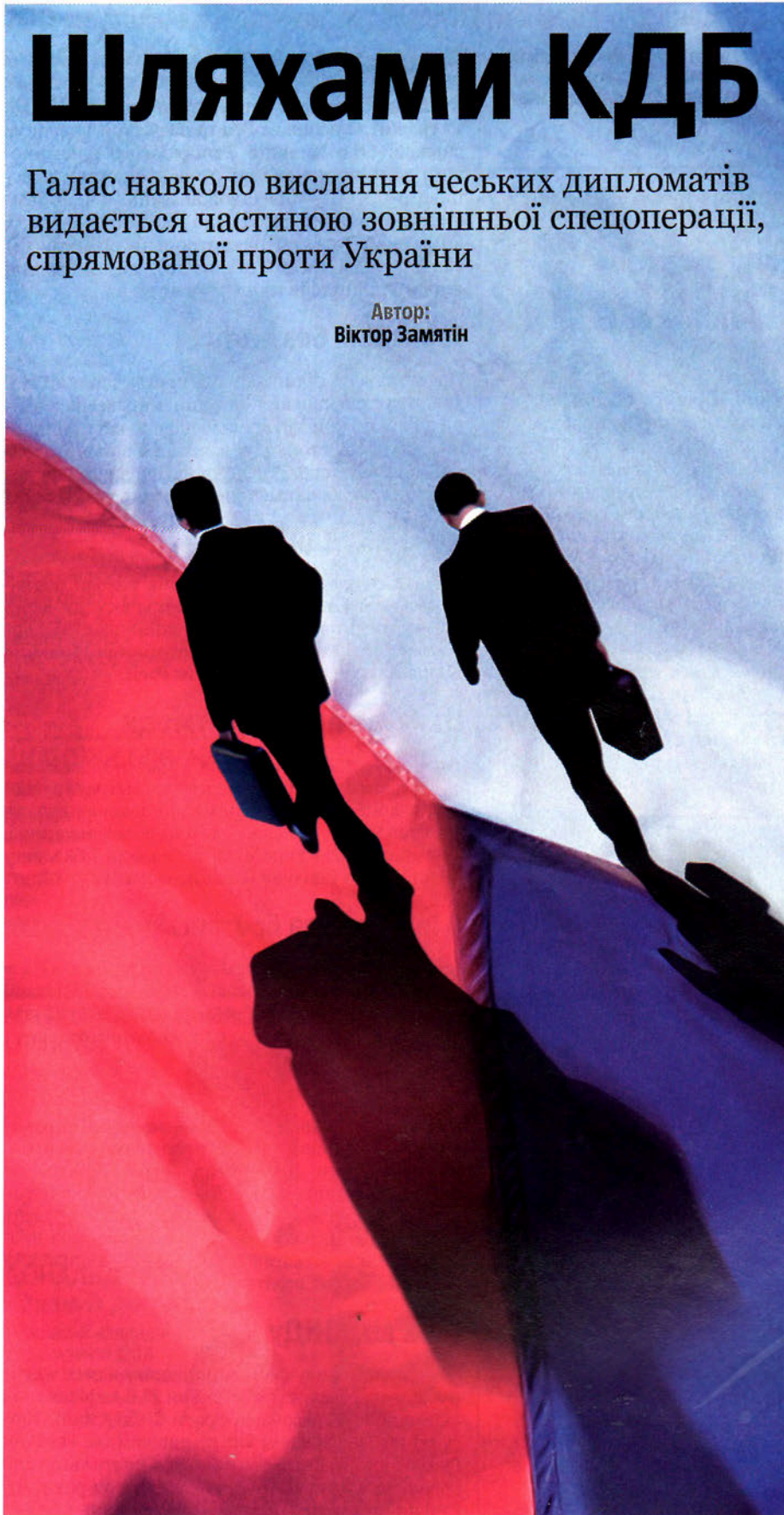
Ліки від СНІДу

Американські науковці оприлюднили звіт, у якому зазначається, що лікування ВІЛ-інфікованих людей новими засобами проти СНІДу дасть змогу зупинити передачу вірусу, повідомляє The Wall Street Journal. Введення вакцини пригальмувало його вплив на організм тварини на три роки. Лікарі планують протестувати препарат на людях.

Шляхами КДБ

Галас навколо вислання чеських дипломатів видається частиною зовнішньої спецоперації, спрямованої проти України

Автор:
Віктор Замятін

Для України політичної останній тиждень минув під знаком вельми несподіваного шпигунського скандалу. 13 травня прес-служба Міністерства закордонних справ заявила, що відразу двоє чеських військових дипломатів оголошуються персонами нон грата.

Речниця Служби безпеки України Марина Остапенко на брифінгу назвала їхні імена (аташе з питань оборони полковник Зденек Кубічек і військовий аташе майор Петра Новотна) й повідомила, що вони підтримували протиправні зв'язки з громадянами України, які мали допуск до відомостей, котрі становлять державну таємницю.

А вже за кілька днів МЗС Чеської Республіки повідомило про оголошення персоною нон грата військового аташе й офіцера безпеки Посольства України у Празі.

Уся ця історія породжує багато запитань. Власне, під загрозою опинилася репутація країни, яка, схоже, дозволила себе використати.

МОМЕНТ ПЕРШИЙ. САМА ІСТОРІЯ

Як повідомила речниця СБУ, чеські військові завербували двох українських громадян: співробітницю Міністерства оборони і працівника «Заводу 410 цивільної авіації», які щедро ділилися з чехами такими деталями, як: перспективи діяльності держпідприємства «Південмаш»; програми з розробки українсько-російського військово-транспортного літака Ан-70 і нового Ан-178 та іншою документацією.

Українські громадяни затримані (причому співробітниця Міноборони – під час спроби перетнути кордон). Є припущення, що деякі матеріали, передані чеським дипломатам, містили дані про розробки, які на «Південмаші» здійснювали в інтересах російських відомств.

СБУ заявила, що спостерігала за чеськими дипломатами два роки й надала МЗС «беззаперечні докази» їхньої розвідницької діяльності, яка суперечить положенням Віденської конвенції 1961 року про дипломатичні відносини. МЗС це використало у своїй ноті, врученій тимчасовому повіреному у спра-

вах Чеської Республіки в Україні Вітєзлаву Півоньці.

Зі звинуваченнями, до речі, ніхто особливо не сперечався. Такі речі нерідко трапляються в міжнародних відносинах, причому буває й так, що союзники шпигують за союзниками. Хіба що вперше такий випадок зафіксовано в українсько-чеських відносинах. І в цьому можна було б навіть знайти певний позитив: виходить, що в Україні все ще є якісь цінні для інших дані й розробки.

МОМЕНТ ДРУГИЙ. РЕАКЦІЯ

Міністр закордонних справ Чеської Республіки князь Карел Шварценберг вважає, як повідомила друга за тиражем чеська щоденна газета Mlada Frona Dnes, що насправді крок української влади – це відповідь на надання Чехією політичного притулку колишньому міністрові економіки України Богдану Данилишину.

Офіційний Київ, певна річ, відкидає зв'язок між справою Данилишина і рішенням про вислання двох чеських військових дипломатів і вважає оголошення персонами нон грата українських дипломатів «неадекватною реакцією» Чехії, хоча воно цілком вкладається в так званий принцип взаємності.

Як стверджують поінформовані джерела, і князя Шварценберга, і його чеських підлеглих просто обурило те, що заступник міністра закордонних справ Руслан Демченко під час вручення ноти тимчасовому повіреному у справах Чеської Республіки в Києві гарантував конфіденційність. Ці гарантії було негайно порушено: названо імена, роздуто скандал.

Як кажуть обізнані люди, з одного боку, можливо, мала місце провокація, спланована за межами України, й вітчизняному істеблішменту вчасно зробили «правильну» підказку, як діяти і як поводитися. З іншого – наша влада виявила банальне нерозуміння наслідків і непрофесійність. Хоча навколо Віктора Януковича ніби вистачає грамотних людей, що розуміються на дипломатичних тонкощах (той самий міністр закордонних справ Костянтин Грищенко, наприклад, не міг не розуміти наслідків), президент їх чомусь не дослухався. Або ж їх і не запитували...

МОМЕНТ ТРЕТІЙ. НЮАНСИ

Нюансів навколо українсько-чеського шпигунського скандалу вистачає.

Перше, що впадає в око будь-кому, хто коли-небудь займався справами зовнішньої і міжнародної політики, – це те, що спеціальні брифінги, заяви, повідомлення стосовно оголошення тих чи інших людей персонами нон грата (а таке рішення, між іншим, може бути ухвалено тільки стосовно дипломатів) відбуваються у виняткових випадках. У той час як, про що ми вже зазначали, розвідувальна діяльність дипломатів не є рідкістю, дострокове припинення їхніх відраджень за діяльність, несумісну з Віденською конвенцією, зазвичай здійснюється без зайвого розголосу.

Як приклад можна навести два випадки з нещодавньої української історії. 2009 року були оголошені персонами нон грата двоє румунських дипломатів. І ніхто з цього приводу не здіймав галасу.

Того самого 2009 року скандал виник на тлі пропозиції МЗС України вислати генерального консула РФ в Одесі Александра Грачова, якого звинуватили в антиукраїнській діяльності, та радника російського посольства Владіміра Лисенка (опікувався Чорноморським флотом). У відповідь

ментарії, методах аналізу» з ФСБ і КДБ Білорусі. Й тоді вибудовується певний ланцюжок: візит у 2010-му представників СБУ до Львівського католицького університету, скандал із затриманням в аеропорту керівника київського офісу Фонду Конрада Аденауера Ніко Ланге, «пресування» блогера і нинішній шпигунський скандал є дуже доброю ілюстрацією того, що СБУ справді взяла за взірць КДБ СРСР.

Окрім того, чому мішенню було обрано Чехію? Не Сполучені Штати, не Російську Федерацію, не інші країни, що проводять серйозну розвідувальну діяльність в Україні, не Ізраїль, спецслужби якого нещодавно викрали на території нашої держави палестинця без жодних для себе наслідків. А саме Чехія, міністр закордонних справ якої, між іншим, в останній рік дуже багато зробив для того, щоб Європейський Союз нарешті звернув увагу на Україну. Тому що, як сказав **Тижню** один із наших дипломатів, ті країни можуть образитися й, так би мовити, по пиці дати. А Чехія – ні. Тим більше що тут теж простежується певний зв'язок: якщо вона справді сприяла зближенню України з ЄС, то, вочевидь, це не всіх влаштує.

Симпатиками нашої держави в Празі також мають велику підозру, що скандал (безвідносно до того, чи були чеські дипломати шпигунами) не просто так затіяний саме тоді, коли на фінішну пряму вийшов процес переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

ЩО БУДЕ ДАЛІ?

Наскільки можна зрозуміти з розмов і в Києві, і в Празі, насправді в обох країнах ніхто не зацікавлений в ескаляції конфлікту. Проте свою справу він уже зробив. По-перше, вкотре змусив пересвідчитися, що МЗС України несамостійне у своїх діях. По-друге, що взагалі українське керівництво кероване ззовні.

Тож хай там що тепер говоритимуть і чинитимуть у Києві, завжди залишатимуться певні сумніви. Щодо контррозвідки, то вона для того й існує, щоб запобігати розвідувальній та іншій антидержавній діяльності інших країн, але точно не має викликати підозри у проведенні спецоперацій проти власної держави. ■

ВАЛЕРІЙ ХОРОШКОВСЬКИЙ: СБУ СХОЖА В СПОСОБАХ ОПЕРАТИВНОЇ РОБОТИ, ІНСТРУМЕНТАРІЇ, МЕТОДАХ АНАЛІЗУ З ФСБ РФ І КДБ БІЛОРУСІ

росіяни вдалися до аналогічних кроків щодо радника Посольства України в Москві та генерального консула в Петербурзі.

МОМЕНТ ЧЕТВЕРТИЙ. DEJA VU

Впадає в око цілковита відповідність дій, тональності заяв, акцентів, розставлених представниками української влади, тим, що були дуже звичними у Радянському Союзі, а в останні 20 років характерні для Росії та Білорусі. На цьому тлі згадується абсолютно відверта торішня констатація голови СБУ Валерія Хорошковського стосовно того, що Служба безпеки схожа «в способах оперативної роботи, інстру-

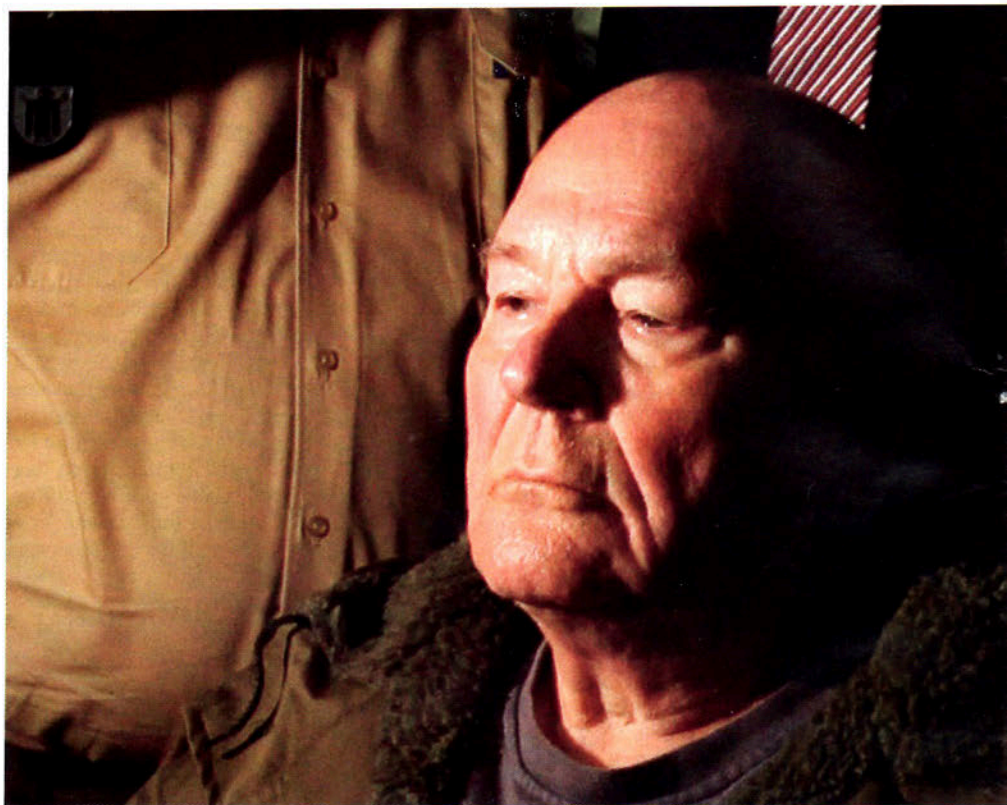
хороші погані ВБИВ

Коли на Заході зникне пієтет до «правильного» тоталітаризму?

Автор:
Сергій Грабовський

Отже, сталося як гадалося. Німецький суд у Мюнхені після майже півторарічного розгляду справи оголосив вирок у справі вихідця з України Івана Дем'янюка, якому вже 91. Він одержав п'ять років тюрми як воєнний злочинець. Суддя Ральф Альт, котрий головував на процесі, наголосив: доведено, що підсудний між 27 березня і серединою вересня 1943 року служив охоронцем у концтаборі «Собібор», а тому причетний до вбивства 28 060 євреїв. Дем'янюк був частиною машини знищення, заявив голоуючий, і знав, що є складовою цього налагодженого апарата, тож має відповідати за скоєне в усьому таборі.

Світові ЗМІ загалом схвально відгукнулися на висновок Феміди. Такий вирок, зазначають вони, — це смертельний удар по відмовці «я просто виконував наказ». Підсудний ніколи не був у партії нацистів, немає даних, що поділяв її ідеологію або знав про масштаби знищення євреїв. Невідомо, чи вчинив бодай одне вбивство особисто. Проте, як установив суд, він старанно виконував обов'язки охоронця. А отже, був частиною механізмів здійснення Голокосту, а відтак винен не менше, ніж високопоставлені партійці. «Цей вирок створює важливіший прецедент, ніж вирок нацистським міністрам і генералам», — зазначає чимало оглядачів. Ідеться про сигнал, що прості прислужники диктаторських режимів — такі самі злочинці, як і їхні патрони. Можливо, вважають автори статей, вирок у справі Дем'янюка стане серйозним чинником стримування для різного роду на-

ВИБІРКОВИЙ ПІДСУДНИЙ. Новий процес над Дем'янюком був схожий на добре зрежисований спектакль

йманців, які перебувають на службі в тиранів.

Усе так-сяк трималося б купи, якби не одна обставина, про котру згадали тільки деякі масмедіа: жодного доказу особисто скоєних Дем'янюком злочинів обвинувачення не надало; показання свідків, які начебто впізнали підсудного, не бачилися переконливими; насамкінець усе виявилось побудованим на посвідченні особи, згідно з яким Іван Дем'янюк пройшов вишкіл у підготовчому осередку СС «Травники», тобто був у лавах добровольців зі Східної Європи, яких залучали до охорони таборів смерті, де знищували євреїв і не лише їх. До того ж згаданий до-

кумент за номером 1393, виявляється, був ще 30 років тому переданий владі США Комітетом державної безпеки СРСР, що його очолював тоді Андропов.

«У цій справі достатньо подробиць, які насторожують безпристрасного спостерігача, — обережно зазначає в редакційній статті The Independent. — Посвідчення надійшло з архівів КДБ, званого своєю «чорною пропагандою». Якби ж то тільки нею! «Збройний загін партії» ЧК-ОДПУ-НКВС-МДБ-КДБ всією своєю діяльністю впродовж майже 70 років довів, що він є злочинною організацією, яка знищила мільйони ні в чому не винних людей.

Можна впевнено стверджувати: «контора глибокого буріння» та її попередники за кількістю спроведених на той світ або в концтабори євреїв – як переконаних сіоністів, так і абсолютно аполітичних громадян – посідають друге місце у світі після РСХА–СС–СД. Фантазмагоричний факт: наприкінці червня 1941 року, під час відступу Червоної армії зі Львова, серед знищених чекістами в'язнів місцевих тюрем близько 10% були єврейськими євреями, їх розстріляли за національну свідомість, сіоністські переконання. Саме «збройний загін партії» втілював у життя політику державного антисемітизму за «пізнього» Сталіна й Брежнєва. Якраз у надрах КДБ фабрикувалися найбезглуздіші вигадки про Ізраїль та про єврейську націю загалом, саме звідти виходили brutальні фальшивки стосовно «підривної діяльності прихованих євреїв». І не тільки всередині СРСР розгорталася ця кампанія: разом зі східнонімецькою «Штазі» та румунською «Секуритатею» чекісти готували на своїх таємних базах терористів різного гатунку, котрі потім діяли як проти Ізраїлю, так і проти Західної Німеччини, інакше кажучи, активно сприяли виникненню системи міжнародного тероризму. І ось тепер «контора», яка за, вочевидь, фальшивими звинуваченнями впродовж десятиліть нищила євреїв у Радянському Союзі й поза ним (досить згадати лише «справу Сланського» в Чехословаччині), стала носієм істин в останній інстанції...

Єдиний висновок, який тут напрашується: що в НКВС–КДБ вбивали євреїв правильно, а в СС – ні.

Іншими словами, досить нацепити кашкета з п'ятикутною зіркою, стати під червоний прапор і проголосити себе інтернаціоналістом, як навіки одержиш

України у 1920-ті –1950-ті роки були відправлені на той світ чекістами за фальшивими звинуваченнями, сотні тисяч депортовані й кинуті в табори смерті (радянські, ясна річ, які мало чим відрізнялися від нацистських). Сотні антифашистів, котрі мали необережність утекти з Рейху до СРСР, у 1939–1940-му були передані «компетентними органами» колегам із СС. Сотні тисяч німецьких військовополонених сконали за колючим дротом або ж були розстріляні без суду служачками НКВД. Страхотливі гекатомби вчинили Червона армія та сталінські спецслужби на окупованій у 1944–1945 роках території Німеччини. Тут рахунок, схоже, йде не на сотні тисяч, а на мільйони... Утім, в очах нинішнього німецького суду все це, очевидно, зайві підстави для того, щоб беззастережно вірити в істинність наданого КДБ посвідчення номер 1393.

І що цікаво, ще до початку судового розгляду європейські ЗМІ майже одноставно оголосили Дем'янюка «нацистським злочинцем», «одним із найжахливіших нацистів», «вбивцею десятків тисяч євреїв» і таке інше. Як за помахом невидимої диригентської палички. Власне, вирок у мас-медіа, за рідкісними винятками, був винесений іще до рішення суду.

Невже Європа й справді не має сумнівів у чесності та порядності КДБ?

Але річ не тільки в цьому. Командир підрозділу СС у навчальному таборі «Травники», де начебто проходив вишкіл Іван Дем'янюк, був виправданий у 1970-х роках німецьким судом. У ФРН особи, які мали б відповідати за співучасть у злочинах нацистської доби, отримали 1968 року амністію, якщо вони особисто не коїли тяжких злочинів (тобто коли їхні персональні протиправні діяння не доведені судом). Та ця норма стосувалася лише німців, а Дем'янюк не є «істинним арійцем». Отож демократична Німеччина де-факто судила його як такого собі «унтерменша», людину другого сорту.

На тлі такого шанобливого ставлення до КДБ і зневажливого до українця якимось другорядним видається факт, установленний під час суду в Ізраїлі,

коли Дем'янюкові спершу вилосили смертний вирок, а потім Верховний суд цієї країни 1993 року визнав, що свідчення проти нього непереконливі, і його відпустили із в'язниці, – той факт, що було два односельці Дем'янюки, обидва Івани, зі схожими (до певного етапу) біографіями. Обидва служили в Червоній армії, потім зникли безвісти (себе потрапили в полон), один повернувся зрештою до села, другий залишився на Заході. Того, що прийшов, почала «пресувати» згадана вище «контора», та так успішно, що чоловік наклав на себе руки. Виникає закономірне запитання: яким чином аусвайс того Дем'янюка, котрий був поза зоною досяжності КДБ, опинився в Москві, і чи не є це насправді посвідка іншого Івана, односельця? Але німецької Феміди, схоже, такі питання не цікавили...

У Росії вітають рішення суду в Мюнхені, який виніс обвинувальний вирок нацистському злочинцеві Івану (Джону) Дем'янюку. Про це заявили в Департаменті інформації та друку МЗС РФ. У відомстві зазначають, що впродовж усього розгляду справи їхня сторона вчасно надавала допомогу правосуддю ФРН: «Зокрема, до німецьких судових і слідчих органів оперативно надходили копії архівних документів, процесуальних матеріалів, включаючи допити свідків, які мали стосунок до справи Дем'янюка». Інакше кажучи, ФСБ (в якого в руках усі документи; МЗС виступало тільки ретранслятором) здійснювало активний супровід процесу. «Вирок Мюнхенського суду – це також відповідь тим силам, які прагнуть фальсифікувати й переписати історію, потурають справам реабілітації та героїзації нацистів і їхніх прибічників. Він підтверджує рішення, ухвалені 65 років тому в ході Нюрнберзького процесу, остаточні й оскарженню не підлягають», – зазначили в МЗС Росії. Отже, німецькі нацисти вбивали євреїв не так, як треба, і за це були покарані, а російські більшовики робили це правильно, і тому зараз їхніх нафтогазоносних спадкоємців у Німеччині, і не лише там, вельми шанують... ■

ЄДИНИЙ ВИСНОВОК, ЯКИЙ ТУТ НАПРОШУЄТЬСЯ: ЩО В НКВС–КДБ ВБИВАЛИ ЄВРЕЇВ ПРАВИЛЬНО, А В СС – НІ

індульгенцію на знищення людей. І не тільки євреїв, а й німців – десятки тисяч саме такого походження вихідців із Росії та

«Ми для них антитіла, які треба ізолювати і знищити»

В інтерв'ю *Тижню* Юрій Луценко розповів про нюанси розуміння справедливості українською Фемідою, мотиви вибіркового правосуддя, причини поразки помаранчевих та плани на майбутнє

Спілкувалася
**Алла
Лазарева**

Кримінальну справу проти колишнього очільника МВС Юрія Луценка з обвинувальним висновком Генпрокуратура передала до Печерського районного суду Києва для розгляду по суті. Зараз екс-міністр під посиленою охороною перебуває в міській клінічній лікарні швидкої допомоги, куди його перевели з Лук'янівського СІЗО. Він відмовляється припинити голодування, оголошене 22 квітня на знак протесту проти незаконного утримання під вартою. За офіційним висновком медиків, Луценко «потребує лікувального режиму», його стан оцінюють як «середнього ступеня тяжкості». Дружина заявляє, що її чоловік у критичному стані і що люди в білих халатах просять перекопати його припинити голодування, інакше не гарантують збереження життя.

Відповіді Юрія Луценка *Тиждень* отримав 13 травня. Уже в момент здачі цього номера до друку (18 травня) в редакцію надійшла інформація про різке погіршення здоров'я екс-міністра – він не може читати, дивитися телевизор, тримати ручку...

У. Т.: Як ви пояснюєте свій арешт?

– Мені інкримінують неправильно нараховану пенсію водієві та «незаконне», з абсурдної точки зору ГПУ, відзначення офіційного Дня міліції. Жодної копійки особистої вигоди слідство не встановило.

Заарештували мене за невизнання вини, відмову надати показання до суду й нібито повільне читання матеріалів справи. Пер-

ші дві причини – мої конституційні права. Третя, згідно з КПК, – право, а не обов'язок. Та й тримають під арештом уже 20 днів по завершенні того читання. Тож ясно, що це не кримінальна справа, а політична розправа зі мною. Причин є кілька. Це й бажання помсти за переляк, якого зазнали 2005 року, й демонстрація нових порядків для встановлення атмосфери страху, і намагання проштампувати в цілком контрольованих судах задалегідь написаний вирок, щоб відсторонити мене від політичних процесів.

Та головною причиною я особисто вважаю бажання публічної розправи над Помаранчевою революцією. Теперішньому глибоко совковому, злодійкуватому керівництву важливо вселити ідею недоцільності боротьби в українське суспільство. Звідси недолугі справи й Тимошенко, й Луценка.

Це агресія проти чужорідних для нинішньої влади тіл, які не практикують кримінальних взаємозаліків. Приклади обміну послугами так званої влади й так званої опозиції загальновідомі. Ми для них антитіла, які треба ізолювати і знищити.

У. Т.: Чи вважаєте ви себе цілком «чистим»? Якщо так, хто ініціював ваше ув'язнення?

– Я маю достатньо доказів, щоб відкинути висунуті звинувачення в будь-якому об'єктивному суді. Питання лише в тому, де його знайти в країні, в котрій рідний брат генпрокурора керує вищою судовою ін-

Це вже не стрілочники, це «шістки»-ентузіасти. Крім того, затверджували незаконні рішення високі чини ГПУ. Прийде час і їх ставити на місце

ФОТО: PHIL

станцією з кримінального судочинства? Додайте ще повний контроль Адміністрації президента над Вищою радою юстиції, яка демонстративно звільняє негодних суддів. Так і отримаємо тих, хто санкціонує арешт за використання особою її конституційних прав. Чи може бути більш незаконне рішення? І чи варто очікувати відтак справедливості під час розгляду справи по суті?

У цих умовах я вважаю за єдино можливе рішення використати закріплене в Конституції право на суд присяжних. Певен, що незалежні від влади представники народу почують мої аргументи й відкинуть політично мотивовані, нічим не обґрунтовані звинувачення ГПУ.

У. Т.: Ви кажете, що відмовляєтесь від примусового годування, тоді як слідство повідомляє, що вам таки дають поживну суміш...

— Як я вже казав, по завершенні мого ознайомлення із 47 томами повного зібрання фальсифікацій ГПУ, відпала остання надумана причина мого арешту. Попри те суддя, дивлячись у вікно, без жодних послань на закон продовжив термін утримання в камері. Тож від 22 квітня на знак протесту проти такого свавілля я розпочав голодувати. Заяву про це виголосив на судовому засіданні, поширив через прес-службу в ЗМІ. 30 квітня адміністрація СІЗО звернулася з проханням офіційно повідомити її про моє рішення. І хоч ніякими законами це не передбачено, я підтвердив їм факт голодування. Йшлося про нього і в показаннях моїх співкамерників. Потім мене залишили в камері одного, а через день виявили втрату 14 кг ваги й ацетон у крові.

Від 1 травня мені було оголошено рішення про примусове харчування так званою «сумішшю для голодуючих», яка має виводити з організму ацетон. Прокуратура весь цей час цинічно брехала, що я їм рибу, ковбасу, горішки та інші поживні продукти. Відповісти на цю підлість я міг лише в один спосіб — від 4 травня відмовився й від цієї суміші та крапельниць. На 19-й день голодування мене госпіталізували в Київ-

ській лікарні швидкої допомоги. ГПУ далі повідомляє про нормальний стан здоров'я Луценка.

У. Т.: Європейський суд з прав людини почав розглядати ваш позов проти держави. Яка його суть?

— Є останній гіркий жарт: найсправедливіший український суд — Європейський суд з прав людини. Мою скаргу щодо незаконного затримання й арешту він прийняв до пріоритетного провадження. Я певен, рішення буде на мою користь. На жаль, це стане черговим підтвердженням використання вітчизняного правосуддя для політичних репресій. Щоб трохи пом'якшити ситуацію, у президента й ГПУ є цілковита можливість будь-якої миті визнати очевидне беззаконня і звільнити мене на поруки або підписку про невиїзд. Але почуття помсти поки що затьмарює їм розум.

У. Т.: Чи маєте намір притягнути до кримінальної відповідальності тих, хто доклався до вашого ув'язнення?

— Проти мене й раніше порушували карні справи. Я їх, будучи і в опозиції, і у владі, послідовно вигравав. Водночас ніколи не прагнув суду над слідчими. Розумів, що то підневільні виконавці царських ігрищ.

Але цього разу буде інакше — я вимагатиму відповідальності і їхньої, і суддів за грубі порушення закону та Конституції. І не тому, що мене дістав п'ятимісячний арешт. А тому, що слідчі, крім незаконних дій, іще й підло брешуть та чинять тиск на рідних. Це вже не стрілочники, це «шістки»-ентузіастки. Крім того, затверджували незаконні рішення високі чини ГПУ. Прийде час і їх ставити на місце.

У. Т.: Деякі екс-високопосадовці, проти яких порушено справи, твердять, що слідчі обіцяють пом'якшити їхнє становище в разі співпраці й надання свідчень проти Тимошенко. Чи надходили такі пропозиції вам?

— Слідчий пропонував мені дати показання, що відзначеною Дня міліції було ініціативною тодішнього прем'єра, обіцяючи, що я стану свідком, а не звинуваченим. Моя відповідь була очікуваною і нецензурною. »

СПРАВА ПРИНЦИПУ.
«Я маю довести, що не все продається і не всі бояться. Це те невелике, чим я здатен віддячити українцям за Майдан»

У. Т.: На вашу думку, чим закінчиться «справа Тимошенко»?

– Усі політичні справи закінчатся ганьбою Януковича та підконтрольної йому ГПУ. Та й факт, що сьогодні 88% населення визнає наявність політичних репресій, свідчить сам за себе.

У. Т.: Якщо суд вас виправдає, ви готові брати активну участь в опозиційній діяльності, в найближчих парламентських виборах?

– Незалежно від його рішення я займатимуся політикою, щоб змінити нинішню антиукраїнську владу. Депутатство ніколи не було моєю самоціллю. Навпаки, найбільших своїх перемог я досягав серед людей, не обтяжений мандатом і недоторканністю. Та й, чесно кажучи, сьогодні бути нардепом серед сумнозвісних персонажів – велике нещастя.

У. Т.: Якою ви бачите дальшу долю «Народної самооборони»? Хто винен у її розвалі?

– НС була суперуспішним повстанським проектом 2007 року. Я пишаюся тим, що ми змусили людей повірити у свої сили й домоглися дострокових перевиборів «Верховної Зради». Як і тим, що «Народна самооборона» продемонструвала вміння об'єднуватися всупереч партійному егоїзму задля національних інтересів.

Якщо говорити про поразку, слід зазначити: корінь проблем і зрад – у молодості політсил. У нас не було й півроку для організаційної розбудови, ретельної перевірки людей тощо. Зараз ми доробляємо це домашнє завдання. Хоча для мене особисто ціна зрад однопартійців є дуже високою. Зате й значення принциповості друзів незрівнянно важливіше.

У. Т.: Чи вірите в об'єднання опозиції?

– Мої вчинки впродовж усієї політичної кар'єри є відповіддю на це запитання. Я був тим, хто примусив Мороза 2004 року до формули «віддайте голоси або за Мороза, або за Ющенка, але жодного – Януковичу». Це вивело СПУ на Майдан і серед інших факторів забезпечило перемогу об'єднаним демократич-

ФОТО: УНАН

ПОЛЬОВИЙ КОМАНДИР. Луценко залишився одним з небагатьох політиків, хто не зрадив ідеалам Майдану

Зрадники мають іти з політичного життя, як Мороз чи Ющенко

ним силам. Формула партнерства НУ-НС, який я очолював, і БЮТ на перевиборах 2007-го теж принесла успіх.

А от моменти «хатньої війни» демократів завжди закінчувалися програшем. Не так для них самих (вони цього заслужили), як для перспектив України. Найяскравіший і найсумніший приклад – останні президентські вибори.

Тож зайве мене питати про ставлення до згуртування демократичних сил. Звичайно, я «за». Інша річ – як це зробити. І тут, у серпентарії однодумців, чорт ногу зломить. Можу лише запевнити: я не стану на заваді будь-яким об'єднаним процесам.

У. Т.: Чому, на вашу думку, регіонали в опозиції продемонстрували більшу монолітність, ніж помаранчеві?

– Партія регіонів – бізнес-проект найбагатших людей в Україні. У них проста і зрозуміла мета – не допустити обов'язкової сплати податків у державі через обмеження виводу надприбутків у офшорні зони. Ціна питання – близько 500 млрд грн за рік, що більше, ніж видаткова частина держбюджету. Звідси – інші методи організації партії та дисципліни її членів. Спектр забезпечення єдності там широкий – від годинників із діамантами до кулі на полюванні.

У демократів усе інакше. Часто амбіції беруть гору. Єдиний спосіб навчити їх єдності та відповідальності – тренувати, мов собаку Павлова, на виборах. Зрадники мають іти з політичного життя, як Мороз чи Ющенко.

У. Т.: Помаранчева революція робилася на гаслі «Бандитам – тюрми!». Але ж замість обіцяного влада фактично пішла на компроміс...

– Я зрозумів це після одного діалогу з президентом Ющенком, який запропонував мені «домовитися з Черновецьким». Коли я різко сказав, що з кradіями та бандитами ніколи не домовлявся, прозвучала пам'ятна фраза Віктора Андрійовича: «Юро, кинь свої ментівські звички й запам'ятай: кожен, хто заходить до мого кабінету в краватці, ніколи не сяде». Це був момент істини. Раптом виявилось, що я вкалував без вихідних, нажив собі колосальну кількість персональних ворогів лише для того, щоб їхні лідери завітали в краватці до потрібних апаратментів. Після чого Генпрокуратура хоронила чергову справу. І всі мої прохання, вимоги депутатського корпусу змінити генпрокурора нічого не дали. Піскун став депутатом від Партії регіонів, Медведько зробиться ним на наступних виборах. ГПУ була й лишається запобіжником супроти відповідальності кучмістсько-януковичької гвардії за весь спектр злочинів: від розкрадання до вбивств.

І Ющенко пішов на таку умову отримання президентства за спиною Майдану.

У. Т.: Зрада, конформізм стали питомими рисами української політики. Це надовго?

– Я добре знаю історію, тож певнено скажу: зрада еліт – не суто українське явище. Тернистий шлях до незалежності й відповідальності влади перед суспільством довго долали й Польща, й Чехія, й Болгарія, й Іспанія, й Італія, й Німеччина. Ми свій шлях іще йдемо. Народ тільки-но відчув можливість впливати на свою долю. Після надмірних сподівань Майдану і чергових зрад він упав у депресію. Але процес рухається в правильному напрямку. І його не

спинити, не загнати в табірний барак із дешевим газом та безконтрольною владою.

Я оптиміст. Усе буде добре і в нас, хоча жити в час напівбожевільній-напівконцтабору гидко. Нам гостро бракує вчителів та проповідників віри, надії, любові. А ще солідарності й розуміння вищості національного інтересу. Є дуже гарний вислів одного мудрого поляка, побудований на використанні персонажів «Вогнем і мечем» Сенкевича: «Польща зробила ставку на дисциplinованого поручника Володєвського і здобула державу, а тїнь отамана Заглови лігає верхи чорноморськими степами й рубає своїх направо та наліво».

У. Т.: Ви не шкодуєте, що вчасно не подалися за кордон, як Богдан Данилишин, Михайло Поживанов?

– Про арешт я, звичайно, знав завчасно. Та, навіть розуміючи, що більше не повернусь додому, я не втік би. Так мене вчили, що я відповідаю не тільки за себе. Я надто мало дав тим із Майдану, хто зробив мене ліде-

ром. Тепер я, попри все, маю не зганьбити наших гасел і переконань. Нікчеми можуть сидіти на державних дачах і дивитися, як витирають ноги об український стяг. «Тушки» та псевдоопозиціонери – дрижати над юдиними подачками. Я ж маю довести, що

на хвилі Іосіфа Бродського. «Краски стыда все ушли на знамя»... Ну хіба це не про ігрища з червоними прапорами нашої влади без совісті й пам'яті? Я в курсі всіх новин через телевізор та роздруківки ключових ЗМІ, які передають адвокати. Ваш журнал – у їхньому числі.

ЦЕ АГРЕСІЯ ПРОТИ ЧУЖОРІДНИХ ДЛЯ НИНІШНЬОЇ ВЛАДИ ТІЛ, ЯКІ НЕ ПРАКТИКУЮТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ВЗАЄМОЗАЛІКІВ

не все продається і не всі боються. Це те невелике, чим я здатен віддячити українцям за Майдан.

У. Т.: Ви маєте змогу читати, відстежувати події?

– День заповнюю книжками. Переважно це історична та філософська література. Інколи перчитую улюблену класику – Гемінґвея, Голдінґа, Муракамі, Маркеса. Останній тиждень був

У. Т.: Чи змінилося ваше ставлення до світу й до людей під час ув'язнення?

– Сидіти чотири з половиною місяці в камері спецрежиму по сусідству з убивцею двох міліціонерів непросто. Але і в тюрмі є багато людей, які страждають від несправедливості й бездушності системи часів НКВС. Не менше третини ув'язнених, згідно із законом, можуть перебувати на підписці про невїзд або ж мати заставленим майно. Під час голодування я постійно звертаю увагу уповноваженого з прав людини на цей дикунський рудимент сталінських часів. Що ж до мене, то я залишаюся тим самим Луценком – трохи різким і завжди іронічним. Єдина зміна – дуже скучив за сім'єю. ■

Тиждень
український | www.tyzhden.ua

ПЕРЕДПЛАТА ВИГІДНІШЕ!

ПЕРЕДПЛАТИТЬ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» ТА ОТРИМУЙТЕ ЖУРНАЛ У ПІВТОРА РАЗА ДЕШЕВШЕ, НІЖ УРОЗДРІБ!

Інші переваги передплати:

- отримувати журнал зручно – додому чи в офіс
- вчасно – щотижня

НІКОЛИ ЩЕ ПЕРЕДПЛАТА НЕ БУЛА ТАКОЮ ПРОСТОЮ ТА ШВИДКОЮ!

Оберіть зручний для Вас спосіб:

- скориставшись системою Portmone на сайті журналу – <http://tyzhden.ua/Virtual/Subscription/>
- у відділеннях Укрпошти за індексом 99319.
- у будь-якому банку за наведеними нижче реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном +38 (067) 407 10 96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує).

Реквізити:

ТОВ «Український тиждень»
Поточний рахунок отримувача: 26009000022321
Код отримувача: 35392656
Назва установи банку: ПАТ «Укрсоцбанк»
МФО банку: 300023
Вид платежу: передплата журналу «Український тиждень»

Вартість редакційної передплати:

I півріччя 2011 р.
■ 1 міс. – 30 грн

II півріччя 2011 р.
■ 1 міс. – 45 грн
■ 2 міс. – 90 грн
■ 3 міс. – 135 грн
■ 4 міс. – 180 грн
■ 5 міс. – 225 грн
■ 6 міс. – 270 грн

Увага! «Український тиждень» гарантує переадресацію видання у разі зміни адреси доставки. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши за номером +38 (067) 407 10 96 (callback), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

Детальну інформацію можна отримати за тел. +38 (044) 351 1300 або +38 (067) 407 1096 (callback)
Менеджер з передплати Ірина Приліпко
peredplata@tyzhden.ua www.tyzhden.ua

ПАТРІОТИЗМ?

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ?

ДЕМОКРАТІЯ?

ВІДВЕРТО ПРО КРАЇНУ

Неоптимальна рівновага

Вирвати Україну з «олігархічно-люмпенського» кола спроможна лише сила, яка спирається на середній клас і правоцентристську ідеологію

Автор:
Ростислав
Павленко

Україна вже майже два десятиліття залишається країною великих можливостей. Потенційно це одна з найвпливовіших сил у регіоні, достатньо забезпечена природними запасами, провідний гравець на принципових для світової безпеки ринках (від аграрного до енергетичного), лідер передових наукових розробок, потужний донор регіональної безпеки. Перераховувати людські, природні та матеріальні ресурси, якими володіє наша держава і які дають підстави сподіватися на реальність змалюваної оптимістичної картини, певно, немає потреби: про це сказано вже чимало.

Однак увесь цей потенціал і досі нереалізований. Україні як системі бракує принципового фактора успіху: ефективної взаємодії між наявними елементами. Структура управління, організація суспільства, спосіб перерозподілу ресурсів склалися в неефективну «олігархічно-люмпенську» модель: приймає принципові рішення і перерозподіляє національне багатство жменька олігархів, а більшість людей лишаються на межі бідності. При цьому політичний клас пов'язаний із

основними олігархами й виявився нездатним запропонувати країні реалістичну стратегію національного прориву. Суспільству, попри накопичений значний протестний потенціал, бракує організуючої сили, розуміння конкретної мети перетворень та способів її досягнення.

Відтак встановлена система може існувати довго – аж поки вистачатиме ресурсів або поки олігархи будуть спроможні витримувати тиск ззовні, не допускаючи фактичного підкорення країни сусідами. Однак на тлі кризи обидві ці небезпеки стають вельми реальними і для збереження держави як самостійного суб'єкта необхідні системні зміни, які виведуть її зі стагнації. Ці зміни торкнуться (понад те, потребуватимуть участі) і олігархів, і суспільства. Але ініціювати їх, підштовхнути до них і «верхи», і «низи» має інша сила. Сила, яка безпосередньо зацікавлена у зміні ситуації і має ресурси для початку перетворень.

МОДЕЛЬ ЗА ДАРВІНОМ

Організація суспільства, де на верхівці перебувають кілька олігархів, які монополізують

вплив на розподіл ресурсів і придушують будь-яку опозицію (насамперед організовану), а внизу – велика кількість бідних, які залежні від олігархів і сподіваються на подачки від них (при цьому їхні спроби організуватися жорстко придушуються), не є українським винаходом. Це примітивна соціальна піраміда, в яку організуються людські спільноти, якщо жодна сила в них не докладає свідомих і достатньо наполегливих зусиль для створення іншого стану речей. Так організовані первісні племена. У схожі «піраміди» збираються ув'язнені, призовані на військову службу чи інші, які опиняються в подібних умовах.

Прямі паралелі «самоорганізації», у якій вимкнено розум і діють первісні інстинкти, спостерігаємо у світі тварин. Зокрема, у мавп, що живуть в умовах, у яких, найімовірніше, перебували предки людини, вибудовується дуже схожа

структура «суспільства». У них є свої «олігархи»-домінанти, свої «шістки», які за подачку обслуговують домінантів, і рядові особини – «люмпени», яких перші тримають у покорі. При цьому «олігархами» найчастіше стають не найрозумніші чи навіть найсильніші, а найбільш нахабні, хитрі й галасливі.

Описана система примітивна і в своїй примітивності стабільна. У соціальних науках такий стан називають неоптимальною рівновагою. За відсутності потужного тиску ззовні чи різкої зміни обставин ця рівновага може існувати дуже довго. Однак вона має принципову ваду: перерозподіляє ресурси у край неефективний спосіб.

Ознак неефективності «олігархічно-люмпенської» моделі в Україні не бракує. Валовий внутрішній продукт на душу населення за паритетом купівельної спроможності становить близько \$7 тис. – один із найнижчих у Європі. За індексом людського розвитку ООН наша держава займає 69-ту позицію з 169 країн. У рейтингу умов для ділової активності, який складає Світо-

вий банк, посідає 145-те місце зі 183 – останнє в Європі.

На заробітках за кордоном перебуває близько 7 млн наших співвітчизників – це приблизно п'ята частина працездатного населення. Понад 46% опитаних готові виїхати з України в пошуках роботи, а близько половини випускників вишів бажають отримати роботу за кордоном. Відплив капіталу з країни, за експертними оцінками, сягає \$19 млрд – близько половини її річного бюджету.

Цю сумну статистику можна продовжувати далі. Примітивна, бездумна модель організації суспільства, що склалася в Україні, не здатна не те що забезпечити поступальний розвиток і використання потенціалу, а навіть банально підтримувати на допустимому рівні життєдіяльність усіх його представників. «Олігархічний» економіці просто бракує на це ресурсів. До того ж страх домінантів утратити свій статус штовхає їх на придушення тих

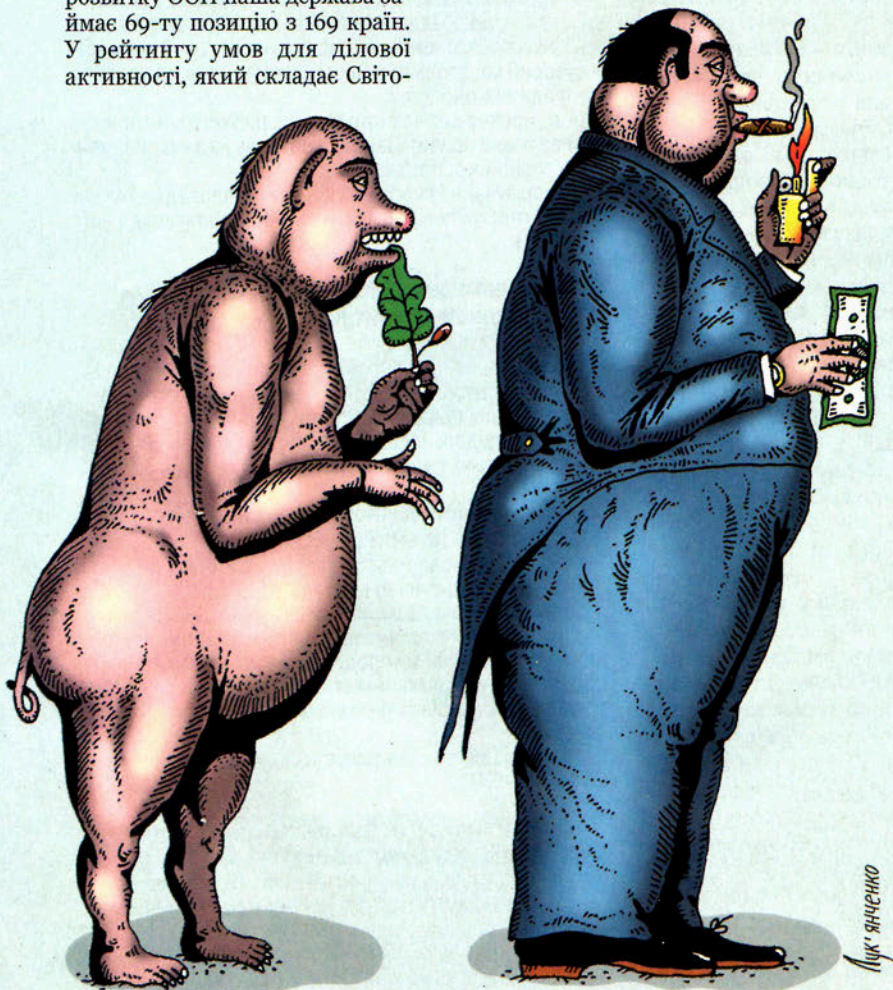
паростків самоорганізації, які дали б змогу суспільству самому вирішити проблему власного забезпечення. Недарма умови для ведення бізнесу в Україні визнані найгіршими в Європі. На цьому тлі особливо ілюстративними є цинічні коментарі представників правлячої партії, які обурюються тим, що люди замість того, щоб «чесно» працювати за копійки на підприємствах олігархів, тікають на заробітки за кордон чи відкри-

ПОДОЛАННЯ ПРОБЛЕМ ОЛІГАРХІЧНОГО СУСПІЛЬСТВА ПОТРЕБУЄ ЗУСИЛЬ ВЕРСТВ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ПРОГРАШНОМУ СТАНОВИЩІ

вають якісь «власні справи». За такими висловлюваннями так і проглядає якийсь домінант-павіан з африканської савани, обурений неслухняністю зграї.

ПОВЕРНЕННЯ ДО ЛЮДСЬКОГО ШЛЯХУ

Подолання проблем примітивної організації суспільства потребує певних зусиль тих верств, які перебувають у згаданій моделі в програшному становищі. Таких верств дві. По-перше, більшість людей, поставлених олігархами в залежність від своєї милості, які перебувають на межі бідності. Ліві партії та рухи традиційно саме з ними пов'язують сподівання на зміну соціального ладу. Однак вони практично повсюдно довели свою неспроможність вирішити ті проблеми, за які бралися. У крайньому своєму вияві – марксистських диктатур (більшовизм/сталінізм, маоїзм тощо) – цей шлях привів суспільства, які дозволили поставити над собою такий експеримент, до ще глибшої прірви: мільйонних жертв репресій, іще більшого зубожіння та відставання у розвитку. Але навіть у країнах, де ліві розвивалися разом із громадою, не ставлячи під сумнів основи політичного ладу, вони виявили себе не найкращим чином. Відомий учений Роберт Міхельс, вивчаючи особливості побудови партій у модерних суспільствах, сформулював «залізний закон олігархії»: політсили, навіть ліві, які ставили собі за мету повалення олігархічного

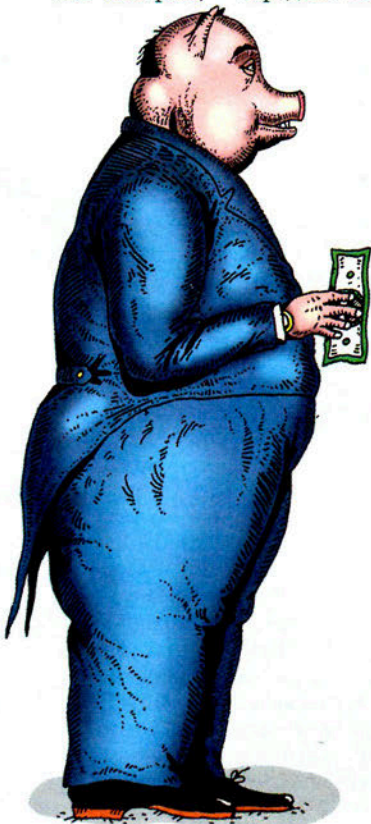

Лук'янченко

ладу, самі перетворювалися на ієрархічні структури, а їхні лідери ставали такими самими домінантами, як і суперники. Єдиною відмінністю була природа їхніх статків. Не виробництво, завоювання ринків чи інша економічна діяльність, а перерозподіл на свою користь везетків і пожертв.

Більших успіхів досягли організації, які обстоювали безпосередні інтереси робітників і з часом переросли у профспілки та інші подібні утворення. У Великій Британії вони навіть становили основу однієї з домінуючих партій, а в континентальній Європі є потужною політичною силою, з якою мають рахуватися уряди. Однак зворотним боком зростання впливу профспілок є швидке корумпування їхньої верхівки та її відрив від власне працюючих. В Україні ця небезпека виявилася вповні – профспілковий рух як такий практично не спроможний відігравати свою природну роль, адже керівництво основних організацій залучене до правлячої партії.

У таких умовах сподівання залишаються лише на інший прошарок, інтереси якого ущемляє олігархія, – середній клас.

Тобто на людей, які здатні заробляти на проживання бізнесом чи кваліфікованою професійною діяльністю, мають власність і яким від держави потрібне лише забезпечення можливості для вільного розвитку своєї справи (**докладніше про середній клас див. стор. 30**).

Люди згаданої категорії сповідують цінності, які прийнято називати правоцентристськими, або консервативними (**див. стор. 24**). Це насамперед вимоги щодо можливості вільного розвитку своєї справи: сприятливого бізнес-клімату, захисту власності та справедливого судочинства, чого бракує в українській економіці для того, щоби залучати інвестиції та створювати нові робочі місця. Водночас ця страта зацікавлена в сильній державі, спроможній встановлювати і захищати правила гри. Адже порівняно з великим (а тим більше олігархічним) бізнесом середній клас має незрівнянно менші ресурси, тож є природним союзником держави, її незалежності й підтримання правопорядку. За умови, що правда, виконання визначених вище умов стосовно бізнес-клімату. Однак, зважаючи на переваги розвитку, які забезпечує державі згаданий прошарок, це цілком вигідний обмін.

Зрештою, саме середній клас найбільше зацікавлений у стабільності, адже криза в разі її виникнення завдає йому найбільшого удару. Відтак традиційні цінності, мораль, громадянські права і свободи – природна складова світобачення цих людей і основа для підтримки держави, яка здатна такі цінності пропагувати.

Як і будь-яка суспільна група, середній клас потребує політичного представництва. Донині в Україні жодна партія була не в змозі адекватно сформулювати, а тим більше втілити в життя усі визначені вище правоцентристські вимоги до цивілізованого розвитку суспільства і держави. А допоки така партія не постане і не прийде до влади, наша країна характеризуватиметься примітивною моделлю із домінантами-олігархами і позбавленою голосу більшістю. ■

Продовження теми на стор. 22

«НОВИМ ПРАВИМ» НА ЗАМІТКУ

Деякі положення, які мала б містити програма ефективної правої партії в Україні

Підтримка українських цінностей

- розвиток української мови, створення стимулів для конкурентоспроможних українських культурних продуктів, формування єдиного українського інформаційно-культурного поля;
- популяризація у світі правдивої історії України, її культури та належності до європейської цивілізації.

Стимулювання малого та середнього бізнесу

- спрощення реєстраційних, дозвільних процедур, зняття прав податкових та інших контрольних органів, які перешкоджають діловій активності;
- створення ринкових стимулів для конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу в усіх сферах економіки.

Стимулювання «попиту на знання»

- спрямування державних інвестицій і створення умов для приватних капіталовкладень в освіту, науку, дослідні проекти;
- підтримка (цільові субсидії, пільги під час оподаткування тощо) наукоємних технологій, винаходів, взаємодії науки, освіти й виробництва.

Усунення олігархів від влади

- реформування Антимонопольного комітету задля досягнення його незалежності від політичних впливів і створення на провідний механізм демонополізації економіки;
- подібнення штучних монополій – зокрема у випадках, коли концентрація власності дає змогу олігархам здійснювати економічний і політичний тиск на державу
- суворий контроль за ціноутворенням і якістю послуг природних монополій;
- розширення державного та громадського контролю над великою приватизацією, контроль над виконанням інвестиційних зобов'язань;
- реформування виборчої системи: запровадження відкритих списків та відповідальності депутатів перед виборцями.

Досягнення рівності всіх економічних суб'єктів перед законом, гарантування їхніх прав (зокрема, власності)

- гарантування прозорості державних закупівель та інвестицій, контроль над дотриманням законодавства;
- проведення судової реформи: запровадження механізму відповідальності суддів, перехресного контролю судової системи, публікації всіх судових рішень тощо.

Зміцнення економічної незалежності України, підготовка до інтеграції з ЄС

- спільна з ЄС модернізація газотранспортної системи в межах Брюссельської декларації 2009 року;
- реалізація проектів із диверсифікації енергопостачання;
- втілення плану примусового запровадження енергоощадних технологій упродовж кількох років: створення фонду для підтримки інвестицій в енергозбереження; стягнення штрафів за перевищення лімітів енергоспоживання;
- запровадження стандартів якості й технологічних стандартів ЄС.

Сприяння впливовості громадських об'єднань, ефективності їхнього впливу на владу

- законодавче оформлення механізмів громадського впливу на владу й засобів запобігання «контрольованому громадянському суспільству»;
- законодавче закріплення гарантій безперешкодної діяльності для розслідувальної журналістики.

Головний інформаційний
партнер

Тижень
СВАДІВАННЯ

Медіа партнер

Galat radio
100 FM

A
alexart
house

PARTER.UA
НАЦІОНАЛЬНИЙ ОПЕРАТОР
287 87 87

Е
КНИГАРНЯ

238 2 888
КВИТКИ.UA

DymchukArtPromotion

ЛЕСЬ
ПОДЕРВ'ЯНСЬКИЙ

ДІТЯМ ДО 21 РОКУ
ВХІД ЗАБОРОНЕНИЙ

ЕПІЧНА ТРАГЕДІЯ

ПАВЛІК МОРОЗОВ

К-ТР КІНОПАНОРАМА
БУЛ.ШОТА РУСТАВЕЛІ, 19

ТРАВЕНЬ
14, 19, 26

ЧЕРВЕНЬ
2, 9, 16, 23, 30

постановка
Андрій Крітенко
кореографія
Лариса Венедіктова

сценографія
Лесь Подерв'янський
пісні
Максим Доброземський

костюми
Анастасія Подерв'янська
світло
Себастьян Альфонс(ФРН)

замовлення квитків
за тел.5993161

подробиці на сайті

Перекресток

www.perecrestok.kiev.ua

éra
телекомпанія

БУДУЙМО РАЗОМ

ВЕРТИКАЛЬ
ВЛАДИ

з Ольгою Ксьонз

пн. вт. ср. чт. пт.

00.15 / 6.20

vertikal@eratv.kiev.ua

Медіа-центр ERA TV, Київ, 2014-2015. Всі права захищено. Зображення є товарними знаками відповідних компаній.

Комплекс високовартості

Посідаючи крісла з цінних порід дерева, політики зростаються з ними й починають вирішувати власні проблеми

Автор:
В'чеслав
Дарпінянц,
Тиждень

Виростити на вербі групи простіше, ніж пов'язати передвиборні декларації українських політиків із їхньою діяльністю на посадах, ба більше – її результатами. Загальний висновок із такого аналізу випереджатиме сам процес дослідження: «Бре-шуть і крадуть!» Можна визначити глибину цинізму демагогії, ступінь її відповідності переконанням учасників процесу, їхні мотивації та інші індивідуально-політичні нюанси... Але ж усе й так нібито зрозуміло. Тому краще анекдот із життя: якось знайомий експерт припустився помилку – прокоментував програму дій уряду Миколи Азарова, перефразуючи її з такою самою, але... Юлії Тимошенко. Критичні коментарі потрапили в інформаційний простір. Згодом, коли недогляд вплив, з'ясувалося, що збігалися не лише назви документів, а й більшість положень: сформульовані проблеми і підходи до їх вирішення. Але найцікавішим в історії було навіть не це, а факт, що про помилку повідомили... з приймальної депутата Блоку Литвина. Чи не там, до речі, ці програми писали?

Досвід спілкування з багатьма політиками дає підстави стверджувати, що лише одиниці з них сприймають владу як процес, взаємодію управління й підлеглого в ситуаціях (не завжди результативну й можливу в принципі), роботу на підставі норм, творчий акт. Типовими є інші випадки: наші діячі, посідаючи якісь крісла з цінних порід дерева, зростаються з ними, пускають коріння й почуваються «владою».

Наче «депутат» чи «міністр» – не функції, а персональні особливості. «Опозиція» – відповідно – це стан, у якому іноді опиняється «влада», дуже для неї неприємний... Певно, звідси й перегини на місцях. «Я начальник, ти дурний» – управлінський підхід, поширений на держслужбі, політики останнім часом екстраполюють на суспільство загалом, наприклад, Податковим кодексом. Місце сидіння зумовлює оцінку реалій: «влада» розповідає про зростання ВВП й падіння інфляції, «опозиція» – навпаки, при цьому одні мочать інших, хоч би про що йшлося... Хіба це нормально? Демагогія і гра на публіку в стилі «сам дурний» у принципі унеможливує обговорення будь-яких проблем і розробку стратегії їх вирішення. Понад те, це шоу є шкідливим, оскільки дискредитує правопорядок у країні, підбиває довіру населення до державних інституцій, переключаче увагу на другорядні проблеми.

Деякі політики навіть не приховують, що «влада» для них – це підсумок, а не початок утілення в життя бодай якоїсь ідеології. Переформулюю: отримання відповідних повноважень є кінцевим пунктом одного шляху та початком нового. Що вища посада, то багатше роздоріжжя: від корупційної синектури до примноження активів і нищення конкурентів. Є винятки, звісно, але ж загалом найоптимальніший для суспіль-

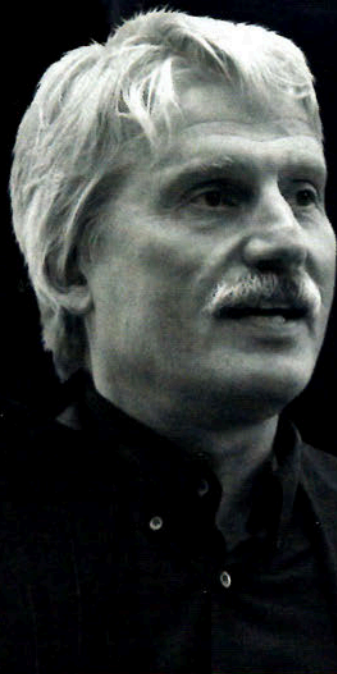
ства стан «влади» – її бездіяльність, сплячка... Доведено у 2005–2006 рр. прем'єром Юрієм Єхануровим. 2010-го «влада» активізувалася. Її розбухали на реформи, і це виявилось помилкою. Навряд чи хтось усвідомлював, на які законодавчі трансформації здатні наші начальники. Податковий кодекс – настільна книга митаря – це перша ластівка. На черзі реформи ЖКГ, трудових відносин, виконавчого провадження... Більшість таких ініціатив, з одного боку, відповідають інтересам великого бізнесу, з другого – зумовлені бажанням «влади» скинути із себе соціальні зобов'язання, обтяжливі в умовах кризи і взагалі не дуже потрібні. В країні добудовують і легалізують капіталізм із нелюдським обличчям. Деякі з «непопулярних реформ» нібито відклали, проте з'являються нові, ще гірші. Ось із останнього: у Верховній Раді зареєстровано урядовий законопроект, прийняття якого відновить спрощену систему оподаткування. Ура? Кризь сльози. Одночасно всі громадяни (окрім торгівців власноруч виробленою сільськогосподарською продукцією) в разі ухвалення нових норм будуть сприйняті державою як платники податку, котрі здійснюють несистематичний продаж (зокрема, розміщуючи оголошення), а тому зобов'язані придбати в податковій спеціальне свідоцтво, документ суворої звітності. Аби його отримати, доведеться надати банківську квитанцію про сплату державі 1% мінімальної зарплати. По суті, держава хоче оподатковувати... намір продати. Погрожуючи адміністративною відповідальністю. Це дикість ще й тому, що людина (аби фіскалам було зрозуміліше – «фізособа»), яка продає раніше придбане, не обов'язково щось заробляє. «Ми ввели податок на повітря – ви стали менше дихати». Чи не за-

НАЙОПТИМАЛЬНИШИЙ СТАН «ВЛАДИ» – ЇЇ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ

надто?

За останні роки державні діячі примудрилися дискредитувати самі поняття «ідеологія», «реформи», «закон»... Чи не варто зупинитися? Внутрішні резерви України насправді не є безмежними і не повинні бути компенсатором утрат олігархів в умовах глобальної нестабільності. Інстинкт самозбереження мав би підштовхнути начальників та їхніх спонсорів (яким є що втрачати) до роздумів. Економічна криза – чудовий час для осмислення й дальших політичних висновків. Влада – не личка на погон, яку одна людина (виборець) видає іншій (обранцю) в обмін на гречку. Не дубина, аби лякати інших (що дедалі частіше роблять депутати й чиновники, продукуючи беззаконні закони). Державотворення не має нічого спільного ані з обіцянками раю на землі, ані з пошуком і призначенням винуватих у тому, що електоральне щастя не склалося. Але водночас реалізація влади не є абстракцією... Цікаво, чому в Україні досі не побудовано автомагістралі Донецьк – Львів? ■

Продовження теми
на стор. 24

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД:
ЛИТВА

КНИГАРНЯ

Тиждень
Українська література

27 травня (п'ятниця), 2011 рік
18:00

Книгарня «Є»:
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті ворота»)

Посольство Литовської Республіки в Україні та Книгарня «Є» запрошують на зустріч у межах спільного проекту «Європейський досвід: Литва».

Наші гості – Томас Венцлова та Егідіюс Александравічюс

Тема зустрічі: «Коли закінчується СРСР і починається Європа?»

Томас Венцлова – відомий литовський поет, перекладач, літературознавець і правозахисник. Активний учасник дисидентського руху, співзасновник Литовської Гельсінської групи. В еміграції підтримував близькі стосунки з багатьма відомими поетами та письменниками, серед яких Іосіф Бродскій та Чеслав Мілош. Перекладав литовською вірші Томаса Еліота, Шарля Бодлера, Федеріко Гарсія Лорки, Езри Паунда, Жака Превера, Кароля Войтили, Чеслава Мілоша та Іосіфа Бродського. Викладав в Університеті Берклі та Єльському університеті. Займається дослідженням віршознавства, історії срібного віку, польської літератури, а також сучасної та класичної литовської літератури.

Егідіюс Александравічюс – професор університету в Каунасі, історик культури та літературознавець. Голова Литовського національного комітету історичних наук (1994–2004); президент ради директорів Відкритої громадської фундації Литви; член ради директорів Асоціації литовських філологів; член Литовської історичної спілки.

Ідеологія «правого центру» найбільше відповідає завданням часів реформ і подолання кризи

Автор:
Олександр Крамар

Сучасний правочентризм ґрунтується на синтезі ідеологій, що виникли як антиподи: класичного консерватизму та лібералізму. Серед його пріоритетів – сильна й консолідована держава, але з мінімальним втручанням в економіку, розвиток приватного підприємництва та міцного середнього класу, християнська філософія і мораль, поміркований націоналізм.

ОМАНЛИВИЙ БЛИСК ЛІБЕРАЛІЗМУ

Європейська суспільна думка ранньомодерної доби, яка розвивалася в протистоянні абсолютизму монархій із притаманним їм поєднанням волютаризму та фаворитизму можливо владців і безправ'я решти громадян, цілком закономірно виробила ідеологію рівності та свободи – лібералізм. Прихильники останнього вважали, що єдиним джерелом поступу може бути лише вільна, в ідеалі майже неконтрольована ініціатива окремих осіб, обстоювали абсолютну цінність особистості («особа важливіша за державу») і рівність усіх людей у політичних та економічних правах. Необхідною умовою для цього, на їхню думку, є верховенство права, недоторканність приватної власності (насамперед від сваволі панівної верхівки) і свобода приватного підприємництва. Функцію державної влади ліберали зводили до мінімуму.

Проте якщо Війна за незалежність США привела до виникнення правової та демократичної держави, лад якої ґрунтувався на засадах виборності всіх органів влади та її відповідальності перед суспільством, то аналогічна спроба в Європі, здійснена під час Великої фран-

РЕЗУЛЬТАТ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ. На відміну від лібералів, консерватори виступали за те, щоб плодами розвитку економіки могли скористатися всі версти суспільства

цузької революції, завершилася встановленням низки диктаторських режимів. Перший створили радикали – якобінці, котрі, вважаючи себе «авангардом», що знає, куди і як вести суспільство, зосередили у власних руках всю повноту влади, призупинили дію правових процедур і розгорнули масштабний терор проти опонентів.

Саме в цей час як реакція на хаос, породжений радикалізмом французьких революціонерів, почав оформлюватися в самостійну ідейну течію європейський консерватизм (від лат. *conservo* – «охороняю», «оберігаю»), представники якого наполювали на пріоритеті еволюційного, «органічного» розвитку та оновлення суспільства.

КОНСЕРВАТИВНА ВІДПОВІДЬ

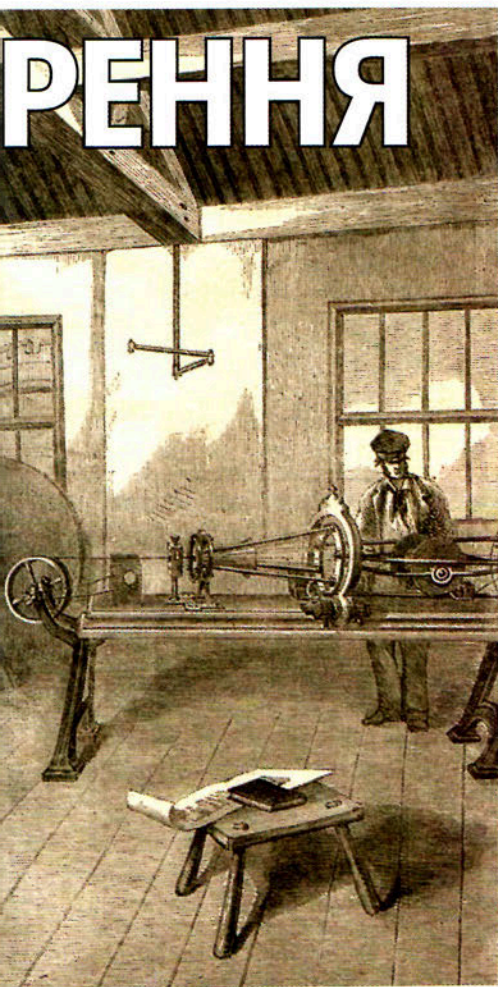
Цікаво, що сам родоначальник нової ідеології англієць Едмунд Берк до останнього вважав себе лише поміркованим лібералом («людиною, в грудях якої вогонь

гніву розгорався тільки проти того, що вона вважала тиранією, яка завжди була на боці порядних людей, що виступали проти будь-якого гноблення») і до початку революції у Франції тісно співпрацював із британськими вігами, а сучасну її назву значно пізніше сформулював французький політик Франсуа-Рене де Шатобріан.

Будучи переконаним, що держава, не здатна до змін, не спроможна й на самозбереження, Берк вбачав загрозу в тому, що «судно може втратити рівновагу через перенавантаженість одного борту», а власну місію в тому, щоб «перенести вантаж своїх аргументів на інший та забезпечити його стійкість».

Після європейських революцій 1848 року розпочалася активна модифікація консерватизму. Щоб унеможливити від потрясіння, його представники заходилися розширювати соціальну базу за рахунок середньозамож-

РЕННЯ

них і навіть неможливих верств європейського суспільства.

Шляхом реформ згори їм вдалося певною мірою вибити з-під ніг лівих екстремістів соціальний ґрунт. Успішними прикладами цього стали перетворення Отто фон Бісмарка в Німеччині та Бенджаміна Дізраелі у Великій Британії. Останній, очоливши консерваторів, сформулював нову ідеологію партії, у якій нещадно критикував індустріалізм та лібералів-промисловців із їхнім соціал-дарвінізмом. У своїх романах він змальовував Англію розділеною на дві нації, кожна з яких живе, не звертаючи уваги на іншу, а вихід вбачав у поверненні до корпоративного суспільства, де кожен мав би обов'язки стосовно інших людей чи груп. Створена за його участю «Молода Англія» пропагувала ідею використання багатими своєї влади для захисту бідних від визиску «диким» капіталізмом.

З початку ХХ століття під дедалі більшим впливом радикальних соціалістичних і комуністичних ідей відбувається інтеграція лібералізму та консерватизму, які все частіше висту-

пають єдиним правоцентристським табором на протидію лівим/лівоцентристам. Процес полегшувався наявністю таких межових течій, як ліберальний консерватизм та консервативний лібералізм. Фактично цінності приватної ініціативи, захисту власності й вільної торгівлі були інкорпоровані консерватизмом і стали неодмінною частиною світобачення, який консерватори, відповідно до назви цього ідеологічного напрямку, «оберігали й охороняли».

В останній чверті ХХ століття представники консерватизму, чи то пак неоконсерватизму (враховуючи адаптацію до умов постіндустріального суспільства), виступили ініціаторами динамічних змін (наприклад, тетчеризм у Великій Британії, рейганоміка в США).

Об'єднані у двох загальноєвропейських організаціях: Європейській народній партії й Альянсі європейських консерваторів та реформістів, сучасні правоцентристи відіграють провідну роль у визначенні подальшої долі європейського континенту. Їхні представники очолюють уряд (Європейську комісію) та парламент об'єднаної Європи, а також дві найпотужніші держави ЄС: Німеччину та Францію.

НЕВИКОНАНА ІСТОРИЧНА МІСІЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНСЕРВАТИЗМУ

Реалії соціальної структури українського народу, що тривалий час зазнавав асиміляції панівними народами імперій, під владою яких перебував, максимально звузили можливості для розвитку правоцентристських сил. Як наслідок – під час спроби самостійного державного будівництва у 1917–1920 роках вони були дуже обмежено репрезентовані: частиною консервативного табору, який шукав соціальну базу в прихильних до традиційного устрою сільських власників та вельми малочисленій українофільській когорти вищих прошарків суспільства (землевласників, управлінців, офіцерів).

Хоча початки українського консерватизму можна шукати в глибині століть, принаймні від часів Національно-визвольної війни 1648–1657 років, проте лише у ХХ столітті з'явилися перші спроби його теоретичного обґрунтування як самостійної ідейно-політичної доктрини, а процес її вироблення був складним і тривалим через неоднорідність соціальної бази.

На Наддніпрянщині після Лютневої революції 1917-го спостерігалось домінування різних партій лівої орієнтації, що різко відрізняло тогочасну «Велику» Україну від, наприклад, »

Е. Вахтангов
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
АКАДЕМИЧЕСКИЙ
ТЕАТР
ИМЕНИ
Е.В. ВАХТАНГОВА

25-26
травня

ТЕАТР ІМЕНІ
ІВАНА ФРАНКА

Режисер-постановник —
Художній керівник театру

РІМАС
ТУМІНАС

Продюсер
ЛЕОНІД
РОБЕРМАН

ПОЧАТОК О 19:00

PREMIERA.UA
МІ ПРОДАЄМ БИЛЕТЫ
384-44-44

Комедія

Жеральда Сіблейраса

ВІТЕР
ШУМИТЬ
У ТОПОДЯХ

Максим
СУХАНОВ

Володимир
СИМОНОВ

Володимир
ДОВОЧЕНКОВ

МЕДІА-ПАРТНЕР

Тиждень
український www.tyzhden.ua

Балтійських держав та пізньої галицької ЗУНР, де саме правочентристи грали першу скрипку. Натомість у Києві навіть ті з них, хто виявляв лояльність і бажання, не були допущені до участі в державних та урядових структурах часів Центральної Ради. У результаті парадигма розвитку України визначалася прихильниками соціалістичної ідеї і призвела до підпорядкування країни їхнім найрадикальнішим відгалуженням – російським більшовикам.

Відверто негативне ставлення всіх різновидів українських лівих напередодні та на початку революції до ідеї самостійної держави, на противагу якій вони висували утопічний у своїй основі задум переоблаштувати на федеративних засадах колишню Російську імперію, сформувало в значній частині етнічно українського населення, що симпатизувало їм, байдужість до незалежності.

ВІДІРВАНІ ВІД ҐРУНТУ

Натомість консерватизм отримав шанс лише в Українській державі Павла Скоропадського, соціальною базою якого стали землевласницькі та підприємницькі кола, а також заможне селянство, що виступало проти аграрної політики Центральної Ради. Але до управління нею було залучено надто багато старих чиновників царської доби, які хоч і вважалися «професіоналами», але не просто не володіли українською мовою, а й не мали навіть зародків національної політичної свідомості.

Відтак, попри українофільську позицію самого гетьмана, реальну владу в його державі здобули кола, переважно байдуже, а то й вороже налаштовані до української самостійності. Це було закономірним наслідком неповноцінної соціальної структури нашої нації, денационалізації абсолютної більшості її економічної та суспільно впливової верстви.

Правий фланг тогочасної України, якщо не брати до уваги цілком неукраїнський ПРОТОФІС (об'єднання великого бізнесу наших міст та промислових районів), був репрезентований Спілкою земельних власників та Українською

ОТТО ФОН БІСМАРК. Перший Рейхсканцлер Німецької імперії. Здійснив консервативну «революцію згори». Домігся об'єднання Німеччини

БЕНДЖАМІН ДІЗРАЕЛІ. Прем'єр Великобританії. Сформулював нову ідеологію консерваторів, виступав проти «соціал-дарвінізму» лібералів

демократично-хліборобською партією (УДХП).

Однак проблема полягала в тому, що впливовіша (друга за чисельністю після есерів) Спілка земельних власників, своєю чергою, перебувала під контролем великих поміщиків, для яких соціально-економічні інтереси однозначно переважали національні. А відтак, підтримуючи державу Скоропадського, доки вона була безальтернативною силою, яка гарантувала б їм недоторканність власності, керівництво організації могло в будь-який момент перекинутися на бік іншої, наприклад, російського «білого руху» з його реставраційною імперською ідеологією.

Інакше кажучи, Спілка, принаймні в особі своїх політичних лідерів, хоч і становила потужну консервативну силу в Україні, але не була українською. У ній існувало українське крило, до якого належали переважно середньозаможні селяни, однак організаційно оформитися та порвати зв'язки з індіферентно налаштованим до ідеї української державності старим керівництвом вони наважилися лише «перед розстрілом». Скомпрометований консерватизм уже втратив свій шанс унаслідок капітуляції гетьмана Скоропадського перед вимогами білогвардійців про інкорпорацію України до відновленої Росії та спровокованого цим кроком повстання Директорії.

Суто українською консервативною партією доби революції була лише УДХП, програма якої від початку ґрунтувалася на засадах українського історичного легітимізму, визнанні пріоритету

квів для задоволення потреб малоземельних селян. Але на місцях більшість організацій УДХП складалася виключно з інтелігенції, яка не змогла залучити до партії справжнього селянина-власника.

Після падіння гетьманату та окупації Лівобережжя більшовиками партія перенесла свою діяльність в еміграцію, де й було завершено розробку стрункої концепції українського консерватизму. Її ідеологом став В'ячеслав Липинський. В основу було покладено ідею заснованої на політичній інтеграції всіх жителів України незалежно від етнічного походження «територіальної» (політичної) нації. Липинський стверджував: «Дотеперішнім своїм культурництвом ми нічого не здобудемо і на етнографічних окремішностях нічого не збудуємо, доки не висунемо державної сторони нашої справи й нею не зацікавимо широкі верстви нашої суспільності, поставивши в основу національно-політичної пропаганди економічні противенства між Україною і Москвою».

Усвідомлюючи авторитарний світогляд російського суспільства, він закликав відмовитися від боротьби за демократизацію Росії, оскільки це рід шкідлива, мовляв, сили свої втрачаємо, а нічого не отримаємо: «Російська революція годується головним чином нашими соками, нам же приносить тільки дальшу русифікацію. Підтримання демократичної Росії є рівнозначне пропаганді москвофільства в Україні». Натомість метою українського консерватизму мала стати побудова суверенної держави, громадяни якої були б наділені свободою економічної, культурної та політичної самодіяльності, але ця свобода обмежувалася б авторитетом сильної і стабільної національної влади.

У міжвоєнний період український консерватизм пережив глибоку кризу. Та й після проголошення незалежності жодна політична сила в Україні не мала наміру реалізувати консервативну платформу, на якій в свій час зміцніли європейські держави. ■

ЖОДНА ПАРТІЯ В УКРАЇНІ ЩЕ НЕ МАЛА НАМІРУ РЕАЛІЗОВУВАТИ ПЛАТФОРМУ, НА ЯКІЙ ЗМІЦНІЛИ ЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕРЖАВИ

державних інтересів над суспільними, монархізму як ідеальної форми держави. Розроблений В'ячеславом Липинським «Нарис» тримався на трьох китах: суверенності Української держави, гарантованій законом приватній власності та розподілі за вкуп великих земельних маст-

Продовження теми
на стор. 28

20–27 травня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

◆ У Києві (вул. Лисенка, 3):

21 травня, 14:00 – дитячі читання зі співаком Ділею (гурт «НеДіля»).

23 травня, 18:00 – презентація книжок Каміло Хосе Села «Родина Паскуаля Дуарте» та «Вулик».

24 травня, 18:00 – презентація альбому «Ніл Хасевич. Воїн. Митець. Легенда».

25 травня, 18:00 – «Європейський досвід: Франція». Відкрита лекція Жані Пелабе та Жюстін Лакруа «Європейський Союз перед проблемою мультикультуралізму».

27 травня, 18:00 – «Європейський досвід: Литва». Зустріч із Томасом Венцловою та Егідіусом Александравічюсом.

◆ В Івано-Франківську (вул. Незалежності, 31, 4-й поверх):

23 травня, 17:00 – зустріч із «Людиною року-2011» Богданом Сушинським.

24 травня, 16:00 (5-й поверх) – відкриття фотовиставки «Україно моя».

◆ У Харкові (вул. Сумська, 3):

24 травня, 18:00 – презентація книжки «33 герої укрліт» Ірини Славінської. Модератор Сергій Жадан.

25 травня, 18:00 – лекція «Німеччина молода» в межах проекту «Jump to life».

◆ У Львові (просп. Свободи, 7):

23 травня, 18:00 – зустріч із Юрієм Тарнавським, одним із засновників Нью-Йоркської групи.

25 травня, 18:00 – День Хорватії: показ фільмів, розмова про традиційну та сучасну Хорватію.

26 травня, 18:00 – літературні посиденьки з журналом «Дніпро».

◆ У Вінниці (просп. 50-річчя Перемоги, 26):

23 травня, 18:00 – літоб'єднання «Новий Шинок» представляє: Віталій Рибко.

25 травня, 18:00 – дискусія «Срібна мить: вінничани на перетині століть».

◆ У Тернополі (вул. Валова, 7–9):

21 травня, 14:00 – презентація книжки «Історії Чарівного лісу» (Видавництво Старого Лева).

Інформаційний партнер

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

journalism.ucu.edu.ua

Магістерська програма з журналістики

Для бакалаврів та магістрів гуманітарного і соціально-економічного спрямування

Європейська освіта, державний диплом

- глибокі знання і практичні навички з газетно-журнальної, радіо-, теле-, інтернет-журналістики; медіа-менеджменту; реклами і PR
- сучасна навчальна радіо- і телестудія, newsroom (офіс новин)
- найкращі викладачі-науковці та журналісти-практики зі Львова, Києва, Варшави, Праги, Лондона, Нью-Йорка

Прийм документів: 1 - 31 липня 2011 року

Вступні іспити: 11 липня - 5 серпня 2011 року

Початок навчання: 1 вересня 2011 року

Тривалість навчання: 2 роки, стаціонар

Адреса приймальної комісії:

79011 м. Львів, вул. І. Свенціцького, 17, кім. 124

Тел.: (032) 240-99-49; 240-99-40 (внут. 277)

Факс: (032) 240-99-50; e-mail: mpj@ucu.edu.ua

Ліцензія МОН Серія АВ № 552352 від 30 вересня 2010 року

Буржуазний націоналізм

Середній клас європейських країн обрав для себе не класову, а національну ідентичність і став опорою для розвитку держави. Будівничі незалежної України традиційно нехтували ним

Автор:
Олексій Сокирко

Вектор суспільного та економічного розвитку європейських суспільств ось уже понад два століття визначається ступенем успішності його серцевини – середнього класу. Він став не лише промотором технологічних та економічних зрушень, що поставили європейську цивілізацію в центр всесвіту, а й будівничим сучасних національних держав. Нині майбутнє середнього класу в Україні викликає серйозне занепокоєння, як і доля її суверенітету та національної ідентичності.

«СВОБОДА І ВЛАСНІСТЬ!»

Сучасний тип національної самоідентифікації європейських народів, поява на політичній карті низки нових національних держав – усі ці явища родом із XIX століття. Тріумфальна хода національних відроджень колись бездержавних та упосліджених «маленьких» народів за своїми масштабами й значенням анітрохи не поступалася соціальним і економічним трансформаціям модерного світу: соціальним, промисловим і технологічним революціям.

Речником більшості змін виступала нова буржуазія, яка стрімко розросталася кількісно і якісно.

Необхідність соціальних та економічних змін у розумінні провідників націо-

нального відродження Угорщини тісно пов'язувалася з проблемами становища мадярів. Ідеолог угорського руху Іштван Сечені (1791–1860) у 1830–1833 роках опублікував три політичні памфлети, адресовані угорському дворянству, котре вважало себе оберігачем старожитніх мадярських цінностей і прав, у яких обстоював переваги вільного ринку як знаряддя відродження нації. Він пропонував зробити землю і працю ринковими товарами, пожвавити кредитування, зовнішньоторговельні відносини, паралельно покращуючи освіту та міжстанові стосунки.

Сечені та його однодумці заходилися доволі конкретних ініціатив, від фінансування товариств із підтримки угорської мови та літератури до розвитку пароплавання, створення першого комерційного банку й національного клубу. Найамбітнішим і водночас найзнаковішим проектом Сечені стало будівництво мосту між старою столицею Будою, осідком мадярських королів, та новочасним районом Пештом, населенням підприємцями й комерсантами, що сполучив їх у цілісний організм – Будапешт. Він став наочним поєднанням національних цінностей і традицій із тріумфом середнього класу, який відтепер перетворювався на їхнього речника.

Ініціативи Сечені покликали до життя радикальну

генерацію політиків, які вимагали парламентарних свобод і національної автономії, спираючись, утім, на гасла своїх попередників «Свобода і власність!». Очільник радикалів, молодий юрист і письменник Лайош Кошут (1802–1894) під час революційної «весни народів» 1848 року став прем'єр-міністром і правителем-президентом Угорщини. Дедалі більшу вагу національної буржуазії, котра активно переймалася захистом свого економічного становища, використала угорська інтелігенція для оборони національних прав мадярів. Успіхи аграрного капіталізму та індустріалізації спільно з агресивною культурною політикою інтелігенції сиріяли досить швидкій мадяризації економічно сильних німців та євреїв. Якщо за часів Сечені Будапешт був переважно німецькомовним, то на початку XX століття до 90% його населення вже розмовляло мадярською. У період післяреволюційної реакції угорці вперто бойкотували вибори до загальноавстрійського парламенту, домігшись зрештою 1867 року федеративного статусу в межах Австрійської імперії.

ЧЕСЬКИЙ РЕЦЕПТ

Особливості національного відродження чехів, позбавлених Габсбургами власної державності ще в XVII столітті, багато в чому визначали успіхи промислової революції. У добу романтизму питання національної самоідентифікації хвилювали хіба

що вузьке коло професури та інтелігенції, які займалися історичними та фольклористичними студіями, написанням підручників. Промисловий переворот, що вивів Чехію на перші позиції в Австрійській імперії, сприяв збільшенню соціальної мобільності, розвитку транспортної мережі та поширенню освіти. Тоді як велика буржуазія мала переважно німецьке походження, дрібні та середні підприємці були чехами, інтенсивно зрощувалися з молодію інтелігенцією. За відсутності власного представництва в органах влади чехи зосередили зусилля довкола освіти та економіки, попервах зберігаючи лояльність до Відня.

Збільшення економічної потуги, що протегувала національному рухові, відбувалося в сільському господарстві та харчовій промисловості, передусім цукроварінні. 1865 року було засновано перший чеський кредитний банк, а вже з початком наступного століття тамтешні комерційні фінустанови відігравали провідну роль у процесах індустріалізації регіону та підтримці національних партій. Розвиток міст і зростання промислового потенціалу тягли за собою і трансформацію національного складу: співвідношення міського населення з постійним приєднанням до лав пролетаріату вчорашніх селян і чехізацією євреїв поступово змінювалося на користь чехів.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ МАНІВЦІ

«Побуржуазнення» і національне відродження більшості поляків та українців, котрі проживали в кардинально відмінній за політичним та соціально-економічним характером Російській імперії, відбувалися за іншим сценарієм. Польський варіант був дещо сприятливішим та оптимістичнішим. Друга поло-

ІШТВАН СЕЧЕНІ. Ідеолог угорського руху обстоював переваги вільного ринку як знаряддя відродження нації. Символом такого підходу є міст імені Сечені, який з'єднав Буду і Пешт у єдине місто.

вина XIX століття минула для поляків під знаком інтенсивних економічних змін: будівництва залізниць, розвитку текстильної, харчової, вугільної промисловості. Підприємець став вірним союзником політичної еміграції та лідерів національного руху. Після поразки чергової революції 1863-го національна буржуазія спрямувала свою енергію на соціальну та економічну активність, сформувавши програму «органічної праці». Її метою були індустріалізація, освіта та підвищення добробуту нації. Буржуазний життєвий уклад з оперттям на власні економічну самостійність та цінності активно пропагувався в періодиці та красному письменстві. Яскравим представником цієї ідеології в літературі став всевітньо відомий Болеслав Прус (1847–1912), який вивів у образі головного героя «Ляльки» Станіслава Вокульського типаж національно свідомого буржуа.

Український контекст був менш втішним. Курс на русифікацію міст, регулювання торгівлі та виробництва співвідносно із соціальним статусом підприємців, який сповідував російський уряд у першій половині XIX століття, практично не залишав шансів для зростання власне українського бізнесу. Найбільше можливостей із фінансового та юридичного погляду для розвитку виробництва мало дворянство, яке дуже швидко русифікувалося. У соціальному плані буржуазія в Росії до реформ 1860-х років не становила окремої соціальної групи. Фіскальна та адміністративна політика імперії взагалі дбала про те, щоб мінімізувати можливість для розвитку середнього класу, що цілком узгоджувалося з антиліберальними настроями її еліт.

Феномен українського підприємництва заявив про себе досить

пізно: у період промислової революції, але не в дрібному та середньому бізнесі, а у великому. Цукрові магнати з українськими прізвищами на кшталт Харитоненків, Смиренків або Терещенків не завжди мали власне українську ідентичність, цілком комфортно почувалися у «руському міре». Виняток становив хіба що філантроп та українофіл Василь Смиренко (1835–1915), який фінансував українські видання, наукові проекти й навіть політичну еміграцію. Та більшість українських корифеїв національного відродження сахалися українських «чумазих», вбачаючи майбутнє нації в селянстві. Загравання із селянщиною та замилування селом підклали міну сповільненої дії і під сам національний рух. Замість того щоб спрямовувати потік селян-переселенців до міста й працювати над підвищенням його культурного рівня, залучаючи на бік української справи, громадівці й народники опосередковано сприяли зросійщенню міста...

Короткозорість борців за національне визволення, котрі не розуміли стратегічної важливості прищеплення своїх ідей середньому класу, стала однією з причин їхньої поразки. Адже середній клас є природним союзником національного розвитку. Марксиста цілком справедливо хрестили націоналізм із епітетом «буржуазний». Справді, дедалі міцніший середній клас обрав для себе дороговказом не вузькосоціальну ідентичність, а саме національну, поширюючи її вплив на решту суспільства. ■

Продовження теми на стор. 30

Потреба самовираження

Український середній клас чекає на силу, якій міг би довірити свої голоси

Автор:
Андрій Дуда

Середній клас відіграє провідну роль у забезпеченні стабільності та демократичності держави в соціальній, економічній і психологічній сферах. З економічного погляду сильний середній клас – це стабільна і прогнозована база оподаткування, стабільний споживач із високою купівельною спроможністю; соціальний вимір середнього класу – це розвантаження держави в частині виконання соціальних функцій, адже він зазвичай здатний самостійно оплачувати надані йому медичні, освітні та інші послуги, не потребує соціальних субсидій, пільг тощо. Врешті, потенційно середній клас за певних умов може бути дуже стійкою соціальною базою влади. Цікаво, що коли створення Української держави було лише в проектах, то в суспільній думці багато уваги приділялося пошуку середнього класу як соціальної опори нової країни. Наприклад, у роботах Липинського його прообразом виступала «провідна верства» «братів-хліборобів».

Утім, якщо хтось думає, що середній клас – лише добрий інструмент у руках держави, він дуже помиляється. Особливо коли йдеться про Україну. В останнє десятиріччя ми стали свідками самоідентифікації та усвідомлення середнім класом своїх політичних інтересів. Помаранчева революція продемонструвала, на що він здатний. Це і ті люди, які з власної ініціативи носили бутерброди протестувальникам, і ті успішні й добре вдягнуті кияни, які здіймали хвилю протесту в перші три дні після фальсифікації виборів 2004 року.

Якщо «булижник» був зброєю пролетаріату, то інструмент став знаряддям боротьби середнього класу. Не дивно, що вже Помаранчеву революцію називали революцією користувачів мережі. Революції в Аф-

риці нарекли бунтом користувачів Facebook. Всесвітня павутина на сьогодні стала унікальним майданчиком комунікації, який дає змогу не лише обговорювати певні політичні проекти, а й вести повноцінну організаційну роботу.

ЗОЛОТА СЕРЕДИНА

Напевне, визначення середнього класу, його класифікація є одним із найдискутованіших питань у середовищі соціологів, політологів, управлінців. Очевидно, що основна ідентифікаційна ознака цього соціального прошарку випливає з буквального тлумачення: це клас між найнижчою бідною соціальною верствою та фінансовою, управлінською елітою. Традиційно виокремлюють кілька критеріїв, за якими визначають середній клас: 1) матеріальне становище; 2) освітньо-професійний рівень; 3) соціальний статус; 4) відповідна самоідентифікація особи.

ОСОБЛИВІСТЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ – КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ І ПРАГМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОБЦЯНОК І ДІЙ

Найскладніше встановити матеріальний та фінансовий мінімум зарахування до середнього класу. Залежно від країни ці показники дуже різняться. Проте вважається, що критерієм віднесення за матеріальним та фінансовим становищем може бути наявність нерухомості, заощаджень, автомобіля, стабільного прибутку, що дає змогу забезпечувати належні витрати на харчування, побутову техніку, відпочинок, розваги тощо. У соціальному розрізі середній клас відповідно до згаданого вище критерію становлять представники малого бізнесу, добре оплачувані менеджмент, кваліфіковані пра-

цівники приватного і державного секторів.

Іншою ознакою є наявність відповідного освітньо-професійного рівня. Звичайно, цей критерій треба враховувати комплексно – вища освіта не може бути єдиним мірилом під час зарахування до середнього класу. Разом із тим вважається, що її наявність майже у 2,5 раза знижує ризик переходу особи в категорію бідних людей і більш ніж у 1,5 раза підвищує перспективу отримання середніх доходів.

Має значення і соціальний статус. Так, керівник підприємства, посадова особа органу влади навіть за невисоких доходів не можуть бути зараховані до категорії бідних людей. Хоча, поза сумнівом, є специфічно українські статусні особливості. Приміром, у більшості розвинених країн медичних працівників, педагогів, представників місцевого самоврядування автоматично відносять до середнього класу, зважаючи на освіту, статус і матеріальне забезпечення. Тоді як в Україні соціальний статус та освіта медпрацівника чи освітянина зі \$100–150 заробітної плати суттєво знижують шанси опинитися поміж середнього класу.

Найвищий його відсоток можна зафіксувати, виходячи із самоідентифікації особи. Як свідчать соціологи, у нашій країні впродовж останніх 10 років стабільно асоціюють себе із середнім класом близько 45–50% людей. Між тим у 2001-му, як ми вже зазначали, у Посланні президента за сукупністю критеріїв його частка становила 12%, Центр Разумкова у передкризовий період зараховував до нього близько 17% українців, у післякризовий – ті самі 12%.

Проте, формальний підхід до визначення середнього класу має серйозну ваду, адже дозволяє зарахувати туди тих, хто не має до нього стосунку. Наприклад, «обслуговуючий персонал» олігархів, який має досить

високий дохід, але надто залежний від милості господарів і не має бажання змінити олігархічну систему.

ПРАГМАТИЧНО-ПОЛІТИЧНИЙ

Для політичних цілей середній клас – це значною мірою явище психологічне, ознакою якого є не лише соціальне, матеріальне становище, а й очікування входу.

Як сказали б Ільф і Петров, у середнього класу сьогодні «іскання». Цей клас в Україні сформувався за 20 років з тих, хто на власний ризик вів свою справу чи займався професійною діяльністю, і лише нещодавно кількість таких людей переросла в якість. Пошук політичної самоідентифікації цих людей пов'язаний із такими ідеологемами-цінностями: 1) професіоналізація управління. Середній клас моделює ефективне керівництво за зразком

ГОЛОС СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ.

«Підприємницький майдан» у листопаді 2010 року змусив владу відмовитись від найбільш одіозних положень Податкового кодексу

ефективного менеджменту: компетентність, усунення корупції і суб'єктивізму під час ухвалення рішень. У зв'язку з цим у його середовищі поширена теза про прихід до влади нового покоління управлінців, менеджменту 30–40-річних; 2) послаблення податкового тиску на бізнес, спрощення процедур започаткування і ведення бізнесу; 3) дистанціювання від ідеологічних конфліктів через створення лояльних до держави політико-ідеологічних паліативів; 4) проєвропейська орієнтація; 5) неприйняття жодних форм сваволі влади і насильства над особистістю.

Політики, які прагнуть представляти інтереси середнього класу, мають чітко усвідомлювати ще одну його особливість: критичне мислення і налаштованість на прагматичний аналіз об'янок та дій. Це думаючий, інтелектуальний виборець, здат-

ний аналізувати і робити висновки. Тому слід розуміти, що йдеться про дуже електорально примхливу виборчу категорію, яка потребує професіоналізму, цікавих ідей, сильних програм. Робота із середнім класом без права на помилку. Це підтверджують приклади Віктора Ющенка, Арсенія Яценюка і Сергія Тігіпка. На них середній клас покладав надії – і розчарувався.

Відтак можемо констатувати: в Україні не лише є середній клас, він уже став класом політичним. І готовий підтримати – інтелектом, ресурсами, прямою дією – політиків чи акції, у щирість та потрібність яких вірить. Однак для такої підтримки висуваються дуже високі вимоги щодо наповнення політичних пропозицій реальним змістом. ■

Продовження теми
на стор. 32

Ціна прогресу

США зуміли подолати вплив олігархії, лише розширивши в роки Великої депресії повноваження держави і підтримавши середній клас

Автор:
Дмитро
Губенко

«Сьогодні Сполученими Штатами володіє та домінує в них ієрархія з 60 найбагатших родин, які підпирають не більше ніж 90 менш багатих родин... Ці родини – живий центр сучасної промислової олігархії, яка панує в США, обережно функціонуючи в межах де-юре демократичної форми урядування, за яким стоїть де-факто уряд, абсолютистський та плутократичний за своїми характеристиками», – писав у своїй виданій 1937 року праці «60 родин Америки» Фердинанд Лундберг, ніби змальовуючи сьогоднішню ситуацію в Україні.

Америка кінця XIX – початку XX століття надзвичайно стрімко розвивалася, поступово наближаючись до ролі світового лідера, проте її політична система була корумпованою. Утім, коли Лундберг працював наприкінці 1930-х над своєю книжкою, час плутократії добігав у Сполучених Штатах свого кінця. Новий курс легендарного президента Франкліна Делано Рузвельта істотно обмежив вплив великого бізнесу на державу. Проте боротьбу за чистий уряд американський середній клас розпочав ще наприкінці XIX століття, започаткувавши прогресивний рух.

БУНТ ПРОТИ МАШИНИ

Рух за прогресивні реформи в США підтримували викладачі, лікарі, юристи, пастори, фермери, дрібні та середні підприємці – усі ті категорії населення, які були соціально активними та вимагали очищення системи урядування від корупції. Вони прагнули відновити «традиційні принципи» американського політичного життя, яке взяли під свій контроль всемогутні трести й почали загрозувати інтересам

середнього класу. Прогресисти також домагалися реформ (а саме застосування наукових методів) в освіті, медицині, теології та багатьох інших галузях, однак нас цікавлять передусім їхні політичні та економічні вимоги.

Головного ворога прогресивний рух вбачав у так званих політичних машинах, які панували у всій країні, однак найбільшу силу здобули у великих містах: Нью-Йорку, Філадельфії, Чикаго, Бостоні тощо. Машина мала чітку ієрархічну структуру, на верхівці якої стояв бос, котрому були віддані місцеві лідери бізнесу, обрані посадовці та призначені чиновники. Вони за-

безпечували високу явку виборців, які неодмінно віддавали голоси за політичну силу боса. Партія-переможець, своєю чергою, віддячувала прихильникам посадами, державними контрактами та іншими привілеями. Коло замикалося.

Найвідомішою політичною машиною вважають «Тамманіхол» – нью-йоркську організацію Демократичної партії, яка контролювала висування кандидатів та патронаж на Мангеттені з 1854 по 1934 рік. Зокрема, сприяла включенню в політичне життя Америки мігрантів, які були дисциплінованими виборцями. Утім, політичні машини

потребували мінімальної переваги, щоб здобувати перемогу для своїх босів, тож скористалися ними переважно вихідці з Ірландії. Пізнішим іммігрантам (зокрема, й українцям) сподівалися на якісь вигоди від співпраці з ними вже не випадало.

Спочатку прогресисти вимагали звільнення корумпованих політиків, у чому їм допомагали макрейкери (з англійської – ті, які розгрібають бруд) – журналісти, які у своїх розслідуваннях викривали політичну корупцію. Проте невдовзі стало зрозуміло, що зміни окремих особистостей мало: щоб обійти босів, треба переінакшити систему. Експериментальним майданчиком прогресистів став штат Орегон, де 1902 року дали громадянам можливість затверджувати закони та зміни до Конституції штату на референдумах, 1908-го – право відкликати обраних посадовців. Там уперше запровадили загальнонародні вибори сенаторів (до цього їх обирали законодавчі органи штати) та праймеріз (внутрішньопартійні вибори,

які дозволяють рядовим членам партії визначати кандидатів у президенти).

Новації швидко охопили всю країну, а всенародне обрання сенаторів було навіть закріплене в Конституції поправкою 17 (1913 рік). Прогресисти також домоглися поширення виборчого права на жінок (поправка 19, 1920 рік). Утім, не всі реформи були вдалим: того самого 1920-го поправкою 18 було запроваджено сухий закон (забо-

РЕФОРМИ НОВОГО КУРСУ ПРОДЕМОНСТРУВАЛИ, ЩО ДЕРЖАВА ЗДАТНА ЗНАХОДИТИ ВИХІД ІЗ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ

ВЕЛИКА
ДЕПРЕСІЯ.
Закономірний кінець
олігархічної
економіки

рону виготовляти, продавати та транспортувати алкоголь). Його підтримало чимало прогресистів, які вважали салуни (шинки) одним з елементів політичної машини. Сухий закон, однак, виявився неефективним – алкоголь виготовляли підпільно або доставляли контрабандно, тож 1930 року поправку 18 було скасовано.

ВІД ПРОГРЕСІЗМУ ДО НОВОГО КУРСУ

Американський середній клас, який сформувався якраз наприкінці XIX століття, ставився підозріло як до бізнес-еліти, так і до радикальних робітничих та селянських рухів. Тому прогресисти вимагали від держави регулювання ринків, яке б гарантувало конкуренцію та вільне підприємництво. У 1887 році Конгрес ухвалив закон, який регулював залізничний транспорт, а в 1890-му – антитрастовий закон, проте довгий час вони практично не виконувалися. Реальні прогресивні реформи в економіці розпочав президент-демократ Вудро Вільсон, який 1913-го домігся запровадження невеликого прибуткового податку (поправка 16) і створив Федеральну резервну систему (державно-приватне партнерство, що виконує роль центробанку США).

На початку 1920-х, однак, потенціал прогресистів вичерпався, а Сполучені Штати все ще залишалися країною кричущої соціальної нерівності. Там не

було системи соціального забезпечення, яка вже діяла в багатьох європейських державах, а республіканська адміністрація опиралася закликам збільшити оподаткування задля фінансування соціальних програм, обстоюючи політику невтручання в економічні процеси. Усе змінила Велика депресія з 1929 по 1933 рік: безробіття зросло з 4 до 25%, а промислове виробництво зменшилося на третину, ціни знизилися на 20%. Попри надлишок продуктів, траплялися випадки голодної смерті. Країну треба було рятувати, і 1933-го, щойно вступивши на посаду, президент-демократ Франклін Делано Рузвельт оголосив політику Нового курсу.

Він негайно вніс до Конгресу й дістав схвалення близько 70 законопроектів, спрямованих на порятунком банківської системи та оздоровлення реального сектору економіки. Зокрема, кількість банків було зменшено на 4 тис., працевлаштовано на державних проектах чимало безробітних, почав працювати соціальний захист. Президент відверто експериментував, намагаючись знайти ліки для економіки. І хоча деякі з його ініціатив виявилися невдалим, загалом реформи Нового курсу продемонстрували, що держава здатна знаходити вихід із кризових ситуацій. Федеральний уряд став арбітром у суперечках різних суспільних класів та груп.

Наприкінці 1930-х американський бізнес був уже не всемогутнім – йому доводилося конкурувати за вплив із потужним робітничим рухом, фермерами, споживачами, яких тепер захищали численні урядові інституції. Чимало експертів ставлять під питання заслуги Рузвельта – американська економіка справді остаточно відновилася під час Другої світової війни, проте саме його Новому курсу США завдячують економічним бумом 1950-х років, який привів до підвищення рівня життя як середнього класу, так і бідніших прошарків населення. Він же надихнув у 1960-х президента Ліндона Джонсона на проведення соціальних реформ, спрямованих на побудову Великого суспільства, в якому не буде бідних. ■

Містифікація Стросс-Кана

Попри майбутній
вирок суду,
французький
політик уже
втратив шанси
на президентство

Автор:
Алла
Лазарева,
Франція

Домінік Стросс-Кан, генеральний директор Міжнародного валютного фонду, перебуває під слідством у США. Покоївка нью-йоркського готелю, де він зупинявся на одну ніч, подала проти нього позов за «статеві домагання, спробу зґвалтування, незаконне утримання за зачине-ними дверми, недозволені обмацування, примус до небажаного контакту...» Якщо злочин доведуть, потенційного суперника Ніколя Саркозі на президентських виборах може бути засуджено до 74 років ув'язнення.

На батьківщині високого міжнародного чиновника – справжній шок. Преса пише, що немає деяких статей звинувачення у французькому кримінальному кодексі та про провини тутешніх медіа, які знали сумнівні звички Стросс-Кана, але мовчали, про ускладнення переговорів щодо грецького боргу МВФ та можливе падіння євро на азійських ринках.

ПОЛІТИЧНИЙ ЗЕМЛЕТРУС

«Ми свідомі того, що французький Закон «Про право на зображення» забороняє показувати

особу, чиєї провини не доведено, в наручниках, – починають свої випуски новин тамтешні телеканали. – Ми розуміємо, що Домінік Стросс-Кан має право подати на нас до суду».

А, попри те, численні телевізійні програми, газети, журнали тиражують фото й відео із зали нью-йоркського суду. Домінік Стросс-Кан мовчазний, похмурий, нервовий. Його адвокати дещо спантелечені. Американська суддя – жінка, впевнена у своїх діях та превентивних заходах, які вона застосувала до звинуваченого.

«Це як грім серед ясного неба», – кажуть прихильники Соціалістичної партії Франції, котрі сподівалися бачити керівника МВФ кандидатом у президенти. Чи такого вже ясного? Про специфічну поведінку Стросс-Кана давно ходили різні чутки. Депутат від правлячої політсили Бернар Дебре розповів про схожу ситуацію в іншому готелі Sofitel, яку буцімто зусиллями адміністрації вдалось утримати в секреті.

Бортовий персонал повітряної лінії Париж – Нью-Йорк теж пригадав, як одна стюардеса за-

ліпила цьому клієнтові бізнес-класу щирого ляпаса. За небажану сміливість. Нарешті, молода журналістка, хоч мовчала сім років, розповіла в недільному ток-шоу, як прикро закінчилася для неї спроба записати інтерв'ю із мсьє Домініком.

Однаке дружина звинуваченого, відома медійниця Анн Сенклер, висловила чоловікові цілковиту підтримку. «Не вірю жодному слову закидів», – лаконічно зауважила вона у прес-релізі. Кілька років тому, коли Стросс-Кан став героєм іншого, не такого гучного «інтимного» скандалу з коханкою – штатною співробітницею МВФ, – телезірка також незворушно заявляла в інтерв'ю: «Ми любимо одне одного, як і в день першої зустрічі».

«Чи їх загіпнотизували, тих соціалістів? – роздратовалася колега, перемикаючи канали й водночас гортаючи пресу. – Всі як один кажуть про презумпцію невинності, про таланти фінансиста, про повагу до рідних та близьких Стросс-Кана... А про ту дівчину, жертву, хтось нарешті подумав? Де ж тут увага до простого народу – сутність філосо-

фії лівого руху? Поставити б Стросс-Кана поряд з іконою Соцпартії – Жаном Жоресом, ми знайшли б не сто, а тисячу відмінностей...»

Справді, потенційний прохідний кандидат соціалістів мало схожий на природного виразника інтересів гнаних та голодних. Власник, спільно з дружиною, кількох елітних помешкань у престижних районах Парижа та за містом, а також будинку у Вашингтоні, аж ніяк не уособлює зневаги до матеріального світу. Радше навпаки. Демонструє очевидний смак і апетит до влади, впливу, грошей, слави, розкоші. Жінок...

«Французькі політтехнологи прирчили його, що кожен скандал можна зачавити, замовчати, залагодити, – вважає колега. – Так тривало багато років. Але у Штатах – інша система. Там і покоївка може виграти суд у всемогутнього багатія. Ось коли стає зрозуміло, наскільки недосконалою залишається французька судова система на тлі англосаксонської».

На батьківщині генерального директора МВФ мало хто серйозно припускає, що Стросс-Кана може бути повністю виправдано. Хоча не виключено й це. Але навіть якби так сталося, він не встигне, та й морально не зможе взяти участі у виборах кандидата в президенти від Соцпартії. У правосудді час триває довго, а в медійному світі його немає зовсім. Хоч би що вирішила насамкінець нью-йоркська феміда, політичний присуд на французькій землі вже зроблено. Такий, що не підлягає перегляду.

ВЛАДА ПОЛІТТЕХНОЛОГІВ

Домінік Стросс-Кан справді має команду консультантів, котрі роками формують і вдосконалюють йому імідж лівого політика, яким він навіряд чи колись почувався наодинці із собою. Успіх та провал цієї маніпуляції, мабуть, і є найцікавішим аспектом історії арешту однієї з найвпливовіших постатей світу. Розпач та розгубленість соціалістів, їхня неспроможність адекватно оцінити події свідчать, наскільки колективно безпорадними є сьогодні громадяни країни проти брехливих за суттю та цинічних за формою політичних технологій.

«Парадокс полягає в тому, що більшість французьких соціалістів справді хотіли б бачити своїм кандидатом цього мільйонера, – зауважує соціолог Марі Сімон. – Саме Стросс-Кану проведені опитування обіцяли перемогу на відбірковому голосуванні. Реально влада політичних комунікацій потужніша, ніж ми звикли

думати. Як інакше можна пояснити таке колективне засліплення?»

Колеги-журналісти свідчать, що Домінік Стросс-Кан завжди належав до небагатьох можновладців, чиї секрети краще було не помічати. Крістоф Делуар, директор Паризької школи журналістики та співавтор скандального видання «Сексус політикус», розповів у часописі Le Monde за 17 травня: «Наша книжка вийшла друком 2006 року... У розділі під назвою «Справа ДСК» вперше було порушено питання неадекватної поведінки того, хто ще не став генеральним директором МВФ. Ми казали, що для політика державних масштабів він занадто вразливий, що цього ризику не варто недооцінювати».

На сторінках «Сексус політикус» ішлося лише про салонні загравання, спроби зваблення, до яких вдавався Стросс-Кан. Але автори та видавець зазнали, як сказав пан Делуар, «істотного тиску». Інші колеги не поспішали розслідувати дивних випадків із життя впливового соціаліста. Бо всім було відомо: команда його піарників не забариться із дзвінками головному редакторові, спробами компрометації, а то й залякуваннями.

«Понад 20 років Домінік Стросс-Кан працює із трьома політтехнологами, – розповідає журналіст Рено Ребарді. – Стратегом-інтелектуалом його команди є Жіль Фінкельштайн. Людиною, яка розвиває мережу впливів, – Стефан Фукс. Нарешті, найактивніший у дії – Рамзі Кірун. Саме він восени 2004-го дістав з України таємне замовлення дискредитувати Віктора Ющенка та Помаранчеву революцію на Заході. Коли часопис La Croix оприлюднив розслідування про маніпуляційні прес-конференції у Відні, які організував Кірун, редакція газети ледь відбилася від його погрозових дзвінків. Хоча до суду не дійшло. Бо ж газета мала в розпорядженні докази та свідчення».

Нині близьке коло Стросс-Кана активно розвиває тему змови проти «найнебезпечнішого конкурента Саркозі». За версією політичного замовлення, як за рятівне коло, хапається та частина лівого електорату, яка будь-що не бажає розлучатися з власними ілюзіями. Теоретично все може бути. Тим більше, мережа готелів Sofitel, де зупинявся підслідний, є французьким бізнесом. Адвокати кажуть про неспростовне алібі, про залізних свідків... Залишається, що правда, питання репутації – добре відомої у вузьких колах. Але ж це – не доказ у справі. ■

SANTANA

GUITAR HEAVEN 2011
САНТАНА. НЕБЕСНА ГІТАРА

ГЕНЕРАЛЬНИЙ РАДІО-ПАРТНЕР

107.4 FM
АВТО РАДІО
K107

БІЗНЕС 338 INTERCONTINENTAL

19 червня · 19:00
ПАЛАЦ "УКРАЇНА"
ЖИВИЙ ЗВУК
SANTANA.COM · FACEBOOK.COM/CARLOSSANTANA

230-93-19 432-19-73

GUITAR HEAVEN

TICKETS.COM.UA RS premium sound

Тиждень PARTER UA 287 87 87

ВЖЕ У ПРОДАЖУ

ПАРТЕР КІА ТІС ПРЕМІУМ САУНД, ТІКЕТС КОМ ЮА, ІНТЕРКОНТИНЕНТАЛЬ КІВ

ОФСАЙД

Пора визнати порушення у FIFA й виставити право проведення мундіалю на eBay

Коли йдеться про тривалі, злісні й безпредметні сварки, мало що може зрівнятися з організацією найпопулярнішого у світі виду спорту. Тут сторони лаються ще днями, ба й десятиліттями після фінального свистка арбітра. Чи перетнув м'яч лінію воріт? Чи заслужив гравець червону картку, а чи це була кричуща несправедливість? Суддя був прекрасний, підслухуватий чи підкуплений?

За межами ігрового поля кояться те саме. П'ять місяців тому 22 члени виконавчого комітету FIFA проголосували за проведення Чемпіонату світу 2018 року в Росії, а 2022-го в Катарі. Англіїці, які сподівалися приймати турнір 2018-го, все ще кричать: «Купили!»

І воляють вони не лише з прохадів на стадіоні. Днями державний діяч лорд Трісман, який відповідав за заявку Англії на проведення чемпіонату, а потім висловив звинувачення в не-

етичній поведінці країн-конкурентів, поділився власною версією подій із британськими парламентаріями. Він заявив, що поведінка чотирьох членів комітету була «нижча за етично припустиму». Один із них нібито вимагав, щоб через нього провели мільйони фунтів стерлінгів на рахунок освітнього закладу в його країні та на встановлення гігантських екранів у Гаїті, аби потерпілі від землетрусу змогли дивитися першість. Другий забажав лицарського звання, третій сказав англійцям «прийти й розповісти, що вони для нього мають», а четвертий волів дістати права на телетрансляцію матчу між його країною та Англією. Парламентарі, крім того, опублікували (непідтвержене) припущення, яке потрапило до рук журналістів британської газети Sunday Times, про те, що Катар заплатив двом іншим членам комітету кругленькі суми за їхні голоси. Усі звинувачувані відхрещуються від підозр. Президент FIFA Зепп Блаттер, чие тривале правління рідко коли обходилося без скандалів, заявив, що розгляне всі ці питання.

Певна річ, англійці страждають на тяжкий випадок синдрому «виноград кислий». Хай там як, вони спартачили свою заявку, їхня футбольна асоціація в катастрофічному стані, а спортсмени країни тепер симулюють порушення мало не так само часто, як інші європейські гравці, хоча, на жаль, без властивої останнім сценічної грації. Однак світ гостро потребує прозорішого процесу обирання країн-господарів чемпіонатів.

Пропозиції вже надходять: зробити голосування відкритим; надати кожній із 208 національних асоціацій у складі FIFA окремий голос. До речі, саме така процедура відбувається за кілька тижнів, коли Мохамед бен Хаммам (із Катару,

уявляєте?) конкуруватиме за президентську посаду з Блаттером. The Economist виступає з іншою ідеєю: продавати чемпіонат на прилюдному аукціоні.

Торги досягнуть двох цілей. По-перше, всі грошенята підуть у FIFA, а тому члени комітету (які не матимуть голосів та можливості їх продавати) будуть поза підозрою. По-друге, це змусить учасників аукціону підрахувати, скільки прибутків принесе їм мундіаль. Що стосується принаймні демократичних країн, суми ці можуть бути не такі й великі, коли судити з недавніх чемпіонатів.

Якщо олігархи, шейхи та інші грошовиті фанати таки захочуть вивернути кишені на це дійство, прапор їм у руки. А от коли уряд захоче відібрати в народу шматок хліба, щоби заплатити за футбольний цирк, йому треба буде принаймні назвати, скільки це задоволення коштуватиме. Стосовно місця проведення аукціону, чи є щось краще, ніж eBay – передовий інтернет-майданчик торгівлі секонд-хендом? Фанів з усього світу аж лихоманитиме, коли вони спостерігатимуть, як зростають ставки із наблизненням кінця торгів. А FIFA зможе навіть продати телеправа на це реаліті-шоу.

Скептики висунуть масу заперечень. Може, такому аукціоні трохи бракуватиме самоповаги? Не виключено, але футбол уже давно втратив свою гідність. Чи стануть торги дискримінацією бідніших країн? Так, але це можна легко виправити, ввівши ротацію континентів-претендентів на чемпіонат (Африка теж матиме свою чергу). А чи не спричиняться всі ці кошти, які надходитимуть у FIFA, до корупції під час розподілу? Знову ж таки, відповідь у прозорості: публікуйте в інтернеті докладні звіти про кожну витрачену копійчину. Це подібно до технології, яка автоматично фіксує перетин м'ячем лінії воріт, пане Блаттер. Ми знаємо, що такому чесному арбітрові, як ви, який до того ж має орлиний зір, вона ніколи не знадобиться, але про всяк випадок... ■

Резерви FIFA складають

\$1,3 млрд

Польський Інститут у Києві,
Посольство Литовської Республіки в Україні
та Книгарня «Є» запрошують на дискусію,
присвячену «Родинній Європі» Чеслава Мілоша
в межах спільного проекту «Європейський досвід».

НАШІ ГОСТІ:

Томас Венцлова – відомий литовський поет, перекладач,
літературознавець та правозахисник. Активний учасник
дисидентського руху, співзасновник Литовської Гельсінської
групи. Перекладав литовською вірші Іосіфа Бродського,
Томаса Еліота, Шарля Бодлера, Федеріко Гарсія Лорки,
Езри Паунда, Жака Превера, Кароля Войтили та Чеслава
Мілоша. Викладав в Університеті Берклі та Єльському
університеті.

Марек Залеський – критик та історик літератури,
співробітник Інституту літературних досліджень
Польської академії наук.

Мирослав Попович – сучасний український філософ
і громадський діяч, доктор філософських наук, професор,
академік Національної академії наук України (2003),
заслужений діяч науки і техніки України (2000), лауреат
Національної премії України імені Тараса Шевченка (2001).

Йоанна Зах – науковий співробітник відділення полоністики
Ягеллонського університету в Кракові. Мала наукові
стажування в Оксфорді, Гарварді, Мічиганському державному
університеті, авторка книжки «Мілош та поетика зізнання».

Егідіюс Александравічюс – професор університету
в Каунасі, історик культури та літературознавець.

Олександр Бойченко – літературознавець, був доцентом
Чернівецького університету, координатор Буковинського
центру гуманітарних досліджень, співредактор часопису
«Потяг-76». Автор книжки есе «Щось на кшталт
Шатокуа» (2003).

К Н И Г А Р Н Я

**28 травня (субота),
2011 рік
16:00**

Книгарня «Є»,
Харків, вул. Сумська, 3

ВХІД ВІЛЬНИЙ

Модерує Юрко Прохасько

НОВА ХАЙ-ТЕК-БУЛЬБАШКА

У світі інтернету – нова хвиля ірраціонального ентузіазму. Інвесторам слід остерігатися

Через певний час після того, як дотком-бум перетворився на видовищний крах 2000 року, на бамперах автівок у Кремнієвій долині почали з'являтися наліпки такого змісту: «Дай, Боже, ще хоч одну бульбашку!» Сьогодні це побажання здійснюється. Порівняно з рештою Америки Кремнієва долина на підйомі. Знову є попит на корпоративних шеф-кухарів, офісна рента зашкалює, а плата за талант у модних ІТ-галузях сягає голлівудських висот. І це не дивно, коли зважити, в які суми оцінюють інтернет-компанії.

Facebook і Twitter не котируються на біржі, але на ринку поза нею їх оцінюють майже в \$76 млрд (більше, ніж Boeing чи Ford) та \$7,7 млрд відповідно. Минулого тижня LinkedIn, соціальна мережа для фахівців, повідомила, що сподівається бути оціненою в \$3,3 млрд під час первинного розміщення акцій (IPO). Наступного дня Microsoft оголосив про купівлю Skype, онлайн-вої служби теле- та голосового зв'язку, за мало виправдану

Facebook і Twitter не котируються на біржі, але на ринку поза нею їх оцінюють майже в

\$76 млрд

(більше, ніж Boeing чи Ford) та

\$7,7 млрд

відповідно

суму – \$8,5 млрд, що вдесятеро більше, ніж торішній обсяг продажів придбаної фірми, та в 400 разів за її операційний прибуток. У всі ці компанії – потужні бренди, які мають клієнтів у цілому світі. Ціни стартапів на приватному ринку видаються ще більш роздутими: наприклад, Color, соцмережу для поширення фотографій, оцінили, за деякими даними, у \$100 млн, хоча її послуги ще не пройшли тестування. Те саме стосується й усього, що пов'язане з КНР. Інвестори кинулися купувати акції Renren – «китайського Facebook» – та інших тамтешніх інтернет-гігантів, які котируються на американських фондових біржах.

ТЕ САМЕ, ТА НЕ ЗОВСІМ

Отже, історія справді ось-ось повториться? Незгодні з цим вказують, що хай-тековий ландшафт зазнав помітних змін від часу останньої інтернет-бульбашки. Тоді, наприкінці 1990-х, іще мало хто цілком присвячував свою діяльність «світовому павутинню», а сьогодні налічу-

ють уже 2 млрд мережан, причому чималий відсоток припадає на такі величезні ринки, як Китай. Років 10 тому ультрашвидкісний ширококутовий зв'язок був рідкістю, а сьогодні він повсюди. Тоді багато молодих компаній (пригадайте Webvan і Pets.com) мали колосальні амбіції та мізерні доходи, а сьогодні такі зірки інтернет-бізнесу, як Groupon (пропонує користувачам онлайнві купони на знижки) та Zynga (розробник соціальних ігор), показують феноменальні обсяги збуту й уже мають пристойні прибутки.

Крім того, прихильники думки, що «цього разу все інакше», зазначають: у 1990-х бульбашка роздулася лише після того, як численні інтернет-фірми розмістили акції на біржі, а наївні інвестори накрутили ціну своїх паперів до божевільних висот. Цього разу на первинне розміщення акцій пішло менше компаній (хоча їхня кількість, очевидно, зростає). До того ж немає сигналів про такий поширений маніякальний ажіотаж у світі

високих технологій, як минулого разу: біржовий індекс NASDAQ, що служить індикатором стану високотехнологічної промисловості, останнім часом зростає, але йому ще далеко до пікового значення, зафіксованого в березні 2000 року.

В одному оптимісти мають рацію: цього разу ситуація така інша, хоч і не через те, що цикл крахів і злетів якимось дивом зник. Відмінність у тому, що хайтекова бульбашка, яка от-от сформується, виростає здебільшого непомітно на приватних ринках (private markets) і має глобальний характер, чого бракувало попередниці.

Роздувають її передусім багаті «інвестори-янгולי», причому деякі з них збили собі статок під час IPO-буму кінця 1990-х. Наростивши фінансові м'язи, тепер вони борються один з одним за пакети акцій стартапів. У деяких випадках ці бізнесмени нехтують старанністю, аби лиш випередити інших. Коли йдеться про вкладання у старші компанії на кшталт Facebook та більші інтернет-фірми, приватні комерційні структури та очолювані банками фонди, які полюють на прибутки в млявому інвестиційному середовищі, нині становлять конкуренцію традиційним венчурним капіталістам. Одягнені з голочки і взуті в шиківі штиблети від Гуссі, ці королі купівлі підприємств за рахунок кредитів можуть бачитися витонченішими знавцями ринку, ніж офіціантки, які придбавали акції компаній світової мережі десятиліття тому, але чимало нових гравців тямлять у технології не більше за інвесторів-аматорів.

Крім того, теперішній бум має ширші горизонти, ніж попередній. За деякими даними, його призвідниками стали російські інвестори. Skype народився в Естонії. Фінська компанія Rovio, яка створила популярну серед користувачів смартфонів гру «Розлючені птахи» (Angry Birds), нещодавно залучила вкладення обсягом у \$42 млн. А є ще й Піднебесна. Renren та відеопортал Youku – «китайський YouTube» – нібито пропонують інвесторам шанс заробити на карколомному зростанні економіки КНР і дедалі ширшому впливі інтернету на комерцію та суспільство. Тамешні онлайніві стартапи нерідко оцінюють у \$15–20 млн на перших етапах фінансування – значно вище, ніж компанії такого роду в Штатах.

Ці відмінності спричиняють вагомні наслідки. По-перше, сформована на private markets бульбашка може вирости до помітних розмірів до моменту виходу на відкритий ринок. Facebook може повторити злет Google, а LinkedIn – виявитися компанією з досить солідним доходом. Однак за ними піде багато менш потужний ескорт наслідувачів, а ціни буде накручено через недоладні дії «інвесторів-янголів».

Піна, збита на китайському інтернет-ринку, може також замилити очі вкладникам капіталу в інших країнах і призвести до нереалістичних оцінок. Саме Піднебесна здатна стати тією голкою, яка зрештою проколе бульбашку. Мало хто з інвесторів, які кинулися купувати акції її компаній, задумується над політичним ризиком, на який останні наражаються через

дражливість свого онлайн-контенту. Наступ на відому інтернет-фірму або фінансовий скандал може відлякати охочих робити вливання і спричинитися до масивнішого скидання цінних паперів, ніж раніше.

А ЩО БУДЕ, КОЛИ ВПАДУТЬ ЯНГОЛИ?

Коли пощастить, теперішня бульбашка завдасть менше шкоди, ніж попередня. У 1990-х роках ейфорія довкола світового павутиння призвела до драматичного накручування вартості телекомунікаційних фірм, які створювали для нього інфраструктуру. Коли обвалилися ціни на інтернет-компанії, інвестори телекомів теж постраждали. Наразі немає ознак, що такі побічні ефекти можливі й нині. Однак глобалізація індустрії мережі сигналізує: багато хто піддається спокусі погратися акціями й таким чином посилить крах.

Коли ж це станеться? The Economist попереджав і про останню інтернет-бульбашку, і про крах американського ринку нерухомості задовго до їх настання. Нечасто буває так, що ірраціональний ентузіазм швидко поступається місцем раціональному скептицизму. Тож деякі ставки, зроблені на стартапи, виправдають себе. Але інвесторам слід із великою обережністю вибирати компанії для фінансових вливань: їм не доводиться розраховувати просто на те, що хтось інший згодом заплатить навіть більше. І їм, можливо, захочеться наклеїти іншу наліпку на бампер своєї автівки: «Дякую, Боже! А тепер дай мені мудрості продати, поки не пізно». ■

Microsoft придбав Skype за мало виправдану суму – \$8,5 млрд, що вдесятеро більше, ніж торішній обсяг продажів придбанної фірми, та в 400 разів за її операційний прибуток

© 2011 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Патентно-правова фірма «Пакхаренко і партнери»

ПРОФЕСІЙНІСТЬ ПОНАД УСЕ

Надання юридичних послуг, пов'язаних з набуттям прав на всі об'єкти інтелектуальної власності (знаки для товарів та послуг, промислові знаки, винаходи, корисні моделі, доменні імена тощо)

Боротьба з підробками і піратством

Представництво в судах, Антимонопольному комітеті України та інших державних органах

Авторське право та суміжні права

Консультації з медійного, конкурентного, корпоративного та митного права

Наша адреса:
м. Київ,
вул. Червоноармійська, 72,
бізнес-центр „Олімпійський”

Тел.: (044) 593-96-93,
факс: (044) 451-40-48,
www.pakharenko.com
pakharenko@pakharenko.kiev.ua

Поштова адреса:
03150, м. Київ, а/с 78

«КРИВОРІЖСТАЛЬ – це відзеркалення сучасної України»

Французький журналіст Камій Маньяр про те, чому колишній генеральний директор меткомбінату не витримав української дійсності

Спілкувалася
Алла Лазарева

Днями репортаж Камія Маньяра про українську Криворіжсталь здобув премію імені Луїзи Вейс, яку щороку присуджує франкомовна секція Асоціації європейських журналістів. Матеріал «Арселор Міттал» під випробуванням української сталі» було поширено 2 березня 2010 року на хвилях Radio France Internationale.

ПРИГОДИ ФРАНЦУЗІВ У КРИВОМУ РОЗІ

У. Т.: Важко було здобути дозвіл, щоб працювати на Криворіжсталі?

– Неважко, але це була довга праця. Можливість відвідати меткомбінат з'явилася, коли ми з дружиною познайомилися з генеральним директором «АрселорМіттал Кривий Ріг» – французом за національністю. Жан Робер Жуе керував заводом і в певному сенсі містом. Спілкувалися спочатку неформально, не для преси. Гадаю, в нього наболіло на душі, хотілося виговоритися. І згодом ми його переконали публічно розповісти те, що відбувалося навколо заводу. Коли випадає працювати в таких державах, як Україна, щойно торкнешся металургії, шахт, вугілля, не можеш не перетнутися з олігархами, криміналом. Жан Жуе розповідав нам неймовірні речі.

Від моменту, коли він зважився на публічні кроки, з доступом до інформації щодо Криворіжсталі в нас проблем не було. Валентина Семенюк, колишній керівник Фонду держмайна України, також із нами зустрічалася. Вона виступала проти цієї приватизації, тож була рада висловити своє кри-

тичне бачення. Прості робітники були не дуже говіркими на прохідній, натомість у своєму гуртожитку щиро відповідали на всі запитання. До речі, тоді нам дуже допоміг фотограф *Тижня* Сашко. Взагалі в Україні неважко спілкуватися з людьми. Якщо вони не з міністерств та високих адміністрацій.

Жан Жуе вже не працює в Кривому Розі. Звільнився. Тиск, залякування, напади на його помічників... У останні місяці роботи на Криворіжсталі він мусив пересуватися в автомобілі із затемненими шибками в супроводі охоронців. Йому погрожували. Улітку 2009-го лунали ще й постріли. На щастя, ніхто не загинув, але були тяжко поранені працівники директорату. Дуже недружня атмосфера...

Статус керівника на великому підприємстві на пострадянському терені значно відрізняється від культури керівників виробництв у Франції. Цей чоловік мав звичку до західноєвропейського формату, до стандартів «Арселору». Йому було не надто комфортно працювати й з топ-менеджментом від індійської сторони.

У. Т.: Чому?

– Група «Міттал» прагнула будь-що рентабілізувати діяльність. Це дуже ліберальна, агресивна стратегія прибутків над усе. У «Мітталі» не вбачали проблем у тому, щоб діяти за тінювими схемами, у згоді з місцевою олігархією. А для Жана Жуе стандарти ділової етики – це не порожні слова.

У. Т.: Ти розповідаєш у репортажі про конфлікт трьох виробничих культур...

– Так, то було неймовірно цікаво побачити. Суміш з «Ар-

селору» – перлини західної металургії, «Мітталу» – емблеми жорсткого капіталізму країн, що стрімко розвиваються, та соціалістичного моноіндустріального міста, де все відбувається довкола одного-єдиного підприємства. Це унікальний індустріальний контекст. Як наслідок – серйозні тертя. Не лише з дуже активними профспілками, а й із кримінальним середовищем. Завод є ніби втіленням цілої сучасної України.

У. Т.: Чого домагалися опоненти з боку тінювого бізнесу від керівництва заводу?

– Думаю, причиною конфліктів було те, що, зокрема, французький директор відмовлявся грати за правилами, які нав'язували місцеві «авторитети». Він нам розповів, наприклад, що не став купувати вугілля на умовах, які запропонував донецький трейдер. Логічно, звичайно, у Кривому Розі використовувати донецьке вугілля. Але з економічного погляду пропозиція була неадекватною. Отже, пан Жуе вирішив ввозити сировину з Південної Америки. Це не сподобалося в Донецьку. Взагалі здавалося, ніби Пінчук, Ахметов та інші олігархи внутрішньо так і не погодилися на те, що іноземці виграли тендер. Вони робили все, щоб ускладнити новому власникові життя. Ймовірно, сподіваючись, що відбудеться ще одна приватизація. Гадаю, ризик був. Особливо після обрання Януковича президентом країни. Багато хто в Україні виграв би

ФОТО ОЛЕКСАНДР ЧЕРКІНЬОВ

від того, якби іноземний інвестор пішов із країни.

У. Т.: Кажуть, що саме за оборону Криворіжсталі від українських олігархів Янукович 2010 року отримав від французького уряду Орден почесного легіону.

– Не виключено. Хоча, гадаю, не лише за це. Я чув від високого французького дипломата, що тоді чинився серйозний тиск на Київ з боку не тільки Парижа, а й Брюсселя. Те, що провадження Генеральної прокуратури щодо «АрселорМіттал Кривий Ріг» закрили, щойно Янукович повернувся з французької столиці, навряд чи є простим збігом у часі.

У. Т.: На твою думку, чому обидві цьогорічні премії імені Луїзи Вейс надані за репортажі зі Східної Європи?

– Справді, другий лауреат Блез Кокелен здобув премію за статтю для журналу L'Express про ескадрони смерті чечен-

ського президента Кадирова. Асоціація європейських журналістів цим підкреслює, що Європа не обмежується кордонами ЄС. Вона має 25 відділень, з-поміж них і українське.

ШЛЯХ ДО УКРАЇНИ

У. Т.: На відміну від багатьох французьких журналістів ти потрапив в Україну не через Москву?

– Так, до Києва ми з дружиною рік працювали в Середній Азії. Писали про Киргизію, Казахстан, Узбекистан... Потім несподівано надійшла пропозиція від Radio France Internationale заступити в Києві журналіста, який їхав, до речі, до Москви. Усе сталося зненацька, але подумали: чому б і ні? Один регіон колишнього СРСР ми вже знаємо... В Україні залишилися на три роки. Повернулися до Франції наприкінці 2010-го.

У. Т.: Твої попередні уявлення про Україну збіглися з першими враженнями?

– Це був початок 2008 року, занепад помаранчевих ілюзій. Як більшість західних журналістів, здалеку ми уявляли помаранчеву владу моральною, сповненою всіляких чеснот. Але на місці швидко зрозуміли, що українське суспільство, політики та західні дипломати все більше розчаровуються в Ющенку та Тимошенко. Нам винало підбивати підсумки.

У. Т.: Якими були висновки іноземного журналіста? Чому, на твою думку, помаранчеві програли президентські вибори?

– Люди розчарувалися. Ті, хто голосував за помаранчевих у 2004–2007 роках, хто захотів повірити в революцію, згодом мусили зізнатися собі: ці лідери не дотримали обцянок. Що мені найбільше запам'ятовалося з репортажів про перегони 2010-го, то це почуття розгубленості, зневіри. Думаю, що було поставлено надто високу планку й водночас помаранчева влада не збиралася відмовлятися від практики попередніх керівників держави. Або не мала такої можливості. Проте мені не здалося, що вона прагнула справжніх змін. Це не виключно українська ситуація. Погляньмо, що відбувається з арабськими революціями? Нам кажуть, ніби зміни докорінні й незворотні. Але насправді сила інерції тягне додолу й справжній випробування попереду.

У. Т.: Які теми ти висвітлював в Україні?

– Трохи про все. Багато політики, економіки. Премію Асоціації європейських журналістів я отримав за економічний репортаж. Робота над темою Криворіжсталі була спробою розібратися в тих іграх, що відбувалися між економічними та політичними елітами. Усі ці переплетення інтересів дуже важко пояснити французам. Але я намагався подолати усталені стереотипи. ■

ПОШУК ПРАВДИ. Камій Маньяр (у центрі) разом із дружиною відвідав Кривий Ріг, щоб на прикладі Криворіжсталі розібратись у хитросплетіннях українського бізнесу. Основним ньюсмейкером журналістів був директор місцевого металургійного комбінату француз Жан Жує (ліворуч)

І мертві заплатять

На смерті у столиці наживаються зі швидкістю в понад мільйон гривень на добу

Автор:
Олександр Красногородський

У столиці померти стає дорожче, ніж жити. П'ять років тому, коли кияни мали необережність обрати мером Леоніда Черновецького, левова частка коштів за організацію похоронів потекла на рахунки «своїх» приватних фірм, яким адміністративними методами створили преференції на ринку. Розцінки з кожним роком безбожно зростали. Багатьом довелося ховати своїх родичів за межами міста або вдаватися до дешевшої кремації. Лише 2010-го на обласних цвинтарях було поховано 7,7 тис. з 28,5 тис. померлих за рік киян. Причому третину з них (10,7 тис.) з міркувань економії піддали кремації, що негипово для православної традиції. За підрахунками Київської міської державної адміністрації, річний оборот ринку ритуальних послуг у столиці перевищує 300 млн грн. У місті щодня помирає близько 80 людей, їхнім сім'ям доводиться витратити на поховання мінімум 10 тис. грн. Але це офіційна статистика, яка не враховує, зокрема, плати за резервування місць для могил. Такі витрати непомірні для більшості киян. Проте місцева влада в особі регіонала Олександра Попова замість усунення незаконних схем заробітку на смерті заходила їх «реорганізувати» під себе.

ЖАДІБНІ ЯНГОЛИ СМЕРТІ

Щонайменше половина столичних мешканців помирають удома. Коли констатувати смерть приїздять лікарі швидко, родичі небіжчиків зазвичай саме від них дізнаються, що комунального транспорту, який би відвіз тіло на зберігання в морг, немає. Їм пропонують звернутися до приватної ритуальної фірми, яка візьме на себе всі клопоти з підготовки помер-

Річний оборот ринку ритуальних послуг у столиці перевищує

**300
млн грн**

**ЛІКАРІ ЗА ПОСЕРЕДНИЦТВО
ОТРИМУЮТЬ ВІД
БІЗНЕСМЕНІВ ВІНАГОРОДУ
В РОЗМІРІ 1,5–2 ТИС. ГРН**

Директори столичних кладовищ беруть хабарі за резервування місць для могил у розмірі від

**7,5
тис. грн
до
\$50 тис.**

лого до поховання. У підсумку близьким покійника доводиться платити підприємливим ділкам 4,5–5 тис. грн. До цієї такси зазвичай входять винос тіла, його транспортування, зберігання в морзі протягом однієї-двох діб і так звані постмортальні послуги (бальзамування, вдягання, макіяж тощо), а також відкат медпрацівникам за «наводку». Заступник голови КМДА Олександр Мазурчак, спеціально призначений Поповим курирувати надання ритуальних послуг населенню міста, визнає, що лікарі за таке посередництво отримують від бізнесменів винагороду в розмірі 1,5–2 тис. грн. І добре, якщо тіло везуть до моргу, з лікарями якого в операторів цього нелегального бізнесу є якісь домовленості. Інколи для маніпуляцій із трупом використовують

приміщення, які не обладнані належним чином і не відповідають санітарним нормам.

Цей бізнес на 100% нелегальний. Згідно з Наказом № 81 Міністерства охорони здоров'я, надання постмортальних послуг – прерогатива патологоанатомічних відділень лікарень, куди тіла померлих має доставляти транспорт медкладів абсолютно безкоштовно. Проте в Києві так відбувається лише в разі підозри на насильницьку смерть. Тоді труп для проведення розтину безплатно доправляє до одного з двох моргів судмедекспертизи спецтранспорт столичного ГУ МВС і всі постмортальні послуги обходяться родичам небіжчика в чітко затверджену тарифами суму – близько 500 грн. Решта

людей, які потрапили в нестандартну ситуацію, змушені платити стільки, скільки їм скажуть.

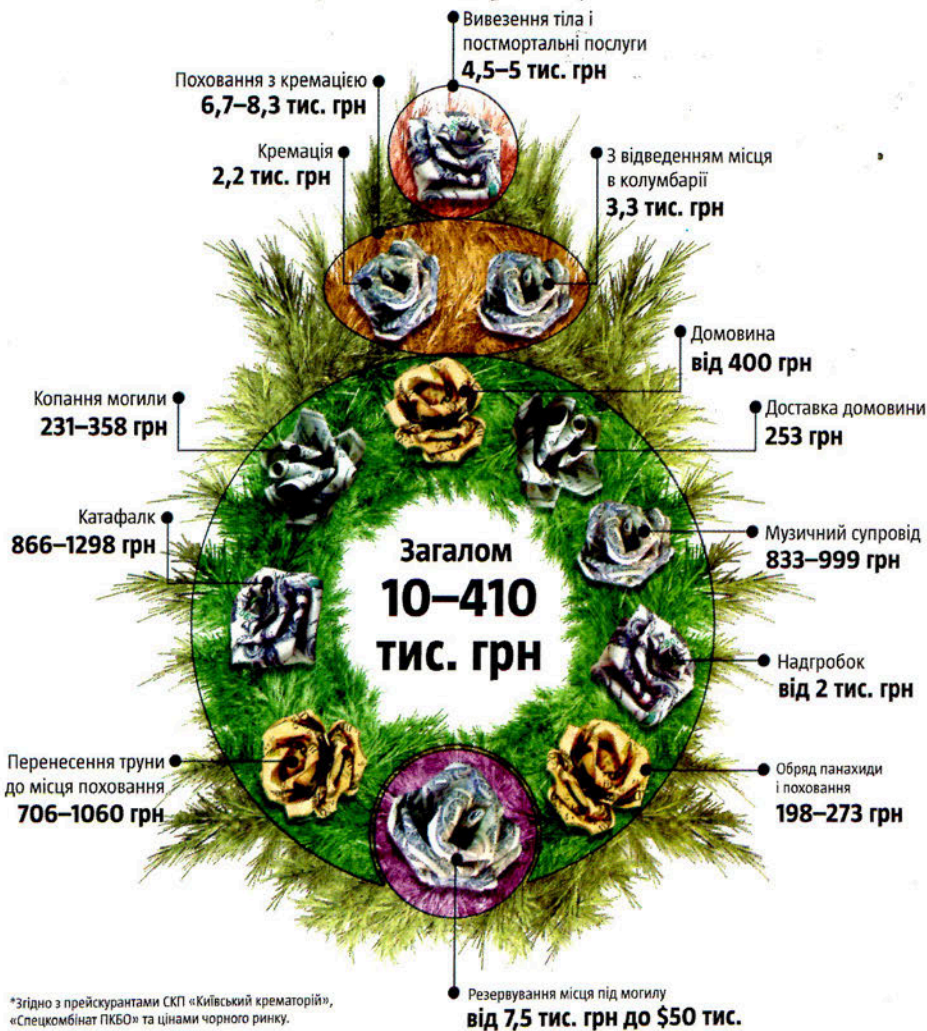
«Керівництву КМДА, щоб покласти край незаконним заробіткам на смерті, достатньо виділити для транспортування тіл небіжчиків, що померли вдома, три-чотири одиниці спецтранспорту, а також затвердити тарифи на постмортальні послуги моргів комунальних клінік, щоб там із людей не дерли останню сорочку, – на умовах анонімності каже представник однієї приватної похоронної контори. – Але влада вперто не бажає цього робити».

Замість того щоб виділити необхідний спецтранспорт, багатькі міста планують організувати перевезення померлих силами АТП № 2737, що входить до складу комунального підприємства «Спецкомбінат ПКБО». Тобто безкоштовною цю послугу ніхто робити не збирається. Понад те, її вартість може помітно зрости. Як з'ясував *Тиждень*, також силами комунального спецкомбінату влада має намір надавати і постмортальні послуги, які, згідно із законодавством, не є ритуальними. Тобто приватні структури з ринку можуть витіснити, але киянам легше від цього не стане.

ЗАГРОБНИЙ АДМІНРЕСУРС

За законом, кожна людина має право на безкоштовне місце на цвинтарі. Але з 29 столичних кладовищ зараз діють лише Південне та Північне за межами міста. Утім, отримати ділянку за гроші завжди можна і на закритих цвинтарях, і на напівзакритому Лісовому, де, згідно з рішенням Київради, дозволено ховати тільки пільгові категорії киян. За словами Олександра Мазурчука, директори столичних кладовищ беруть хабарі за резервування місць для могил у розмірі від 7,5 тис. грн до

Скільки коштує померти у Києві*

*Згідно з прейскурантами СКП «Київський крематорій», «Спецкомбінат ПКБФ» та цінами чорного ринку.

\$50 тис. Влада не поспішає звільняти цих людей із посад, доки правоохоронці не спіймають їх на гарячому. На відкритих цвинтарях, за інформацією КМДА, місця для поховань залишилося лише до 2013 року. Це означає, що незабаром доведеться платити чималі гроші за клаптик землі під могилку й за містом. Проблему можна вирішити, усунувши дефіцит місць. Але грошей на будівництво колумбарних стін (з нішами для поховання праху померлих, тіла яких піддали кремації) і розширення площі кладовищ за рахунок земель області міське керівництво вперто не виділяє.

Утім, у комунальному спецкомбінаті за минулі два-три роки навчилися непогано заробляти й надаючи людині безкоштовне місце. Родичам небіжчиків нав'язують так звані бетонні плато, яких на місці майбут-

нього поховання на вільних ділянках кладовищ нароби́ли заздалегідь. За твердженнями спеціалістів, собівартість цих споруд для подвійного місця захоронення становить щонайбільше 3–3,5 тис. грн. Але їх впарюють людям по 16–18 тис. грн за подвійне й 7,5–8 тис. за оди́нарне. Звісно, виробництво цих конструкцій замовляли в набли-

ВЛАДА ХОЧЕ ПЕРЕТВОРИТИ ПРИВАТНИКІВ З КОНКУРЕНТІВ КОМУНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА НА ЙОГО ПІДРЯДЧИКІВ

жених до чиновників приватних фірм за завищеними цінами.

Прикметно, що на сьогодні розцінки приватних похоронних компаній на продукцію та послуги на 30–40% нижчі, ніж у

комунальній ритуальній службі. Наприклад, якщо в спецкомбінаті мінімальна ціна домовини – 350 грн, а вінка – 100 грн, то в приватників – відповідно 300 і 60 грн. Варто додати, що труну комерсанти зазвичай доставляють безплатно, а послуги катафалка в багатьох із них коштують у межах 700–800 грн незалежно від місцезнаходження цвинтаря. Утім, у мерії заявили, що в усіх проблемах галузі винні саме приватні фірми і тепер перед КМДА стоїть завдання збільшити ринкову частку комунального спецкомбінату. Олександр Мазурчак висловив думку, що представництва приватних похоронних компаній слід вигнати з моргів, де вони орендують приміщення. «Приватники винаймають ці приміщення цілком законно, даючи додатковий дохід недофінансованим медзакладам столиці, – стверджує Тетяна Годовська, віце-президент Міжнародної асоціації професіоналів похоронної справи. – Але, схоже, в КМДА ставлять завдання збільшити частку на ринку свого комунального підприємства, усуваючи конкурентів адміністративними методами».

Згідно із Законом «Про похорони і похоронну справу», займатися їх організацією можуть лише спеціалізовані комунальні служби та приватні фірми, що підписали з комунальниками відповідні угоди. На сьогодні в Києві жодна компанія таких договорів не має, що означає: у доступі на цвинтарі столичний спецкомбінат може відмовити їм у будь-який момент. Але потужностей для обслуговування всіх замовлень у комунальній ритуальній службі бракує, і, за інформацією *Тижня*, в мерії вже почали пропонувати приватникам підписувати угоди. Ознайомившись із їхнім змістом, бізнесмени були збентежені – документи містять пункт про те, що гроші замовників проходять через спецкомбінат. Тобто влада хоче перетворити приватні компанії з конкурентів комунального підприємства на його підрядчиків. Неважко здогадатися, що за реалізації такої тіншової схеми, чиновники, які її контролюватимуть, наживуть чималі статки, а ціни на ринку зростуть ще більше. ■

Вільний в ув'язненні

Моральний імператив Валерія Марченка

Тиждень продовжує серію публікацій про знакові постаті української історії та літератури, котрі змушені були вибирати під тиском державно-репресивного комуністичного апарату, — чи протестувати і загинути фізично, чи зламатися і загинути морально. Перший такий матеріал був присвячений Миколі Зерову (див. **Тиждень №12/2011**), другий — Миколі Хвильовому (див. **Тиждень №15/2011**). Сьогодні — роздуми Володимира Панченка над статтю Валерія Марченка.

Автор:
Володимир Панченко

Це важко зрозуміти. Але це правда: Валерій був щасливий. Там, у політтаборі, він писав те, що боялися вимовити вголос «на волі». Його штампували з громадських трибун тавром «відступника і буржуазного націоналіста», а він у таборі став письменником. Українським нерадянським письменником. Не фанатик, не революціонер, не екстреміст, він був такий, як і ви. Лише — кращий.

Семен Глузман

ІНСТИНКТ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Дев'ять із 37 років життя Валерій Марченко (1947 – 1984) провів в ув'язненні та на засланні. І не варто вибудовувати якоїсь «альтернативної» біографії. Мовляв, що було б, якби... якби він не взявся писати статей, за котрі отримав від «найгуманнішого радянського суду» спочатку «6+2» (колонія + заслання), а потім ще «10+5» (табори суворого режиму + заслання). Або якби покався, став «на путь ісправлення». Нічого цього бути не могло. Не той характер. Свій вибір Валерій зробив не для того, щоб від нього відмовлятися.

Ось тут і виникає природне запитання: а що змусило його зректися кар'єри журналіста, перекладача, літературознавця і стати гнаним за правду? Мати Ніна Михайлівна, фаховий педагог, розповідала, що син змалку мав загострене почуття чесності. Саме так, історія дисидентства Марченка, його хресний шлях, що почався 1973 року з арешту й суду, свідчать про неабияку силу інстинкту справедливості, здатного стати рушієм поведінки людини, істотним чинником її морального імперативу, а зрештою, і долі.

До 1972-го його знали як Валеру Умрилова. Та настав мо-

мент, коли він вирішив носити прізвище діда й матері – Марченко. Очевидно, знову спрацювало почуття справедливості: з першим чоловіком мати радощів не знала, шлюб розпався; із другим вона була вже Ніною Михайлівною Смужаницею, тож зміна в паспорті сина означала не що інше, як його солідарність із найріднішою людиною, зречення формальності заради зв'язку, що був для нього суттєвим. Патріарх роду Михайло Іванович Марченко – професор-історик, перший радянський ректор Львівського університету. 1941 року його репресували, і до 1944-го він перебував у Новосибірській тюрмі. Життя діда – частина того, що називають родинною легендою. Згодом, уже в колонії, Валерій згадуватиме, що його книжка «Боротьба Росії і Польщі за Україну» «навчила багатьох любити Батьківщину». І додасть: «Я, наприклад, один із них». А водночас доля «дідика» була для Валерія темою складних роздумів про реальну радянську історію, не схожу на підручники...

Інтелектуальну біографію Марченка ще належить написати. Адже що нам відомо про його дитинство і юність, про повільне визрівання душі, в якій зароджувалися ті сумніви й запитання, котрі, зрештою, оформляться як протест проти несправедливості й фальші режиму? Ми знаємо мало, переважно зовнішні факти біографії. Холодні пункти дось: закінчив школу... вступив на філологічний факультет Київського університету... 1970 року почав працювати в редакції газети «Літературна Україна»... А чим жив цей іронічний молодий киянин, зовні подібний до Бельмондо? (Марченко знав про свою схожість зі знаменитим французьким кіноактором і часом жартував із цього приводу).

Читаючи його статті й листи, я намагався відшукати рефлексії, спомини з дитинства чи по-

чатку юності. Висновок напрошувався чіткий: Валерій рано почав зіставляти офіційну «правду» з баченим довкола. Або з тим, про що дізнавався із джерел «усної історії», зокрема й родинної. І тоді виявлялося, що Україна 1933 року пережила Голодомор, а про це згадувати не можна. Газети сурмлять про торжество ленінської національної політики, а в Україні зникає мова.

Дисидентство Марченка починалося з простих констатацій, які свідчили про облудність офіціозу. Особливо гостро інстинкт справедливості озивався на національні кривди. У 1968-му Валерій прочитав трактат Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» і був вражений. Те, про що він думав, постало в ясній аргументації та системі. Автор доводив, що під гаслами рівності відбувається жорстока асиміляція, спрямована на «злиття» (читай зникнення. – Авт.) націй»...

Марченко належав до тих українців, які «зливатися» не бажали.

62-ГА СТАТТЯ

Утім, перші літературні проби пов'язані все ж не з дисидентством. Наприкінці 1960-х – на початку 1970-х він багато перекладав з азербайджанської, встиг видати три книжки перекладів. Інтерес до Сходу починався в Марченка із захоплення особистістю Агатангела Кримського. Допоміг і щасливий випадок: Київський університет відправив шістьох студентів у вищі навчальні заклади Грузії, Вірменії та Азербайджану вивчати мови кавказьких народів. Валерій вибрав Баку.

Про спадщину знаменитого орієнталіста Марченко написав кілька цікавих розвідок. Найбільша називалась «А. Кримський як дослідник азербайджанської літератури» (1970) і мала «статус» студентського ре-

ферату. Хоча об'єктивно це щось значно важливіше й глибше, ніж реферат. Відчутно, що майбутній дисидент, опрацьовуючи велику кількість джерел, архівні матеріали, готувався до більшої праці.

Узагалі, в тих кількох статтях, що їх Валерій присвятив Кримському, помітне прагнення автора принагідно, езоповою мовою, сказати щось дуже важливе про свої, теперішні українські проблеми. Проте настав момент, коли він заговорив уже не натяками, а прямим текстом. 1972 року з'явилися його статті «За параваном ідейності» та «Київський діалог». Перша – це вбивча характеристика красногого письменства, де тріумфують казенні гасла. Причому гострими літературно-критичними оцінками автор не обмежився, він говорив про підневільне становище України. Ішлося в статті й про «вилучені з обігу» книжки Володимира Винниченка, Миколи Хвильового, Михайла Грушевського, Дмитра Яворницького, про голод 1933 року...

Тема другої статті Марченка «Київський діалог» – драматичне становище української культури й мови в обставинах повзучої русифікації. Написана вона у формі розмови двох молодих киян – свідомого українця, який розкриває страшну картину нищення національної культури й мови від 1929 року і до початку 1970-х, та «малороса» Аліка, якого все влаштовує. Діалог цей і донині не втратив актуальності.

23 червня 1973 року Валерія, який тоді працював у редакції «Літературної України», заарештували. Буквально за кілька днів збори комсомольської організації редакції виключили його з лав ВЛКСМ. Статті Марченка в матеріалах справи фігурували як «антирадянські документи». Йому інкримінували злочинну діяльність, спрямовану на «підрив і ослаблення радянської влади», власне, «антирадянську агітацію і пропаганду». 29 грудня 1973-го судова комісія з кримінальних справ Київського обласного суду на підставі ч. 1 ст. 62 Кримінального кодексу УРСР винесла вирок: Валерій, як ми вже знаємо, отримав «6+2».

VITA NOVA

Потрапивши в зону, Валерій аналізував пережиті, картаючи себе за прикрий брак досвіду в подинку з «вишколеними слідчими», намагався розібратись у поведінці колишніх друзів, багато з яких трималися в КДБ як на сповіді (стаття «Звичайний страх», 1975). Згадував стюардесу Марину Первак, яка «сигналізувала» органам про його «підозрілі розмови й статті» (стаття «Моя прекрасна леді», 1975)...

Утім, потрібно було звикати до *vita nova*. Тюремна й засланська «сага» Марченка 1974–1981 років найповніше відбита в його листах до матері (виданих за часів незалежності окремою книжкою). Валерій жалів Ніну Михайлівну, тому в його тюремному епістолярії не варто шукати всієї правди про табори. Ці послання бадьорі й дотепні. Торби, які доводилося шити, він теж згадував, проте іронічно. А найчастіше розповідав про те, що вдавалося прочитати... Якось пожартував: у нас тут цілий «пен-клуб»! Бо й справді, в зоні Валерій зустрів справжніх друзів, дивовижне братство невільників радянського режиму. «Ходячі пам'ятники людяності», – написав він про таких, як багаторічний в'язень, колишній вояк УПА Степан Мамчур (незламність упівців справила на молодого киянина надзвичайно сильне враження).

Семен Глузман, сам колишній в'язень сумління, має рацію: в політтаборі Валерій почувався щасливим. Адже він міг вільно мислити! Внутрішня свобода стала для нього чимось важливі-

шим за саме життя. До того ж Марченко боровся! За колючим дротом він написав чимало статей, які проривалися у світ, з'являлися в закордонній пресі.

У НЕВОЛІ ВІН СТАВ СИЛЬНІШИЙ ДУХОМ

Чи ж міг він пристати на пропозицію написати покайну заяву, коли у вересні 1977 року (на 30-ліття!) його привезли до Києва, помістили в слідчий ізолятор КДБ і, всіляко намагаючись вплинути через матір, вели розмови «на покайння»? Там, на Володимирській, 33, Валерій написав Ніні Михайлівні листа, якого неможливо читати спокійно, – стільки в ньому любові та болю, стільки синівської муки й водночас ясного розуміння, що зрада собі стане тяжкою, непосильною ношею для обох: «Мамо, пробач мені! Я часто гнав від себе думки про те – як ти мене любиш? Що я

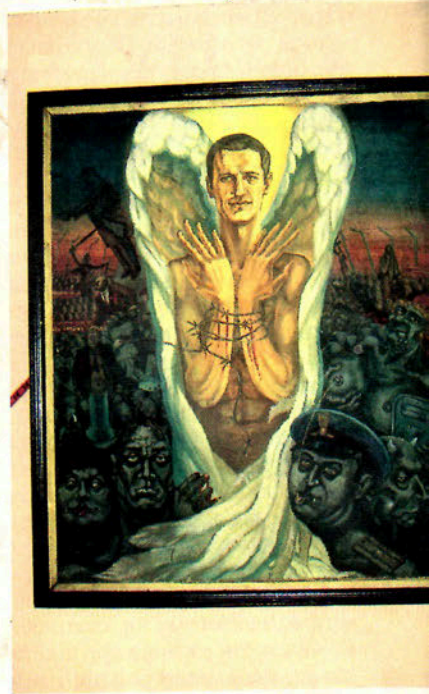

значу в твоєму житті? Бо тоді б моє життя перетворилося на пекло. Я гнав від себе ті думки і от зараз уперше, зненацька відкрито, мов рвану рану, побачив тебе в сльозах і повір, що подібної муки я не зазнавав, відколи пам'ятаю себе. Я повернувся до камери і запитав у Бога: навіщо весь цей світ, якщо страждає така людина, як ти? Навіщо тоді існую я, щоб завдавати болю найкоханішій істоті? Це прокляті питання, на котрі сам я не здатний

НА ЗГАДКУ.
У СШ №175 м. Києва, де навчався Валерій Марченко, 2004 року відкрили меморіальний музей

відповісти. І я мордююсь над ними та ще одним: як зберегти мою повагу й любов до матері, як не напастити себе в ім'я наших прегарних взаємин? Я не хочу приєднатися до тих численних, котрі, не витримавши випробувань і збочивши з путівця моральності, вдаються до рятівного аргументу «не ми одні такі». Ти в мене – єдина, і я не бажаю нікого, нічого слухати, що задля біологічного буття біля матері можна перекреслитися духовно. Сподіваюся,

й ти по розважливому обміркуванню погодишся зі мною. Невже матері потрібен моральний покруч, який би на питання «чи попередні 30 літ жив облудою?» мусив позичувати в Сірка очей і... згоджуватись, белькочучи там щось про хворобу, нестерпність? Хіба такого життя бажати синові? Не йму віри! Я не знаю жодного із своїх друзів, хто б так обожнював матір. Але я знаю, моя ненька гідна найвищих, найкращих слів. І я не хочу, щоб ці слова вимовлялися нечестивими вустами. Скільки снаги, я дбатиму, щоб цього не сталося».

Син навертав матір у свою віру – ситуація відома з біблійних часів...

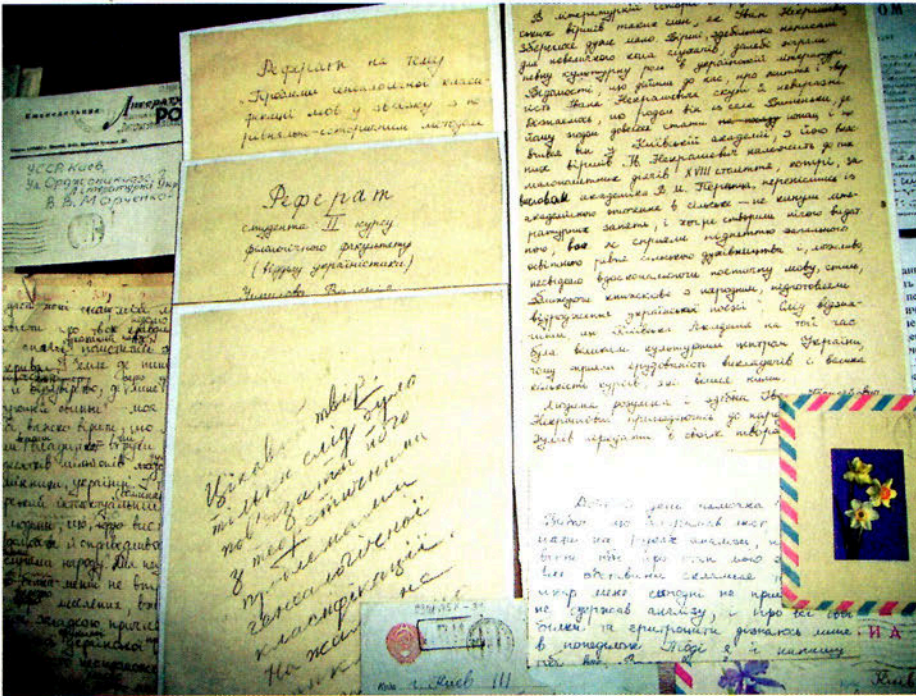
Після шести місяців перебування в слідчому ізоляторі КДБ, так і не домігшись від Валерія Марченка каяття, його повернули в пермські табори, в «зону смерті» №36.

«БЛАЖЕННІ ГНАНІ ЗА ПРАВДУ»

Попри тяжку хворобу нирок та нелюдські умови табірної режиму, він усе ж витримав свої «6+2». Є в цій історії дивовижна сторінка – заочне знайомство й листування з італійською студенткою Сандрою Фапп'яно, яка, отримавши від Міжнародної амністії адресу Валерія, почала писати до Казахстану, в селище Саралжин Актюбінської

СТОЛИЧНА ХРУЩОВКА.
Будинок на вулиці Щербакова, 72, де жив дисидент

КАРТИНА ПРИГОРЯ ВАРЧЕНКА

області, де він відбував заслання. Три роки – від жовтня 1980-го до жовтня 1983-го – тривав їхній діалог. Дівчина мріяла, що Марченко, звільнившись, приїде в Італію на лікування.

Де театральні режисери, які мовою мистецтва відтворили б печальну й чисту повість про Валерія і Сандру? Листування українця й італійки нещодавно видано в Києві окремою книжечкою з передмовою Мирослава Мариновича (він відбував заслання в тому ж таки Саралжині) й Валерієвої мами. Знайшла й Сандра Фап'яно – вона тепер працює над дослідженням про радянських «мучеників комунізму».

1981-го Марченко вийшов на волю. Довго шукав роботи, влаштувався сторожем, але такі, як він, за тоталітаризму були приречені на нове ув'язнення. Тож він продовжував боротьбу. Підтримував зв'язки з дисидентами, передавав заборонені матеріали за кордон, писав. Ніна Михайлівна згадувала, що в Києві син «звернувся до Бога і став ходити до церкви». Восени 1983 року Валерія повторно заарештували (тоді й обірвалося його листування із Сандрою). Вирок суду: «10+5», 15 років неволі.

55 днів засекреченим етапом його везли в табір суворого режиму, до селища Кучино Чусов-

РУКОПИСИ
МАРЧЕНКА.
Його
інтелектуальну
біографію
ще належить
написати

ського району Пермської області (та сама 36-та зона, з якої не повернувся Василь Стус). Новий злочин комуністичної влади СРСР мав неабиякий розголос у світі. Нобелівський лауреат Гайнріх Белль домагався, щоб Валерія вислали з СРСР за кордон, якщо вже він такий негодний у себе на батьківщині. Не судилося. Марченка потрібно було знищити. 5 жовтня 1984 року тяжко хворий на нефрит політв'язень помер у ленинградській тюремній лікарні. На його смерть відгукнулися заявами президент США Рональд Рейган і Держдеп США...

Ніна Михайлівна змушена була буквально «виривати» тіло покійного сина в КДБ, і, зрештою,

**У ПОЛІТТАБОРІ ВАЛЕРІЙ
ПОЧУВАВСЯ ЩАСЛИВИМ.
АДЖЕ МІГ ВІЛЬНО МИСЛИТИ!
ВНУТРІШНЯ СВОБОДА СТАЛА
ДЛЯ НЬОГО ЧИМОСЬ
ВАЖЛИВІШИМ ЗА САМЕ
ЖИТТЯ**

він таки повернувся в Україну. Поховали його біля «дідика» на сільському кладовищі в Гатному під Києвом. Там-таки на Вербну неділю 2011 року знайшла останній спочинок і Валерієва мати... Реабілітували дисидента 12 жов-

тня 1990-го постановою пленуму Верховного суду УРСР. Політична ситуація стрімко змінювалася, тож пленум швиденько скасував вирок колегії в кримінальних справах Київського міського суду від 14 березня 1984 року й закрит справу Валерія Марченка «за відсутністю в його діях складу злочину». Знайдено було і юридичні аргументи: у справі відсутні дані, що підсудний «мав на меті підірвати чи ослаблення радянської влади», а його статті й листи «не можуть розцінюватися як підбурювання читачів до боротьби проти радянської влади»...

Узагалі-то, це означає, що всі, хто вбивав політв'язня-правозахисника, мали б відповісти за скоєне, не прикриваючись тим, що вони, мовляв, діяли в рамках тодішнього законодавства. Адже й постанова пленуму Верховного суду УРСР від 12 жовтня 1990 року також базувалася на тодішніх нормах...

БІЛИЙ ХРЕСТ

Наступного ранку після Великодня-2011 я приїхав до Гатного вклонитися могилі того, чий внутрішній імператив велів йому обрати смерть, а не поқору злу. Відшукати те місце неважко – кладовище невелике. І білий хрест на місці поховання Валерія видно здалеку. На плиті напис: «Блаженні гнані за правду»... У день похорону Марченка тут товклося кілька десятків кадебістів, які намагалися зробити все, щоб цинкову труну пошвидше закопали в землю. Однак сталося те, що Євгенові Сверстюку вдалося чудом: після того, як покійного відспівали в Покровській церкві, домовина з тілом іще кілька годин перебувала в храмі. І «тайняки» нічого не могли вдіяти.

Чого вони боялися? Промов? Пониження у званні за те, що чогось не догледіли? Звісно, то було равне служіння охоронців режиму, який невдовзі безславно впаде. Страх перед мертвими свідчив про його агонію.

Марченко ніскільки не сумнівався, що рано чи пізно так і станеться, – «імперія брехні» розвалиться. Як знав і те, що сам він навряд чи побачить це вражаюче історичне дійство. Він ні за чим не жалкував. Йому вистачало того, що правда – на його боці... ■

Вивести з анабіозу

Радикальне мистецтво: між епатажем і творчим жестом

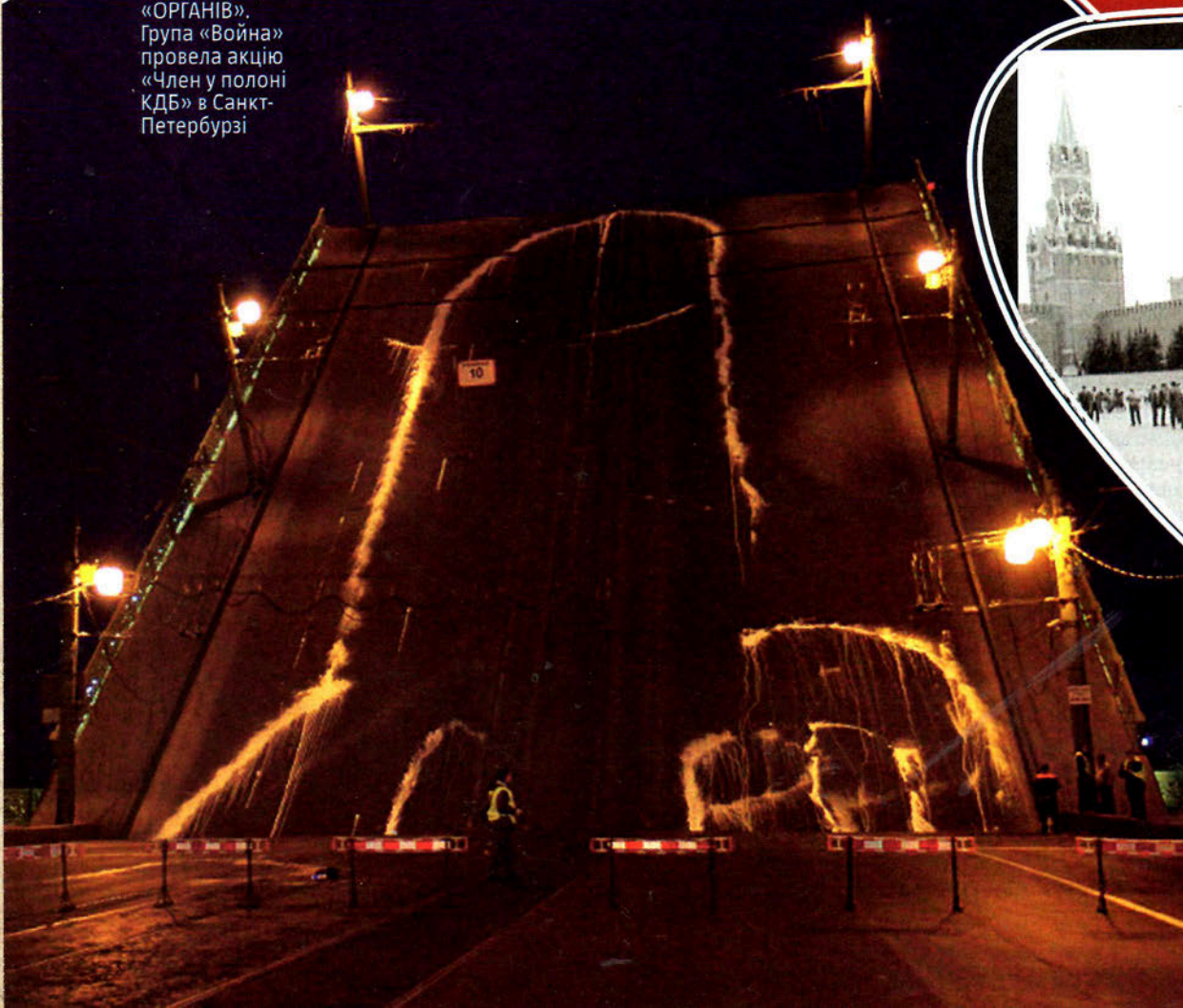
Автор:
Тамара
Злобіна

У квітні російська арт-група «Война» отримала державну премію «Інновація» в номінації «Найкращий твір візуального мистецтва». Ним стала акція «Член у полоні в КДБ» – вночі 14 червня 2010 року митці «Войны» розлили фарбу на Литейному мосту в Санкт-Петербурзі якраз перед його розведенням. У результаті навпроти вікон «Великого Будинку» (міської бу-

дівлі ФСБ) постав 65-метровий чоловічий статевий орган, намальований у найкращих традиціях парканно-туалетної творчості. Чим була ця акція – ляпасом громадському смаку чи радикальним політичним висловлюванням? Останні місяці в російському інтелектуальному середовищі точиться бурхлива дискусія на цю тему, підігріта державними репресіями проти художників. В Україні роль такого каталізатора ві-

діграв Олександр Володарський, засуджений до обмеження волі строком на один рік за активістський протест з імітацією статевого акту під стінами Верховної Ради, який мав на меті привернути увагу до масових порушень прав людини в країні та виявив цензури в роботі Національної експертної комісії з питань суспільної моралі. У випадку таких жестів важко провести межу між активізмом, епатажем, брутальністю і власне мистецтвом. Однак засудження й обурення є надто простим шляхом, набагато важливіше знайти відповідь на запитання, чому ж саме сьогодні відбувається вихід (буквально) голих і агресивних ху-

ОРГАН ПРОТИ
«ОРГАНІВ».
Група «Война»
провела акцію
«Член у полоні
КДБ» в Санкт-
Петербурзі

дожників у публічний простір? Що це – бажання запам'ятатись і поіпартитися чи спроба вивести суспільство зі стану пострадянського анабіозу?

ВИМКНУТИ ЕСТЕТИКУ, ВВІМКНУТИ ПОЛІТИКУ

Відповісти на це запитання легше, якщо розглядати його в контексті розвитку світового мистецтва. Уся історія модернізму – це відмова від академічних канонів, й деякі нюанси, які свого часу були радикальними, нам сьогодні здаються звичайнісінькими. Приміром, поява фотографії у XIX столітті різко змінила оптику художників – композиції з алегоричної статички перетворилися на динамічні замальовки міських вулиць. Складно повірити – імпресіоніст Едґар Деґа свого часу був справжнім новатором!

Руйнування образу, до якого по-різному вдавались авангардні течії початку XX століття (кубізм, фонізм, футуризм, експресіонізм тощо), було способом позбутися нав'язливого соціального замовлення, контролю з боку міщанського смаку, держави і церкви. Ло-

тисом було близьке до ремісництва, постачаючи декор для помешкань, палаців та храмів.

Технічний прогрес і розвиток суспільства у XX столітті знімають вимогу реалістично фіксувати дійсність (цю функцію тепер виконують фото та відео), натомість ставлять нові завдання: символічно осмислювати стан соціуму, виявляти основні культурні тенденції та критикувати їх, користуючись для цього всім доступним розмаїттям творчих засобів. Не дивно, що в середині XX століття мистецтво звертається до масової культури як джерела натхнення: зображаючи на принтах «Кока-Колу», лідер поп-арту Енді Воргол зауважував, що вона є символом демократії, адже президент, голлівудські зірки і безробітні п'ють однаковий напій. У цей самий час перед художньою автономією нависає ще одна небезпека – глобальний арт-риннок, що набирає обертів і починає диктувати свої умови не гірше за монархів часів абсолютизму. Тому 1960-ті – це час виникнення радикальних лівих об'єднань на кшталт «Ситуаціоністського Інтернаціоналу», які закликають відмовитися від творення мистецьких об'єктів для демонстрації в комерціалізованих галереях і почати працювати безпосередньо із самим життям, формуючи простір контркультури, альтернативної до суспільства споживання.

«ЭТИ», «Р.Е.П.» ТА ІНШІ

Однією з перших радикальних публічних акцій на пострадянському терені був виступ групи «ЭТИ» («Експроприация Территории Искусства») на чолі з відомим художником Анатолієм Осмоловським. Напередодні дня народження Леніна (18 квітня 1991-го) активісти виклали своїми тілами відоме слово з трьох букв, зіставивши з ним Червону площу, – найзначущіше місце всього СРСР. Так молоді протестні митці десакралізували один із найважливіших символів радянської ідеології, місце парадів та пафосу. Загалом російські акції відзначалися підкресленою тілесністю та брутальністю. Активний в Ізраїлі та Москві до середини 1990-х років

ВІД РЕМБО ДО БЕНКСІ

1870 – скандальні витівки молодого поета Артура Рембо.

1912 – «Ляпас громадському смаку», збірка поезії та маніфест російських футуристів.

1916 – виступи дадаїстів у Цюриху.

1917 – Марсель Дюшан запроваджує практику редімейду – «готових речей», які стають твором мистецтва завдяки не майстерності виконання, а свідомому авторському жесту (знаменитий пісуар з авторським підписом «Фонтан»).

1937 – виставка-репресія «Дегенеративне мистецтво», організована нацистською пропагандою з творів німецьких художників-авангардистів, вилучених із музеїв, з метою їх публічного засудження.

1960 – принти з іконами мас-культури Енді Ворхола.

1961 – перша акція руху «Флюксус» у Нью-Йорку.

1968 – під час революційних виступів молоді в Парижі реалізуються ідеї «Ситуаціоністського Інтернаціоналу», заснованого Гі Дебором.

1975 – Кароль Шніман робить один із найрадикальніших феміністських перформансів «Внутрішній сувій».

1978 – фотограф Роберт Мappleторп створює серію шокуючих фотографій, які досліджують чоловічу (гомо)сексуальність та БДСМ-практики.

1980 – у радянському нонконформізмі виникає новий стиль – соц-арт: використовуючи методи поп-арту, художники Комар та Меламід експлуатують тоталітарну символіку, іронічно маніпулюючи образами пропаганди.

1997 – перформансистка Марина Абрамович представляє «Балканське бароко».

2005 – графічником Бенксі розписує політичними малюнками стіну, яка розділяє Палестину та Ізраїль.

Александр Бренер в одному зі своїх перформансів у Державному музеї мистецтв імені Пушкіна залишив фекалії навпроти картини Ван-Гоґа, протестуючи проти музеєфікації (отже, деполітизації) мистецького авангарду. Олег Кулик став відомим завдяки серії акцій в образі людини-пса.

Тоталітарна дійсність сучасної Білорусі стала приводом для діяльності політичного сатирика Алєся Пушкіна. 21 липня 1999-го, на п'яту річницю правління Лукашенка, художник підкотив під резиденцію глави держави тачку з гроєм, вилами та державною символікою (акція «Гній для президента»), й відтоді до нього прикута шильна увага місцевих спецслужб.

В Україні найпомітніші вуличні акції відбувалися після публічного вибуху 2004 року. Нове покоління художників, яке саме в цей час почало своє професійне становлення, не могло не долучитися до карнавалу нової політичності. Група «Р.Е.П.» («Революційний Експериментальний Простір») провела вуличну агітацію, пародіюючи шаблонні передвибірчі обіцянки (акція «Партія Р.Е.П.», Київ, 2006). І навіть втрутилась у конфлікт між націоналістами та комуністами, вийшовши на майдан Незалежності 7 листопада між двома мітингами, пропонуючи безглузді гасла й натякаючи таким чином на порожність будь-яких ідеологій («We will Р.Е.П. You!», 2005).

Вуличні акції можуть бути спрямовані не лише на протест, а й на комунікацію – такими були ініціативи одеських «арт-рейдерів», які періодично виставляли в відомому місцевому блошиному ринку інсталяції на задану тему, зроблені з купленого тут же мотлоху, чи «Троїндозиття» Аліни Коніці, яка щовихідних протягом літа 2009 року пропонувала перехожим людних кийвських вулиць долучитися до створення килиму зі старого одягу, таким чином формуючи простір для спілкування незвичайним випадковим людям.

Загалом пострадянська дійсність дарує художникам безліч приводів для радикальних жестів, які інколи виявляються майже ідентичними в різних авторів. Наприклад, Микола Рід-

ЦІ МИТЦІ. До дня народження Леніна активісти групи «ЭТИ» виклали своїми тілами слово з трьох літер на Красній площі

зунг «мистецтво заради мистецтва» не був еґотичним – на той час йому справді потрібно було відвойовувати власну автономію, адже до того воно здебільшого виконувало обслуговуючу функцію й за ста-

БАЦЬКА НА ВИЛАХ.
Перформанс
Алеся Пушкіна
«Гній для
президента»
в Мінську,
присвячений
п'ятій річниці
правління
Аляксандра
Лукашенки

ЛЯЛЬКА-ТЕРОРИСТ.
«Гуантанамо Бей» –
протест Бенксі в
Діснейленді проти
знуцань із в'язнів
у американській
тюрмі на Кубі

ний влаштував публічну акцію «Лягай та чекай» біля німецького посольства в Києві (2006) після кількох візових відмов, через які він не міг відвідувати власні виставки за кордоном. Тетяна Фьодорова реалізувала проект «Я йду...» в Кишиневі (Молдова), коли їй не видали британської візи (2010). Художниця помалювала власне тіло в чорний колір, символізуючи цим, що її країна є джерелом нелегальних робітників, яких не пускають до Євросоюзу. Названі художники використали приватний досвід, щоб продемонструвати поширену соціальну практику: графа «громадянство» в паспорті може або відчиняти всі двері, або ж, навпаки, зачиняти їх, у той час як індивідуальні якості стають другорядними стосовно цього «тавра».

ПОЛИШИТИ ЗОНУ КОМФОРТУ

Перманентний вихід за межі прийнятної на сьогодні (як щодо естетики, так і щодо моралі) є однією із сутнісних рис мистецтва, яку можна пояснити потребою в експериментальному пошуку нового знання (поза раціональними сценаріями наукових досліджень) і створенні ситуацій, що виявляють суспільні суперечності, – скандальні мистецькі акції, по суті, не є більш неприємними чи нейтральними, ніж повсюдне невігластво, безвідповідальність та корупція.

ОДИН У ПОЛІ ВОІН.
Вуличне дійство кївської арт-групи Р.Е.П.
We will Р.Е.П. You на майдані Незалежності
під час демонстрації Комуністичної партії України

Художники дедалі частіше втручаються у сферу політики, знімаючи фільми (як Яель Бартана) чи малюючи графіті (як Бенксі). Однак якщо в західному арт-світі найбільшу небезпеку для політичних художніх висловлювань становлять монетаризуючий усе ринок та комфортна ніша «критики», зарезервована за мистецтвом у структурі симулятивної демократії, то в пострадянських суспільствах на тлі загальної бідності й громадського анабіозу ними є недовіра й агресія до всього нетипового.

Немає нічого дивного – досвід патерналістської залежності від держави, величезний обсяг непроговорених колективних травм ХХ століття, загальна безправність та економічна нестабільність є більш ніж несприятливим ґрунтом для особистої безпеки, цікавості до творення нових культурних форм і практикування свободи. Нещодавно я спостерігала за реакцією публіки на проєкт Олени Карасюк «Дім, який побудував Джек»: на рекламних моніторах у столичному шопінг-молі трансливалося відео з перформансу, в якому художниця розбирає на частини меблі в готельній кімнаті й створює зовсім інший простір, переступаючи через усі готельні правила. Виявилося, що відвідувачі навіть не припускають думки, що на рекламних моніторах може крутитися щось інше, й, помітивши дивну картинку, чимшвидше відводили очі, щоб не відповідати собі на запитання, на яке немає готової відповіді, на відміну від того, що ж купити, адже ця відповідь уже сформована модними журналами та асортиментом у магазинах.

Вихід з ілюзорної зони комфорту (яка обертається драматичним розривом між багатими й бідними і безправністю більшості верств населення), формування нової традиції – складне завдання для пострадянського суспільства, подвійно відлученого від соціальної творчості через тривалий тоталітарний досвід та сучасну комерціалізацію. Брутальні мистецькі й активістські акції намагаються вивести суспільство з анабіозу, показати альтернативні можливості дій та думок. ■

25 травня (середа), 2011 рік
18:00

Книгарня «Є»:
Київ, вул. Лисенка, 3
(ст. м. «Золоті ворота»)

Книгарня «Є» і журнал «Український тиждень» у межах спільного проекту «Европейський досвід: Франція» запрошують Вас на відкриту лекцію «Европейський Союз перед проблемою мультикультуралізму».

Наші гості – Жані Пелабе та Жюстін Лакруа

Жані Пелабе – філософ за освітою, дослідниця Центру політичних досліджень при Університеті політичних наук у Парижі (Sciences Po, Paris). Працювала в Сорбонні, Монреальському та Оксфордському університетах, Університеті вільних наук у Брюсселі та Люксембурзькому університеті. Її нинішні роботи стосуються процесів інтеграції, концептів політичної спільноти та «життя разом» у плюралістичних демократичних спільнотах. Зокрема, праці Жані Пелабе присвячені спільноті Європейського Союзу.

Жюстін Лакруа – політолог, доктор філософії, випускниця Університету вільних наук у Брюсселі. Викладачка, дослідниця політичних наук. Стажувалася в Оксфордському університеті, викладала в університеті Сен-Луї. Нині викладає в Університеті вільних наук, місто Брюссель. З 1991 по 1998 рік була делегатом у місії Представлення Франції в Європейській комісії, учасницею команди Жака Дельора, президента Європейської комісії, та делегатом дослідницького угруповання «Наша Європа» в Парижі. Тема докторської дисертації: «Комунітаризм versus лібералізм: який модуль політичної інтеграції? Нормативні припущення політичної європейської спільноти у світлі сучасних інтелектуальних дискусій».

На нерві часу

Олекса Манн
про українську рекламу
та мистецтво

Спілкувався
Лесь Белей

Роботи
Олекси
Манна

Рекламний бізнес засмоктує талановитих людей. Завичай цей процес односторонній: художники, дизайнери, поети йдуть у рекламу, і їхній творчий слід зникає так само, як і тих, хто йде в політику. Одним із винятків є Олекса Жиров-Манжелій (Манн). Йому вдалося, активно займаючись рекламною діяльністю, зберегти

творчий нерв. Останнім часом Манн зосередився на мистецькій ниві. Увійшовши до арт-групи Антона Мухарського «Воля або Смерть», він із односторонніми намірами намагається дослідити сучасне суспільство, провокуючи глядача на діалог.

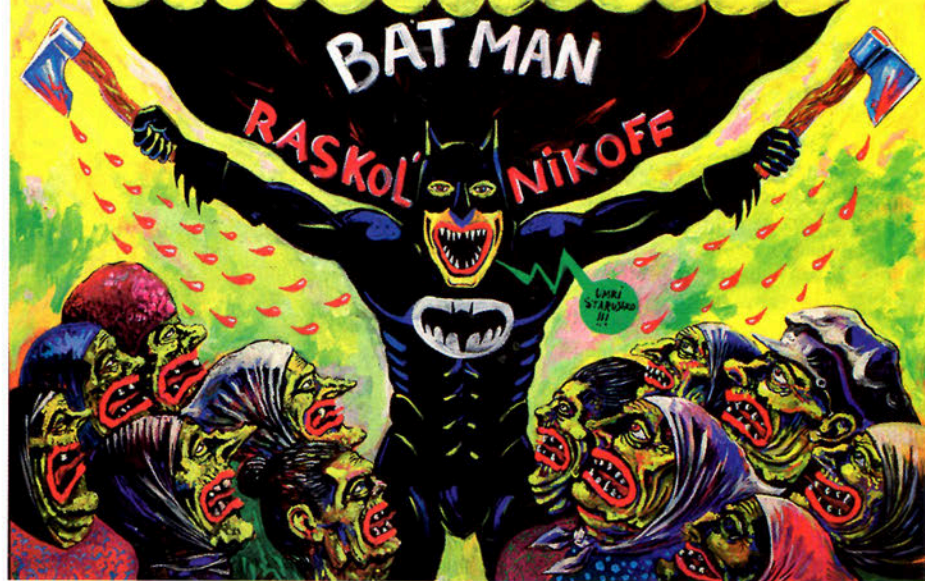
У середині 2000-х чимало людей його покоління пішли в рекламу. Західні експати, які керували рекламним бізнесом в Україні, почали відходити від справ і повертатися додому або переводитися в інші країни, звільняючи місце для

нашого покоління з новою свідомістю, яке могло робити рекламу самобутнішу і ментально ближчу, ніж та, що створювалася за західними шаблонами.

В українській рекламі панує тенденція абсолютної примітивізації: небажання робити інтелектуальний продукт, позиція звертатися до широких мас «зрозумілою їм мовою». Це кризове і посткризове явище. Рекламодавці вважають: що простіше й тупіше, то ефективніше. Люди, які хочуть робити якісну інтелекту-

«Нічна варта, або наряд ППС, що збирає літнього вечора данину в районі Південної Борщагівки»

альну рекламу, перебувають на периферії.

У якихось базових моментах вітчизняний рекламник нагадує героя «99 франків» Бегбедера: той самий бекграунд, щоправда, без пари нуликів у зарплаті – економ-версія. І немає картин Баскія в інтер'єрі. Загалом система така: є товар, є споживач, а між ними місток – реклама. І всі хочуть його зробити максимально ефективним. Побудова цього містка на Заході й у нас зовсім різна. Французькі снобізамовники, змальовані у «99 франках», кардинально відрізняються від наших. Українські ж здебільшого не розуміють, чому вони мусять платити, коли їм пропонують ідею. Немає усвідомлення того, що саме ідея і продає продукт. Замовники часто думають, що самі здатні її

«Batman-Raskolnikoff, або «Умрі старушко!»

«КиївПасТранс»

удосконалювати, оскільки чудово розуміють споживача, лише мають трохи інший статус. Усе це наслідок браку освіти та небажання заглибитися в запропоновану концепцію. Тому нерідко цікаві й конструктивні ідеї «зарубують» цілком несподівано навіть для представників клієнта. Люди, які працюють для цього, доволі різні: сучасні персонажі з купою світів в одній голові, зомбовані механічні працівники, безокі офісні лобстери...

БІОГРАФІЧНА НОТА

Олекса Манн

Художник, арт-директор, ілюстратор. Народився 1978 року. Закінчив Дніпропетровський художній коледж та Львівську національну академію мистецтв. Виставляється з 1997-го в Україні та за кордоном. Роботи є у приватних колекціях в Україні, Австрії, Росії, Франції, Німеччині, Японії, США та Канаді. Живе та працює у Києві.

Україна більш споживацька, ніж країни Західної Європи. У нас нічого не було, і раптом усе з'явилося. Люди забули про цінності й почали несподівано для себе вкладати свої мінімальні заробітки в товари. Це перетворилося на спорт. Лише в нас людина, заробляючи \$400 на місяць, може мати телефон за \$800. Хіба це не релігія? Споживачі купують собі фетиш, щоб піднятися над своїм оточенням. Відбувається абсолютна сакралізація якогось девайсу, без якого ти не матимеш ваги в певних суспільних колах. В українця можуть бути діряві шкарпетки й водночас смартфон із чималою кількістю функцій.

Люди вже не вірять традиційній рекламі. Вони стомилися від неї і не сприймають гігантський потік інформації, переважно зроблений нецікаво

й монотонно. Вони схильні довіряти інформації, яку отримують у нестандартній формі, бажано від знайомого, а не рекламодавця. Тому береться товар чи бренд та інтегрується в ситуацію, це вже не сприймається як реклама. Найчастіше знімається якийсь цікавий і нереальний ролик із завуальованим товаром та запускається у соціальні мережі, а цільова аудиторія далі сама поширює його. Зараз цей метод значно ефективніший за телерекламу чи вуличні білборди. Найяскравіші вірусні ролики (поширений рекламний метод – Ред.) мають мільйони переглядів.

ДИКЕ МИСТЕЦТВО

Є кілька поколінь людей, що свідомо роблять із реклами мистецтво. Часом можна натрапити на якісно й емоційно зроблений продукт, у який закладені небуденні ідеї. На останніх каннських рекламних фестивалях показували ролики тривалістю 3–5 хвилин, зняті фактично як маленькі цікаві фільми, що за якістю і режисурою не поступаються серйозному кіно. Цей напрям зародився ще в 1960-ті роки, а нині розвивається. У рекламі є талановиті ілюстратори, дизайнери, які перетворюють рекламний матеріал на мистецькі речі.

Свою творчість окреслив би як дике інфернальне мистецтво. Я реаую на події, трансформую і видаю образи, які фіксують сьогодення. Хочу вивести й оформити сучасних героїв. Мені здається, що я художник-реаліст, хоч і зображую сюрреалістичні штуки з несподіваними поворотами, але це рефлексія на реальне життя. А взагалі це справа критиків – визначати напрями.

Сучасне українське мистецтво треба просто творити. Є люди, які намагаються працювати у світовому контексті так, як вони його розуміють. Є люди, які прагнуть створювати власний контекст. Поступово налагоджуються зв'язки із західними кураторами і галереями. З'являються гранти, премії. Усе, що варте уваги, прорветься, а все, що не варте, але прорвалось, забудеться. Проблеми такі самі, як у соціумі загалом, – жлобство, кумівство, закритість і зацикленість

на собі, поверховість. Якщо француз побачить якийсь нове явище, то він це розкаже сотні-другій знайомих, відбудеться резонанс, попри снобізм. Українець буде до останнього замовчувати, а при нагоді зробить так, щоб це нікуди далі не пішло. Снобізм дуже відрізняється від жлобства.

Для повноцінного мистецького життя потрібні люди, які виробляють контент, і люди, які його висвітлюють. У нас ці дві групи рідко перетинаються. Немає конкуренції, замало тих, хто вишукує щось цікаве і в цьому вбачають свою місію. Тому в закутках можуть відбуватися абсолютно неочікувані речі. У нас не роблять ім'я художнику, щоб потім його продавати. Натомість роблять проект про людське око, відпрацьовують виділені гроші й показують це друзям і друзям друзів. Моє мистецьке життя протікає переважно в інтернеті.

Я належу до Союзу Вольних Художників «Воля або Смерть». Наша ідеологія – освічений націонал-анархізм, основою якого є вольна творчість вольної людини на вольній землі. Союз ставить за мету мистецьку діагностику сучасного суспільства і відображення його у творах, заходах, акціях, які змушують суспільство та глядача до діалогу. «Мистецтво діалогу» – це пріоритетний напрям діяльності групи. Ми реагуємо на життя,

«Караоке, або «сіжу на зоні, шаріки катаю»»

створюємо й досліджуємо сучасних героїв і антигероїв. Художник має бути лакмусовим папірцем дійсності, що захищає індивідуальність, особисту і народну, перед навалюю глобалізму. Оскільки в Союзі різні художники, кожен це робить по-своєму. Усі митці, а саме Іван Семесюк, Сергій Коляда, Роман Мінін, Владислав Шерешевський, Ніна Мурашкіна, Ігор Перекліта та Сергій Хохол, відпрацьовують цю міфологію, хоча кожен має свій контекст. Антін Мухарський є куратором усього цього дійства.

ХУДОЖНИК МАЄ БУТИ ЛАКМУСОВИМ ПАПІРЦЕМ ДІЙСНОСТІ, ЩО ЗАХИЩАЄ ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ

Усе мистецтво, яке лишилося в історії, було протестним. Те, що зараз є класикою, колись було протестне. Протест буває різним: проти художніх чи соціальних форм. Хто ми? Звідки? Куди йдемо? У чому наша самість і несхожість? Що таке свобода, мистецька і громадська, як її обстоювати? Протестне мистецтво в Україні не до кінця сформоване. Низькопробного, споживацько-конформістського арту більше, і так було завжди. Часто можна натрапити на конформізм, стилізований під протест, тобто парафраз європейського протестного мистецтва 30–40-річної давності. ■

Польський
ІНСТИТУТ
Київ

СТИПЕНДІАЛЬНА ПРОГРАМА

Міністра культури і національної спадщини

Республіки Польща

GAUDE POLONIA

Національний Центр Культури у Варшаві оголошує конкурс на отримання піврічної стипендії у Польщі в рамках стипендіальної програми міністра культури і національної спадщини Республіки Польща GAUDE POLONIA. Програма Gaude Polonia призначена для молодих митців і перекладачів польської літератури з країн Центрально-Східної Європи.

Стипендіальна програма триватиме у Польщі з 1 лютого до 31 липня 2012 року. Відбір стипендіатів відбуватиметься шляхом конкурсу. Від кандидатів вимагається володіння польською мовою на початковому рівні. Заяви про участь у програмі прийматимуться до 15 жовтня 2011 року.

Піврічна стипендія у Польщі призначена для ознайомлення із сучасною польською культурою та удосконалення творчої майстерності під керівництвом відомих польських митців та установ у найбільших і найвідоміших центрах польської культури. Програма Gaude Polonia сприяє порозумінню і розвитку добрих відносин на основі культурної співпраці між Польщею та її близькими сусідами.

Оператором стипендіальної програми Gaude Polonia є Національний Центр Культури у Варшаві.

Детальну інформацію про програму Gaude Polonia та бланки анкет можна отримати на сайтах:

- Національного Центру Культури у Варшаві:
<http://www.nck.pl/kategoria/234/gaude-polonia/pr/true>
- Польського Інституту у Києві:
<http://www.polinst.kiev.ua/ua/podii2/podii.htm?year=2011&id=552>
- у польських дипломатичних представництвах в Україні та в Національному Центрі Культури у Варшаві: тел. (+48 22) 210-01-21 або (+48 22) 210-01-00.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРОГРАМИ

КАНДИДАТИ:

Стипендіальна програма Gaude Polonia призначена для таких творчих середовищ:

- художники;
- літератори;
- перекладачі з польської мови;
- музиканти;
- кінематографісти;
- мистецтвознавці;
- літературні критики;
- спеціалісти, що займаються охороною пам'яток старовини;
- музейні працівники.

ЦАРИНИ:

- література;
- переклад;
- літературознавство;
- музика, образотворче мистецтво;
- кіномистецтво;
- охорона культурної спадщини;
- театр.

Перевага надається кандидатам:

- віком до 40 років (в обгрунтованих випадках – до 45 років);
- які мають значні досягнення у своїх галузях творчості.

ФОРМАЛЬНІ КРИТЕРІЇ:

- громадянство та місце постійного проживання в Україні;
- повна вища освіта;
- знання польської мови на рівні, достатньому для спілкування.

ПРАВИЛА ПРИЙОМУ:

- оголошення про відкритий конкурс у пресі;
- відбір найкращих кандидатів за результатами 3-етапного конкурсу:
 - I етап – оцінювання кандидатів за формальними критеріями;
 - II етап – оцінювання проектів перебування у Польщі, запропонованих кандидатами;
 - III етап – остаточний набір.

НЕОБХІДНІ ДОКУМЕНТИ:

1. Заповнений формуляр анкети про надання стипендії Gaude Polonia міністра культури і національної спадщини Республіки Польща;
2. Не менш ніж дві рекомендації професорів або мистецьких установ, творчих спілок, товариств тощо польською мовою, які містять таку інформацію:
 - прізвище особи, яка рекомендує;
 - посада;
 - установа;
 - місто;
 - зазначення періоду знайомства з кандидатом;
 - характер взаємних відносин (учитель, майстер, працедавець, інше);
 - творчі досягнення кандидата;
 - оцінка запропонованого кандидатом проекту його перебування в Польщі;
 - копія диплома про закінчення вищого навчального закладу разом із нотаріально завереним перекладом на польську мову;
 - копії дипломів, відзнак із конкурсів, фестивалів, курсів, виставок тощо разом із перекладом польською мовою;
 - копії рецензій разом із перекладом польською мовою;

– проект перебування в Польщі (до двох сторінок), викладений за такими пунктами:

- головна мета перебування;
- пропозиція програми і місця перебування;
- пропозиції щодо творчої практики;
- значення проекту для:
 - а) галузі, яку представляє кандидат;
 - б) власної професійної кар'єри;
 - в) установи, де працює кандидат;
 - г) країни;
- обгрунтування участі в програмі Gaude Polonia.

ФІНАНСОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ:

- стипендіат щомісяця отримує стипендію у розмірі 3000 (три тисячі) злотих brutto;
- на період отримання стипендії стипендіат забезпечується місцем проживання;
- стипендіат перебуватиме під опікою куратора;
- стипендія може бути реалізована лише на території Республіки Польща;
- стипендія призначена на період із 1 лютого до 31 липня 2012 року;
- стипендіат повинен придбати гарантійний поліс на випадок хвороби та нещасний випадок на період перебування в Польщі (у рідній країні або в Польщі);
- стипендіат сам покриває витрати на приїзд до Польщі та повернення додому.

ЗАЯВИ КАНДИДАТІВ:

Кандидати на отримання стипендії Gaude Polonia повинні надсилати свої заяви за посередництва польської дипломатичної установи: Польський Інститут у Києві: 01030 Київ, вул. Б. Хмельницького, 29/17, тел. (044) 288-03-04, 278-16-01, 278-30-65, факс 288-02-86; одночасно копії заяв можна надіслати до Національного Центру Культури у Варшаві: **факс (+48 22) 2-100-104, e-mail: nck@nck.pl**

ТЕРМІН ПОДАЧІ ДОКУМЕНТІВ:

Термін подачі документів (заява, рекомендаційні листи, копії диплома, рецензій тощо) – до 15 жовтня 2011 року. Заяви, які будуть надіслані після закінчення цього терміну, не розглядатимуться.

АНКЕТА

Бланк анкети та інформацію стосовно стипендіальної програми можна знайти на інтернет-сторінках:

- Національного Центру Культури у Варшаві:
<http://www.nck.pl/kategoria/234/gaude-polonia/pr/true>
- Польського Інституту у Києві:
<http://www.polinst.kiev.ua/ua/podii2/podii.htm?year=2011&id=552>

А завтра ми підемо пішки

Книжка про те, що автомобілі (їх надмір) – це вже проблема, яку все ще можна вирішити, і що буде, коли цього не зробити

Часом потрапляєш до таксистів, які вміють розповідати історії. Немає сумніву, багатьом подобається образ, упізнаваний із численних фільмів: бувалий шоферюга, що знає життя як вулиці міста, яким мандрує. Один такий таксист трапився й мені. Вперто пробиваючись крізь затори Татарки, він міркував, як урегулювати рух у місті й дати можливість усім їздити вільніше; як (культурніше!) мають поводитися водії; як їх для цього мають вчити в автошколах і як правильно працювати світлофорам та дорожній міліції! Про книжку «Після автомобілізму» він не знав, зате її автори Кінгслі Денніс і Джон Аррі добре розуміються на проблемах нашого таксиста, а водночас таксистів у Сінгапурі, водіїв у Нью-Йорку й авторитетів з усього світу.

Якщо ви переконаний автомобіліст, то почніть читати книжку з розділу другого і ним же закінчіть. Він гордо називається «Століття автомобіля», містить неймовірну кількість цікавих фактів з автомобільної історії й наприкінці підводить до висновку, що, попри все клас поціновувачів свободи та швидкості, справжніх «автомобільних мачо» ніколи не зречеться своїх цінностей. Авторі намагаються це заперечити, хоча риторика їх тут відчутно зраджує. Цей розділ – ода автомобільній культурі.

Якщо ж ви необачно почали читати з першого розділу з абсолютно непоетичною назвою «Зміна клімату», то до пафосу, який прозирає-таки на наступних сторінках книжки, доведеться ставитися скептично. Користуючись словником авторів, насолоджуватися автопією стане немислимо, коли пам'ятаєш про можливість автогеддону.

У нас, світової цивілізації, й справді є проблема: ми любимо динаміку, загишок, естетику, які дає автомобіль, і не збираємося від цього відмовлятися. Уся геополітика спрямована на продовження автомобільної цивілі-

Автор:
Ростислав
Семків

зації. Османів гнала в похід жага збільшити свої гареми, сучасні імперії вабить нафта. Автомобіль конвертує її у швидкість, а нестримний рух обертається свободою. Технізована цивілізація веде постійну війну, щоб досягнути своєї мети. Проблема в тім, що нафта вичерпується, атмосфера нагрівається, вулцець накопичується... Завтра ми підемо пішки – сумніватися не випадає.

Проте «Після автомобілізму» оптимістична книжка: наступні розділи переконують, що з проблемою все ще можна впоратися. Раджу, щоправда, пропустити третій, у якому надибуємо правдиво постструктуралістські роздуми про системність мереж та іншу логістичну машинерію. Значно цікавіше перейти до четвертого і п'ятого, де автори демонструють нам альтернативні шляхи. Тут ідеться про енергозберігаючі технології та альтернативні джерела енергії, за-

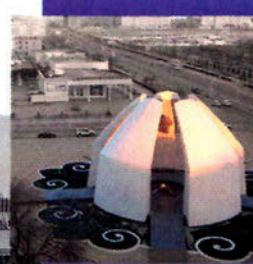
стосування нових матеріалів і досвід цифрового управління транспортними потоками з метою енергетичної економії. Цікаво дізнатися, що таке деприватизація транспортних засобів, у який спосіб можна зменшити навантаження на транспортні вузли тощо. У шостому розділі читаємо про успішний досвід заснування «містмайбутнього» – нових автономних, енергетично незалежних, з низьким рівнем вуглецевого споживання. Вони не лише сприятимуть зменшенню використання ресурсів (працюватимуть на відновлюваній енергії сонця, вітру та води), а й радикально запобігатимуть збільшенню викидів CO₂, що має зупинити глобальне потепління. Питання в тому, чи вдасться нам переселитися в такі безпечні та економічні поліси, поки мегаполіси не зжеруть нашу цивілізацію зсередини. Про це останній, сьомий розділ «Сценарії».

Книжка Денніса й Аррі спонукає багато думати й сумніватися. Якщо підсумувати, маємо дилему: або вже сьогодні ми менше їздимо, спалюємо нафти, гріємо хистку атмосферу (а з часом переселяємося в майбутні екоміста, де ходимо пішки добровільно), або далі палимо нафту і невдовзі ходитимемо пішки примусово.

«Після автомобілізму» залишає двозначне враження. Здається, це ще одна спроба врятувати світ, який не хоче бути врятований. Лишається сподіватися, що книжку прочитає не лише мій знайомий таксист, а й ті достойники, від яких залежать відповідні рішення. А якщо за тричотири десятки років київські квартали забезпечуватимуть електрикою сонячні батареї Оболоні та вітряні електростанції Дарниці, тоді нам хоч інколи випадатиме можливість знову сісти за кермо та відчутти переваги швидкості авто. Утім, не виключено, що його двигун працюватиме на біогазі із сміття, яке ми віднесли до контейнера позавчора. ■

Нові відкриття з Аеросвіт

Новосибірськ
Краснодар від \$302

відкриття в червні
Костанай

від \$418 все враховано
в обидва кінці

Актау від \$451

Аеросвіт
УКРАЇНСЬКІ АВІАЛІНІЇ

*дзвінки безкоштовні зі стаціонарних телефонів на території України

**для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови – 1грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора

Ліцензія АБ #446862 видана Державіадміністрацією 16.11.09

0 800 509 800*
799** Київстар, Life :)
Beeline, MTC

www.aerosvit.com

25-29 травня

Україна. Київ. МВЦ
(Броварський пр-т, 15)

**Київський
міжнародний
автосалон**

sia 2011

УкрАвтопром

За інформацією і заявками
на участь звертатись:

АВТОЕКСПО

Тел.: +38 (044) 351-7700, 351-7711

Факс: +38 (044) 351-7715

E-mail: office@autoexpo.ua

www.sia-motorshow.com.ua

Партнери:

Генеральний інформаційний партнер

Офіційний радіо-партнер

Професійний партнер

Популярний авто-партнер

Генеральний Інтернет-партнер

КІНО

Код перевертня

За нібито альтернативною версією історії «Священника» ховаються банальні антихристиянські настрої Голлівуду

Екранізація корейського коміксу-манви «Священник», культового у Сполучених Штатах, — це ідеальна для часів постмодернізму еkleктична каша, замішана, втім, на постапокаліптичних настроях. У графічному варіанті його автор Мін-Ву Хен, а у фільмі режисер Скотт Чарльз Стюарт з допомогою сценариста-аматора Корі Гудмана Дикий Захід перенесли у дике майбутнє, тільки на сакральне місце індіанців поставив вампірів, а замість бравих ковбоїв увів священників. Анімаційна передісторія альтернативного світу вам гарантує гомеричний сміх. Бо явно Клінта Іствуда відправили в часи «Божевільного Макса», лише на обличчі зробили тату хреста, навчили кунг-фу, пістолетом користуватися не дозволили, проте запхали за пояс кілька ножів та хрестики-сюрикени ніндзя. Після фрази, що людство у боротьбі з вампірами знайшло «смертельну зброю — священників», сміх уривається: накриває передчуття буквального трактування метафори. І точно! Виявляється, панотці володіють надприродними здібностями й за-

«Священник».
У кінотеатрах України від 13 травня

хищають простий люд краще, ніж славнозвісні буддійські монахи монастиря Шаолінь. А за кілька хвилин на сцені з'являться нові вороги. Як у «1984» Орвелла, з динаміків на все похмуре місто летить попередження: «Той, хто йде проти церкви, йде проти Бога», що автоматично, й підсвідомо, й навіть свідомо настроює глядача «проти» церковних ієрархів, а заодно і «проти» Всевишнього. Бо «церковники» з монсенйором (?) на чолі бачаться тупими деспотами, а священники — героями, які не коряться їхній обмеженості. Найцікавіше, що виконавець головної ролі, Пол Беттані, вже вдруге в парі зі Стюартом, бореться

Анонси 20 травня, 19:00 — 21 травня, 19:00 — 22 травня, 12:00

«Крихітка»

Клуб «Шоколад»
(Вінниця, просп. Юності, 14)

Український гурт виступить у межах проекту «Вінниця — місто чудес», щоб потішити шанувальників старими та новими піснями. Формацію створили 2007 року як «інкарнацію» «Крихітки Цахес» музиканти Каша Сальцова та Микола Матковський. Тепер музика «Крихітки» — це інді-рок з орієнтацією на old grunge та trip-hop,

баладна лірика, направлена басовими пульсаціями. Дебютним альбомом гурту став реліз «Рецепт», до якого увійшли 16 треків, зокрема «Авто», «Монети», «Плюс один», «Що за зразок».

Травневі вечорниці

Клуб «Вихід»
(Одеса, вул. Буніна, 24)

Етнокультурне дійство в українському стилі спроєктує хороші традиції минуштини на сірі будні й розбавить сьогодення кольорами. Славнозвісний Сашко Лірник, етно-рок-гурт «Друже Музико», DJ Roota та Максим Трубніков, який грає на автентичній кобзі, не дозволять нудьгувати найвибагливішому гостю. І це не всі сюрпризи, які чекають на відвідувачів дійства. До гостинної світлиці вечорниць запрошуються всі без винятку, а особливо ті, кому холодно й сумно. Організатори обіцяють, що буде спекотно і весело.

Drumstrong

Школа GoDoPaTa
Ліцей №100 «Поділ»
(Київ, вул. Покровська, 8)

Вперше в Україні відбудеться добротинна акція Drumstrong, започаткована 2007 року для активізації небайдужих та збору коштів на боротьбу з раковими захворюваннями. Учасники акції з різних міст світу зберуться разом у визначений час і гратимуть на барабанах. Усі вони будуть об'єднані за допомогою відеотрансляції. Кожен охочий зможе взяти участь у барабанному

колі, відвідати майстер-класи з африканських танців та гри на етнічних барабанах, а головне — зробити добру справу.

КНИЖКИ

Сігута Ах. «Амброзій, Мурчик і янгол»

За словами литовської авторки, ця книжка почалася із випадкової плями фарби, що переросла в малюнок, а той, своєю чергою, в сюжет. Кіт і Пес, що живуть дружно всупереч поширеним стереотипам, Сонечко, Миша Соня, Вітер Мандрів, Індійський Слон, Хмари тощо – видання складається із добрих і яскравих оповідок-мозаїк, невід'ємних від ілюстрацій Сігута. Письменниця неперевершена в описах живих і відчутних на дотик деталей, як-то котячі вуса, намоклі від пари сонячного чаю.

«Їжа і філософія».**Упорядники Фріц Олгоф і Дейв Монро**

Не духом єдиним живе людина – так, перефразовуючи відомий вислів, можна охарактеризувати неординарну добірку статей, присвячену культурі споживання і приготування «хліба насущного». Харчування як грань культури, вегетаріанство, голодування, їжа й чуттєвість, естетика супу – ці та багато інших аспектів, розкритих із посиланнями на філософів давнини й сучасності, знайдуть тут допитливі дегустатори різних смаків життя.

Софі Оксанен. «Сталінські корови»

Перед читачем – зразок відвертого письма про те, як нелегко бути жінкою в часи тоталітарних режимів. Два покоління, матері й доньки, шукають місце під сонцем. Старша полишає радянську Естонію, «країну баранів». Молодша шукає себе на перетині рідної фінської та чужої естонської реальностей. Але, попри політичну погоду, неунікними лишаються проблеми дієт і спідниць, дівчачої дружби, інтимної близькості та кохання. Кожне окреме «я» торує власний шлях крізь обставини теперішнього, поза стереотипами та умовностями, накинутими ззовні.

зі злом, одягаючи шати «добра з кулаками». А згадавши його персонажа у «Коді да Вінчі», можна сказати, що знову бере участь в «антицерковній» стрічці. Професійна відповідність життю актора вражає: охрещений по народженні католиком, Беттані публічно заявляв про свої атеїстичні погляди. Та до біса того Пола! Не він творив фільм, не він давав гроші. Просто його «Священник» є перевертнем, який паразитує на кіно, як вампір на людині. І фінальна фраза несподівано влучна: «Богові боляче».

Ярослав Підгора-Гвядзовський

25 травня, 19:00

Muse**Палац спорту (Київ, Спортивна пл., 1)**

Один із найвідоміших британських рок-гуртів сучасності відвідає Україну в межах світового турне на підтримку свого альбому «The Resistance» (2009). Останній завоював любов публіки та критиків, котрі особливо відзначили тричастинну композицію «Exogenesis», до запису якої долучився симфонічний оркестр.

На концерті фанати почують улюблені хіти: «Undisclosed Desires», «I belong to you», «Guiding Light», «Resistance» тощо. Це буде другий візит альтернативників в Україну. Перший виступ відбувся у 2007 році.

25 травня, 19:00

Міжнародний фестиваль степу**Будинок офіцерів (Київ, вул. Грушевського, 30/1)**

Ексклюзивне шоу творитимуть такі талановиті степісти, як соліст бродвейських мюзиклів Волтер «Санденс» Фріман (США), учасниця численних міжнародних фестивалів степу Віра Івашина (Естонія), хореограф й актор театру та кіно Маріс Пуріс (Латвія), українські степ-танцюристи Олександр Останін, Володимир Шпудейко, Михайло Бухман, Павло Томніковський, Ія Рождественська та інші. Дійство обіцяє подарувати глядачам море емоцій, адже вони не лише побачать танець, а й зможуть почути його.

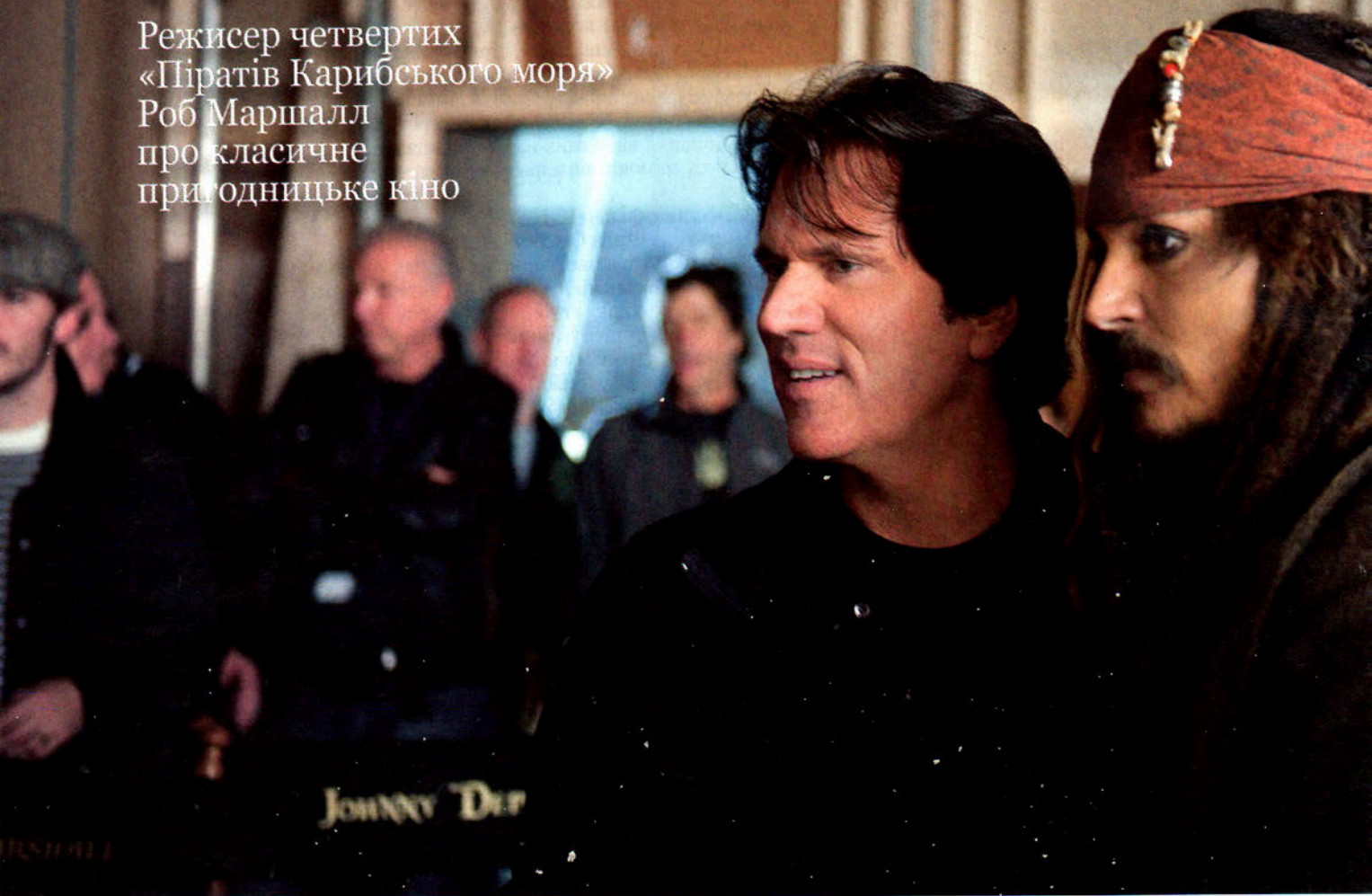
25–26 травня, 19:00

Ювілейний концерт**Чернігівська обласна філармонія (Чернігів, просп. Миру, 15); Національна філармонія України (Київ, Володимирський узвіз, 2)**

Концерт академічного симфонічного оркестру «Філармонія» приурочений до 65-річчя його художнього керівника, диригента та засновника щорічного фестивалю «Сіверські музичні вечори» Миколи Сукача. Прозвучать твори Людвіга ван Бетховена, Антоніна Дворжака, Сергія Рахманінова, Сергія Борткевича, Ісаака Дунаєвського, а також композиції гурту The Beatles. Соло виконуватиме лауреат міжнародних конкурсів, піаніст Вадім Руденко (Росія).

ДИВА НА БЕРЕГАХ

Режисер четвертих
«Піратів Карибського моря»
Роб Маршалл
про класичне
пригодницьке кіно

Роб Маршалл, визнаний режисер, чії перші три фільми «Чикаго», «Щоденник гейші» та «Дев'ять» зібрали загалом 23 номінації на «Оскара», каже, що четверта частина хітових «Піратів Карибського моря» якнайкраще доповнить його колекцію успіху. «Я завжди хотів зняти класичне пригодницьке кіно. Хтось, певно, спершу думав, ніби в цей спосіб я віддаюся від робленого. Але я так не вважаю; це радше розширення моїх творчих меж, особливо тому, що екшн узагалі – це така собі хореографічна постановка. В «Піратах» дію, мов танець, розписано за міліметрами. Щоб послідовність рухів мала добрий вигляд, їх треба ретельно поєднувати, як детальну мозаїку, а це схоже на танець.

Дія має містити історію та розвиток персонажа».

ДЖОННІ-ГОРОБЕЦЬ І КОМПАНІЯ

Крім того, це була чудова нагода попрацювати з Джонні Деппом, чого Маршаллові хотілося вже давно. І він не розчарувався. «Багато років мені казали, що з нас вийшла б класна команда й мені сподобалось би працювати з ним, та і йому зі мною теж. Він надзвичайна особистість, бо не тільки геній і творчий двигун, а ще й добра, вдумлива та вишукана людина. Я справді відчуваю: він мовби з іншого часу. Приходить на майданчик – тисне всім руки. В нього вистачає часу переконатися, що вся команда в доброму настрої. У нього висока професійна етика,

«ПОВНИЙ ВПЕРЕД». Капітан Джек Горобець задає курс обом командам – корабельній і знімальній

але він не зануда. Навпаки, дуже кумедний, ми постійно реготали. Графік нас виснажував, усе відбувалося швидко, мали купу роботи над величезними декораціями, але завдяки Деппові завжди було весело».

Цього разу Джек Горобець шукатиме фонтан молодості, за яким полює і екзотична небезпечна банда його суперників: дехто, наприклад Барбосса, якого грає Джеффри Раш, був і в попередніх частинах, інші, як-то лихий Чорна Борода (Іен Макшейн) та його донька Анжеліка (Пенелопа Крус), у сиквелі новенькі. «Основний рушій фільму – гонитва суперників за трофеєм. Звісно ж, у процесі з'являються різні повороти з різними персонажами. Чи не найбільше я люблю цю історію

форми, відпрацювали відразу, поки ще не стало так помітно», – пригадує режисер.

Маршалл радів і перспективі потрудитися з легендарним рокером Кітом Річардсом. Гітарист Rolling Stones повертається на чергову блискучу епізодичну роль Капітана Тіга. «Він дуже приємна людина, веселий і самокритичний, – каже Роб. Після того, як ми відзняли його епізод, я сказав: «Кіте, це було чудово, я вражений!» А він із хитрою посмішкою: «Не бачив ти мого Гамлета».

ВИДОВИЩНІ ДЕКОРАЦІЇ

«Пірати Карибського моря: На дивних берегах» зняті повністю в 3D-форматі, що дає аудиторії змогу глибше відчувати дію, як каже Маршалл. Але то був великий виклик для режисера та його команди: «Ми почувалися першопрохідцями, бо тривимірне кіно рідко знімають у таких віддалених місцях. Більшість фільмує з декораціями, на блакитному тлі, або у 2D, а потім конвертує у 3D. Ми везли делікатні камери в джунглі, на пляжі, в печери й на кораблі. То було непросто. Багато чого дізнавались у процесі».

У. Т: Усі стрічки цієї пригодницької кіноепопеї дивовижно багаті на зйомки природи. Розкажіть про локації, які ви знайшли для четвертих «Піратів...»

– Фільмування відбувалося в різних місцях. Ми були на Гаваях, – там дуже красиво, справді є що знімати, а саме на островах Кауаї та Оаху. Перший із них бачиться особливо тропічним, бо ж весь укритий казковими джунглями, водоспадами й печерами. Що ж до другого, то там ми працювали здебільшого на воді. Нічого не зрівняється з тим, коли сідаєш на корабель, випливаєш у море і там знімаєш.

У. Т: На початку стрічки показано велику гонитву вулицями старого Лондона. Ця сцена, мабуть, далася найважче?

– Більшість епізоду ми фільмували в історичному передмісті Лондона, Грінвічі. Мені це місце подобалося своєю ізольованістю; можна було справді перекрити його й відтворити атмосферу того часу. Але найважчою частиною роботи виявився епізод із русалкою. Чорна Бо-

Стрічка «Пірати Карибського моря: На дивних берегах» виходить на екрани

19 травня
2011 року

рода зі своїм екіпажем зважуються на ризиковану подорож до бухти Білого Мису, де живуть легендарні русалки, аби зловити одну-єдину. Ту сцену ми знімали на Гаваях у казковій бухті Галона. Фільмування було непросте й довге, часто тривало цілу ніч, із численними трюками й підводною роботою. Всі наші персонажі гасали в мокрих костюмах туди-сюди. Зйомки тієї частини були однозначно найскладніші.

У. Т: Цікаво дізнатися про нових акторів. Ієн Макшейн грає Чорну Бороду. Як його вибрали?

– Ну, тут ми довго не думали. Джонні Депп, продюсер Джеррі Брукгаймер і я почали переглядати довжелезний перелік акторів і коли дійшли до Ієна Макшейна, стало відразу зрозуміло, кому втілювати Чорну Бороду. Він може виконувати злі ролі, але на цьому тлі все одно проглядається якась смішинка. Просто в нього свій погляд на речі.

У. Т: У вас іще знімалася модель – Сем Клафлін і Астрід Бергес-Фрїзбі. Процес відбору нових облич був непростим?

– Так, нам довелося пошукати. Ми дивилися на кандидатур із Європи та США. То був довгий процес, переглянули сотні акторів. Та коли залишилися фіналісти, стало зрозуміло, хто вирізнявся найбільше. Сем надзвичайний актор і дуже красивий, а ще в нього є повний набір потрібних рис: почуття гумору, харизма, фізична форма теж відмінна; взагалі-то він добрий футболіст. Астрід грає роль таємничої русалки, тож ми шукали когось наче не з цього світу. В неї це відразу впадало в око – якась ефемерність. А коли ми поставили їх до пари, то знали, що вибір зроблено правильно. ■

Піратські хроніки:

1. «Прокляття чорної перлини», 2003 р.
2. «Скрина мерця», 2006 р.
3. «На краю світу», 2007 р.

Режисер трьох перших частин епопеї – Гор Вербінскі

БІОГРАФІЧНА НОТА

Роб Маршалл починав кар'єру як театральний режисер і хореограф. За роботу на Бродвеї – мюзикли «Кабаре», «Маленька я», «Кляті янки» та «Поцілунок жінки-павука» – отримав шість номінацій на британську премію «Тоні». У його фільмографії – «Щоденник гейші» (стрічка, що здобула трьох «Оскарів»), «Чикаго» (теж відзначене Американською кіноакадемією, але вже в шістьох номінаціях, зокрема за найкращий фільм) і мюзикл «Дев'ять», за основу якого було взято фільм Федеріко Фелліні «Всім з половиною».

ФОТО ТА ІНТЕРВ'Ю НАДАНО КОМПАНІЄЮ WALT DISNEY PICTURES

за її простоту і швидкість головної лінії розповіді. Для мене все завжди починається з однієї точки – фабули й персонажа», – підсумовує Маршалл.

Із Пенелопею Крус режисер уже працював раніше, 2009 року над стрічкою «Дев'ять», саме тоді вони подружилися. Каже, в теперішній ролі побачив її відразу: «Ніхто інший мені й не спадав на думку. То мала бути акторка, яка змогла б іти в ногу з Джонні, дорівнятися до нього в усьому. Персонажів мало не бракувати чуттєвості, гумору, сили; це мусила бути розумна, вправна й хитра піратка, як Горобець». Під час фільмування Крус завагітніла, що трохі ускладнило процес. «Зйомки затягнулись, і ми мусили думати, як її знімати. Багато моментів, де було б видно

У гості до Богдана

Чигирин і Суботів прагнуть стати важливими туристичними об'єктами, залучивши постать Хмельницького

Автор:
Андрій Панчишин

Фото:
Андрій Ломакін

З Черкас до Чигирини ведуть два шляхи. Новим маршрутка домічить за якусь годину. Другий довший, але мальовничіший.

Неквапливий бусик вихляє між селами та хуторами. Ідилічні краєвиди – лани, пагорби, лелечі гнізда на стріхах – наче ілюстрації до «Кобзаря». Шевченкова земля. Поворот – і дорога пірнає в соснові бори Холодного Яру, з вогких урочищ якого розлилася повінь Коліївщини. Ще кілька хвилин – і знов чепурне село в долині понад рікою. А над ним, на схилі високого пагорба, біліє барокова мурована церква. «Стоїть у

МАЗАНКА-МУЗЕЙ.
Експозицію речей
сільського побуту
влаштували школярі

селі Суботові...» Вotchина Богдана Хмельницького і його усипальниця.

РОЗРИТА МОГИЛА

У прохолодній півтемряві Іллінської церкви виблискує позолотою новий, майстерно стилізований під барокову епоху іконостас, створений галицькими митцями. А на могилі Богдана (точніше кенотафі – гетьманові останки зникли понад 300 років тому) замість неоковирної радянської плити з «політично грамотним» текстом – білий мармуровий саркофаг із лаконічним: «Гетьман Богдан Хмельницький».

РІКА ЧАСУ.
Над Тясмином
видно
Замкову гору
з пам'ятником
Хмельницькому

За Іллінською церквою простягнулося невеличке плато, відгороджене від світу з двох боків стрімкими кручами. На цьому природному укріпленні в давнину стояв замок Хмельницьких. Краєвид, що відкривається звідси, оцінив нещодавно один генерал Війська Польського: «Тепер я нарешті зрозумів, чому за цю землю так багато й завзято воювали».

По периметру Богданових маєностей на цегляних «лафетках» стоять невеличкі саморобні гармати. Але це не псевдоісторична поппа, а зворушливе свідчення патріотизму суботівців. Їх відлили й поставили тут

учні місцевої школи за ініціативи вчителя й заповзятого краєзнавця Валентина Арутіна. Не вчора, а ще наприкінці сумнозвісних 1970-х, коли будь-який вияв поваги до України викликав у влади роздратування. Відтак ця бутафорська артилерія з роками стала пам'яткою новітньої історії. Як і відновлена шкільними ентузіастами хата-мазанка, що її перетворили на музейчик сільського побуту, дбайливо відновивши інтер'єр і оздобивши його предметами повсякденного вжитку минулих поколінь.

Останніми десятиліттями в Суботові провадиться чимала

дослідна робота. Зокрема, під час розкопок виявили підмурок кам'яної вежі замку. Нещодавно над ним звели павільйон, який має захищати пам'ятку від руйнівного впливу природи й нерозумних людей.

На жаль, територію гетьманської садиби, як і багато чого ще в нашій державі, між собою не поділили... Точніше саме поділили! Навпіл – між Суботівським історичним музеєм і одним із наближених до влади «військ козацьких». Частоколу ще не збудували. Але «схід і захід» гетьманської домівки вже не разом.

ДІАМАНТИ Й МИШІ

Завідувач суботівської філії заповідника «Чигирин» пан Віктор, носій прикольного комп'ютерного прізвища Гугля, більшу частину свого життя присвятив дослідженню історії краю, збереженню його пам'яток. Зокрема, саме він власноруч розкопував залишки кам'яної вежі замку Хмельницьких, а згодом домігся зведення над ним опатного захисного павільйону. Історіям, бувальщинам і легендам хазяїна суботівського заповідника, схоже, немає кінця.

Окрема тема – відвідувачі, яких він приймає тисячами річно. Одна з туристок довго й пишно зиркала то на церкву, то на п'ятигиривневу купюру. Потім, закопилівши губу, поцікавилась: «А чому це храм не синій, як на грошах?»

Коли ж цю байку почула всипана діамантами панночка з урядової делегації, то почала вимагати, щоб їй показали відповідну купюру, аби переконатися на власні очі. Певно, на владному олімпі такі мізерні номінали ніколи не ходили.

Попри наукові дослідження й прийняття численних гостей,

ДЕ ЗУПИНИТИСЯ

У **Суботіві** – готель «Гетьманська корчма» за 100 м униз по трасі від церкви. У **Чигирині** – готель «Чигирин» біля Замкової гори. Ціна – від 65 грн за добу.

ДЕ ПОЇСТИ

У **Чигирині** біля мосту через Тясмин є шинок із доброю кухнею та непідробним затишком. У **Суботіві** в готелі діє пристойний ресторан, але для гурманів рекомендуємо корчму, розміщену в старовинній хаті поблизу Богданової церкви. Автентичні народні страви. Для підняття тонуся замовте варенуху – оковиту, зготовану в печі з медом та цілющим зіллям, зокрема з чудодійною чигир-травою.

ЦИТАТА

«Козаки подекуди вже перейшли на бік черні й повсюди чекали тільки знаку. Хмельницький на це й розраховував, а тому поспішав іще дужче. Нарешті він зупинився на підступах. Чигирин розчинив йому браму навстіж. Козацький гарнізон негайно перейшов під його знамена. Будинок Чаплинського було зруйновано, шляхту, що шукала прихистку в місті, вирізали. Радісні вигуки, дзвін та хресні ходи не припинялись ані на мить. Полум'я миттю перекинулося на всю околицю. Усе живе хапалося за коси, піки і приєднувалося до запорожців. Незчисленні юрби простолюду стікалися до Хмельницького звідусюди».

Генрик Сенкевич «Вогнем і мечем»

ХРАМ МОВ НА КУПЮРІ.

Та сама Іллінська церква в Суботіві, оспівана Тарасом Шевченком і зображена на грошах

СТОЛИЦЯ ГЕТЬМАНА.

Архітектурно-історичний комплекс «Резиденція Богдана Хмельницького», створений на базі історичних та археологічних досліджень

АРХЕОЛОГІЧНИЙ ПАВІЛЬЙОН.

Розкопки фундаменту замку Хмельницьких

Віктор Гугля вирішує і чимало насущних проблем. Зараз, приміром, веде баталії з... мишами, котрі нахабно окупували новопостелену солом'яну стріху архаїчної мазанки. Значить, не все зерно там вимолочено.

СТОЛИЦЯ ГЕТЬМАНЩИНИ

*Гетьмани, гетьмани,
Якби-то ви встали,
встали, подивились
на той Чигирин...*

Тарас Шевченко

Найближчий автобус – годин за п'ять. Вибираємося із Суботова автостопом. Аби когось спинити, доводиться пройти вгору: на підйомі водії гальмувати не дуже охочі.

Пощастило. Солідне чорне авто, за кермом – пан Петро, колишній посадовець постмайданної адміністрації, а нині аграрій. Він виявився цінним співрозмовником. Розбудова заповідника «Чигирин», проекти «Золотої підкови Черкащини», соціальні проблеми української провінції... Чимало цікавої інформації з компетентних вуст дорогою до Чигирини. Найбільша гордість ексчиновника – демонтаж геть усіх пам'ятників Леніну в районі. Саме біля спорожнілого постаменту чигиринського «фантомаса» ми й прощаємося.

Теплий вітерець. Майже нерухомий час. Неквапливі – бо куди? – люди. Сліпучі зайчики храмових маківок. Велосипеди, ще велосипеди. Від 1648-го до 1660 року Чигирин був резиденцією Богдана Хмельницького й відповідно столицею Гетьманської держави. Зараз – райцентр із кількістю жителів великого селища (11 тис.). Згусток історії та псевдоісторії також.

Біля підніжжя гори, що височіє тут над усім, збудували «Резиденцію гетьмана Хмельницького». Чималенький архітектурний комплекс із чепурними бароковими кам'яничками й кічуватими (а-ля народні) дерев'яними спорудами справляє загалом симпатичне враження. Відчутно, що разом із грішми сюди вкладено й багато душі. От лише патьоки неякісної фарби з дахів на білих стінах не дають забути, в якій країні і в які часи живемо.

Гетьманська резиденція, музей Хмельницького, тендітна церковця на схилі гори – усе це фрагменти амбіційного проекту часів президентства Віктора Ющенка під назвою «Золота підкова Черкащини». Йдеться про спробу створення елітного туристичного маршруту з розвинутою інфраструктурою. Черкаси, шевченківські місця, відновлений із руїни Мотрин монастир, Холодний Яр, Суботів, Чигирин.

Потік туристів із розбудовою «Золотої підкови» помітно зріс. На узбіччях маршруту почав розвиватися приватний бізнес. Ресторанції та невеличкі шинки, звані повсюдно корчмами, міні-готелі, транспортні послуги. Однак сьогодні інвестиційний імпульс, заданий державною опікою над турпроект, згас. А дальша розбудова починань малоймовірна. Фінансування скінчилося разом зі зміною влади в державі. Головна причина цього, як бачиться, навіть не у зрозумілій байдужості нових очільників до всього українського. Йдеться радше про психологічну вавку, притаманну всім нашим правителям: те, що робив попередник, апіорі погане.

Ірраціональність і недалекість такої позиції особливо випинається в цьому конкретному випадку. Адже питання не лише культурологічне чи патріотичне. Йдеться також про конкретну допомогу економічно депресивному регіону. Туризм останнім часом став важливою статтею доходів населення. Окрім нього – лише кілька сільськогосподарських та переробних підприємств, торгівля... Більшість людей годуються з городів та заробітчанства. А дорога до великих міст для бага-

Малюнок Тараса Шевченка «Богданова церква у Суботіві»

КОПІЯ ГЕТЬМАНСЬКОЇ БУЛАВИ. Експонат музею в Чигирині

тьох уродженців цієї землі – це, по суті, квіток в один кінець. Не сьогодні Чигирин почали називати «містом солом'яних удовиць». У небазарний день на вулиці рідко зустрінеш чоловіка працездатного віку. Услід за батьками й молодь розбігається «по русифікованих містах».

127 СХОДИНОК УГОРУ

Схили густо вкриті рясом та фіалками, котрі й не підозрюють, що їх місце в «Червоній книзі». Замова гора височіє над містом. А Богдан – над горою. І не сам. Першою бовваніє статуя «матушки Расеї», котра лагідним жестом штовхає в братні обійми бородатого боярина й чубатого козарлюгу. Навіки, тіпа, разом. Довкіл цього триєдиного божества інтернаціоналізму – грізний загіг збунтованих селян, озброєних вилами, косами, сокирами, ножами, крем'яним пістолем... Вражою злою кров'ю йдуть волю кропити. А вгорі, на високому стовпі, стоїть Богдан і погрожує булавою.

Мандрівка Чигирином добігає кінця. Поживна вечеря в затишній корчмі. Міст понад дзеркальним Тясмином, у який саме впало вечірнє сонце. На березі – перевернуті горідромом рибальські човни. А наостанок жорсткий естетичний шок. Стандартне совкове «ізваяніє» героїчного воїна з гранатою, вималюване до того ідкою, отруйною, лискучою помідорножуравлиною фарбою, що від самого лише погляду зуби ціпнуть. Такий собі гламур. Зате відразу видко, що це – Червона армія, а не якесь там НАТО.

Водій маршруткі нетерпляче сигналізує. Час рушати. Кортить натомість уклонитися, хоч воно й сентиментально, цьому містечку – колишній столиці України. ■

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Іллінська церква у Суботіві з усипальницею Богдана Хмельницького.

Замова гора в Чигирині із залишками фортифікаційних споруд, мальовничими панорамами й напівдиким лісопарком.

Музей Богдана Хмельницького у приміщенні колишньої Чигиринської повітової управи (початку XIX століття). Експозиція налічує близько 2 тис. предметів: козацька зброя XVII–XVIII століть, твори українського мистецтва на батальну тему. «Три криниці» – гідрологічна та історична пам'ятка Черкащини, система цілющих джерел. За легендою, криниці викопано за наказом гетьмана Богдана на території шпиталю, де лікувались поранені козаки.

БУДЕ ПОПОВНЕННЯ

Голуби, які принесли на крилах весну до нашого вікна, тішать і надалі. Звили гніздо, в ньому вже лежать дві великі блискучі перлини – яєчка. Мама-голубка (ще трішки – і їстиме з долоні) відповідальніша, тато – полохливий, менш серйозний, запізнюється на свої зміни (його час висиджування від 10-ї до 17-ї, як пишуть в енциклопедії). Через тиждень на балконі почнеться літо з писком голубиної малечі. Діти страшенно радіють, а ми з чоловіком із великою цікавістю спостерігаємо за наочною зоологією. ■

Таня
Овчар

ЗВУКИ ПРИРОДИ

В одному з кримських пансіонатів є невеликий звіринець. Підходячи, чую крик павича. Ловлю себе на думці: звідки я можу знати, що це саме павич? Не з мультфільму ж про Мюнхгаузена?! Підходжу – справді він, себто навіть двоє – «парочка, Пилип і Варварочка». Те, що для багатьох очевидне, в сенсі усвідомлення розмаїття видів птахів, риби, рослини, розрізнення звуків природи, не може бути таким близьким для справжніх «дітей асфальту і бетону». Я не закликаю тут їхати жити на село. Думаю, багато хто навіть не потребує таких уявлень: вистачає горобців, голубів та шпаків. А все ж вірю, живе спілкування з природою оздоровлює. Гайда! ■

Роман
Кабачій

ГАЛЬМО

«Станція «Хрещатик!» Двері відчинилися, натовп вивалює з вагона. А один дядько з клумаками стоїть посеред проходу – ані руш. Його штовхають і справа, і зліва, турсають плечима, ліктями й коліньми. Стоїть собі в натовпі ще від «Вокзальної», тільки похитується. Хочеться крикнути: «Тупий случе! Ну, зроби ж ти крок туди чи сюди, відійди вбік, притиснися до юрби. Усім покращає: люди швидше виходитимуть і тебе не чіпатимуть...» Однак стоп! А хіба я часом чиню не так само? Завмру десь на незручній позиції і тримаюся глухо, мов прибитий цвяхами. Селюк. Гальмо. Це, виявляється, інколи мій вибір також. ■

Ігор
Кручик

Дмитро
Крапивенко

Дмитро
Вовнянко

Інна
Завгородня

АЛЬТЕРНАТИВА

Немає сенсу сперечатися про російський газ, не варто шукати аргументів на захист старої промисловості, наївно прямо конкурувати з монстрами світового шоу-бізнесу чи винаходити українську мобільку або вибудувати національний Facebook. Переможе альтернатива: відновлювані джерела замість дефіцитних корисних копалин, власні унікальні технології та оригінальний культурний контент. Наздоганяти – дурне діло. Геній Шевченка полягав у тому, що він творив не за взірцями сучасників, а всупереч їм. Естонія стала хай-тек-країною, бо збачнула переваги своїх маленьких масштабів, оцінила інтелектуальний потенціал і махнула рукою на радянський «індастріал». Differ or die має стати гаслом справжніх українських реформ. ■

ЗАБОБОНИ FOREVER!

До щойно відкритої каси підходить приваблива пані. За нею – молодий чоловік. І тут стається дивне. Працівниця категорично відмовляється обслуговувати клієнтку й жадає першим відпустити саме юнака. Її аргумент категоричний: «Оце жінку першою обслужиш – обов'язково недостача буде». А сперечатися з досвідом, що ґрунтується на багаторазових спробах та помилках, справа безнадійна. Із забобонами в нас боролись і православна церква, й імперські чиновники, й комуністичні ідеологи. Але зась! Як і в часи поганства, чимало людей свято вірять, що залишена на столі скоринка хліба задобрить домовика. Що кинутий у воду віночок навіщує гарного нареченого. Або що перший клієнт-чоловік урятує касу від недостачі. ■

ІРОНІЯ СТРАХУ

Вирішила уникати «Театральної», коли переконалася: незаконне будівництво над нею таки триває. Іноді робота оманливо припиняється, але знову помічаю метушіння мурах-робітників. У межах «консервації об'єкта» над станцією метро вже звели каркас четвертого поверху, піддашся і продовжують замурувати стіни. Цікаво, хто відповідатиме, якщо будівля таки пошкодить купол підземки й завалиться? Хто конкретно сяде? Олександр Попов? Проте уникнути однієї з пересадкових станцій просто неможливо. Страх «Театральної» повертається раптово, коли ти знову там. Запаморочений ним, не впізнаєш дороги, блукаєш у виходах і плутаєш сторони світу. Замість чимдуж тікати, затримуєшся ще довше... ■

24

телеканал новин

ВСЕ ВКЛЮЧЕНО

**ПРИЙМАЄМО ВІТАННЯ - ДАРУЄМО ПОДАРУНКИ
щотижня iPad та безліч інших призів!
Умови акції на сайті: www.24tv.ua**

акція триває з 11 травня по 15 червня 2011

**ТЕЛЕКАНАЛУ НОВИН «24»
П'ЯТЬ РОКІВ!**

**КОМФОРТ
ТАУН**
ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС

**РОЗПОЧНИ
ЄВРОПЕЙСЬКЕ ЖИТТЯ!**

Від **8.600** $\frac{\text{ГРН.}}{\text{М}^2}$

КРАЩИЙ ПРОЕКТ
ЖИТЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ*

www.ComfortTown.com.ua

(044) 364-64-64

КИЇВ, вул. РЕГЕНЕРАТОРНА, 4

*ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НЕЗАЛЕЖНОГО КОНКУРСУ «ЖИТЛО-2010»
ДОЗВІЛ НА ВИКОНАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ РОБІТ № 1818-ДН/С ВІД 29.12.09 ВИДАНИЙ
УПРАВЛІННЯМ ДЕРЖАВНОГО АРХІТЕКТУРНО-БУДІВЕЛЬНОГО КОНТРОЛЮ У М. КИЄВІ